

**KIRGIZ ŐAIRİ BAYDILDA SARNOGOYEV'İN ŞİİRLERİNİN
TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

Raşid Madakeev

KASIM 2019

DENİZLİ

**KIRGIZ ŐAIRİ BAYDILDA SARNOGOYEV'İN ŞİİRLERİNİN TEMATİK
AÇIDAN İNCELENMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı**

Raşid MADAKEEV

Dr. Öğr. Üyesi Aysel BAYTOK

**KASIM 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, - Bilim Dalı öğrencisi Raşid MADAKEEV tarafından Dr. Öğret. Üyesi Aysel BAYTOK yönetiminde hazırlanan “**Kırgız Şairi Baydılda Sarnogoyev’in Şiirlerinin Tematik Açısından İncelenmesi**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 04.11.2019. tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Gülsime Uzun

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Nergiz BIRAT

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üy. Aysel Baytok

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11/12/2019 tarih ve 50/01 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyanederim.

Raşid MADAKEEV

(1932-2004)

ÖN SÖZ

Çağdaş Kırgız Edebiyatının gelişiminde diğer çok yetenekli yazar ve şairlerin yanında Baydılda Sarnogoyev ayrı bir yere sahiptir. Kırgız edebiyatı o döneme kadar bir anlamda durağan bir şekilde varlığını sürdürürken, özellikle Baydılda Sarnogoyev ve ortaya koyduğu şiirleriyle yeni bir boyut kazanmıştır. Dönemin diğer edebiyatçılarına nazaran gerek kullandığı dil ve üslûbu ile, gerekse de eserlerindeki eleştirel içerikle Baydılda Sarnogoyev çağdaş Kırgız edebiyatının gelişmesinde öncü isimlerden biri olmuştur.

Baydılda Sarnogoyev ilk şiirlerini İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte ortaya koymuş ve kısa bir süre içinde de halk tarafından benimsenmiştir. Bunda elbette dönem halkının psikolojik durumu ve Sarnogoyev'in de şiirlerinde bunu yansıtan içerikleri benimsemiş olması etkilidir. O dönemde, halkın uzun süren savaşın getirdiği travmaları atlatması için yeni bir kıvılcıma ihtiyaç duyuluyordu. Aynı zamanda halkı ayakta tutacak şahsiyetler (yazar/şair) ve onların ortaya koyacakları ümit aşılaman, cesaret veren eserler de gerekliydi. Hâlbuki İkinci Dünya Savaşı ve sonraki süreçte Kırgız Edebiyatı, ağırlıklı olarak savaş konulu eserler vermiştir. Bu dönemdeki eserlerin çoğunluğunda savaş ve insanların dinmeyen acıları işlenmiş, bu da halkın acılarına acı katmıştır. Sarnogoyev ise şiirlerinde, işlediği konular açısından böyle bir tutum sergilemeyip daha çok millî duyguları yükseltmeye ve toplumsal sorunları ele alarak halkın millî bütünlüğünü kurmaya yönelik eserler ortaya koymuştur. Bu bakımdan gerek çağdaş Kırgız edebiyatının gelişimi ve gerekse de işlenen konular açısından Kırgız halkının savaşın getirdiği travmaları atlatmasına yönelik olarak Sarnogoyev, dönemi içerisinde önemli bir role sahiptir.

Halk kendisinden olan insanı daha çok sever ve sahip çıkar. Baydılda Sarnogoyev de halkın çok sevdiği ve sahip çıktığı şairlerden biri olmuştur. Diğer şairlerden farklı olarak Sarnogoyev eserlerinde millî duyguları yükseltici konuları ele almanın yanı sıra bu konuları eleştirel bir üslupla işleyip, bir anlamda Kırgız halkına yönelik öz eleştiri ortaya koymuştur. Sarnogoyev bunu yaparken her ne kadar bazı noktalarda sert bir tavır takınmış olsa da, bu onun Kırgız halkına yönelik samimi duygularından kaynaklanmaktadır ve halk da onun samimiyetinin farkında olarak kısa sürede onu çok sevmiş benimsemiştir.

Gerçekten de Baydılda Sarnogoyev çok farklı yönleriyle hem Kırgız halkı için hem de çağdaş Kırgız edebiyatı için önemli şahsiyetler arasında yer almaktadır. Bu bakımdan onun ve eserlerinin üzerine yeni çalışmaların yapılması da büyük bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaca katkı sağlamak amacıyla ele aldığımız “Kırgız Şairi Baydılda Sarnogoyev’in Şiirleri Üzerine Dil ve Üslûp İncelemesi” başlıklı çalışmamızı hazırlarken, şairin yazmış olduğu kitapları ile birlikte, konumuzla ilgili mevcut kitap ve makalelerdeki bilgiler biraraya getirilmiştir

Tezimi hazırlama aşamasından itibaren vaktini, bilgisini esirgemeyen, her zaman sevgisini, desteğini hissettiğim çok kıymetli ve saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aysel BAYTOK’a öncelikli olarak teşekkürü bir borç bilirim. Hayatım boyunca maddî ve manevî desteğini esirgemeyen, eğitimim süresince tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen, babam Rahat MADAKEEV ve annem Adila İŞENBAYEVA’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca destek ve katkılarından dolayı Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Başkanı Prof. Dr. Nergis BİRAY başta olmak üzere diğer tüm bölüm öğretim üyesi ve görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

Raşid MADAKEEV

ÖZET
KIRGIZ ŞAİRİ BAYDILDA SARNOGOYEV'İN ŞİİRLERİNİN
TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

MADAKEEV, Raşid

Yüksek Lisans Tezi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Tez

Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aysel BAYTOK

Kasım 2019 .167 sayfa

Çağdaş Kırgız edebiyatının en önemli isimlerinden biri Baydılda Sarnogoyev'dir. O gerek dili ve üslubu, gerekse de edebî üretimleri ve eserlerinin içerikleriyle çağdaş Kırgız edebiyatının gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Sarnogoyev ilk şiirlerini İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte yazmaya başlamış ve onun eserleri kısa bir süre içinde halk arasında yaygınlaşmıştır.

Baydılda Sarnogoyev'in çağdaş Kırgız edebiyatı içindeki önemi, onun eserlerinin içerikleri ve işleyiş biçimiyle, dönem edebiyatına yeni boyutlar kazandırmış olmasıdır. Özellikle millî bütünlüğü sağlamak açısından Kırgız halkına yönelik eleştirel bir yaklaşımla ele aldığı konular ve şiirlerinde yaptığı eleştirilerle ve Kırgız halkına yönelik bir öz eleştiri getirmesiyle dönemin diğer edebiyatçılarından da ayrılmaktadır.

Bu çalışmada Baydılda Sarnogoyev'in bütün eserleri dikkate alınarak şiirleri üzerinde tematik bir inceleme yapılmıştır. Tematik değerlendirmeler arasında kadın, aşk, doğa, dostluk vb. unsurlar yer almakla birlikte, özellikle onun eleştirel boyuttaki şiirleri dikkate alınarak hem bu yönüyle çağdaş Kırgız edebiyatına yaptığı katkıları hem de Kırgız halkının birliğinin sağlamlaştırılmasındaki rolü ortaya konulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise Baydılda Sarnogoyev'in şiirlerinden bir kısmı ve bir poeması (uzun şiir) Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baydılda Sarnogoyev, hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri, eleştiri.

ABSTRACT
THEMATIC ANALYSIS OF KYRGYZ
POETRY BAYDILDA SARNOGOYEV'S POEMS

MADAKEEV, Rashid

Master's thesis, Department of modern Turkish dialects and Literatures

Thesis Administer:

Dr. Aysel BAYTOK

November 2019, 167 pages

One of the most important figures of Modern Kyrgyz literature is Baydilda Sarnogoyev. He stands in an important place in the development of Modern Kyrgyz literature with both his language and style, as well as his literary productions and the contents of his works. He began writing his first poems in the post-World War II process and soon became widespread among the public as well.

Baydilda Sarnogoyev's place in modern Kyrgyz literature, the contents of her works and the way they work, has brought new dimensions to the literature of the period. Especially in terms of ensuring national integrity, the topics he addresses with a critical approach towards the Kyrgyz people and his criticisms in his poems also distinguish him from other literati of the period by introducing a self-criticism towards the Kyrgyz people.

In this study, a thematic review of Baydilda Sarnogoyev's poems was conducted, taking into account all her works. Thematic assessments include women, love, nature, friendship, etc. although the elements were included, his contributions to contemporary Kyrgyz literature and his role in consolidating the national integrity of the Kyrgyz people were revealed, especially considering his critical poems. In the last part of the study, some of Baydilda Sarnogoyev's poems and a poema (long poem) were transferred from Kyrgyz Turkish to Turkish.

Keywords: Baydilda Sarnogoyev, her life, literary personality, her works, criticism

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
GİRİŞ.....	1
1. Kırgız Türklerinin Ortaya Çıkışı ..	1
2. XX. Kırgız Türklerinin Ortaya Çıkışı ..	1
3. XX.Yüzyıl Kırgız Edebiyatı.....	6
1. BÖLÜM BAYDILDA SARNOGOYEV'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	
1.1. Bayılda Sarnogoyev'ı Hayatı ve Eserleri.....	20
1.1.1. Bayılda Sarnogoyev'ın Hayatı	20
1.1.2. Bayılda Sarnogoyev'in Eserleri.....	23
1.1.3. Bayılda Sarnogoyev'ın Hayatı Edebî Kişiliği	27
2. BÖLÜM ŞİİR VE POEMALARIN TEMA BAKIMINDAN İNCELEMESİ	
2.Şiir ve Poemaların Tema Bakımından İncelemesi.....	37
2.1. Vatan ve Millet Konulu Şiirleri.....	38
2.2. Aşk ve Sevgi Temalı Şiirleri.....	40
2.3. Gençlik ve Yaş Temalı Şiirleri.....	41
2.4. Ana Dil ve Milliyetçilik Temalı Şiirleri	42
2.5. Tabiat Temalı Şiirleri.....	43
2.6. Eğitim Temalı ve Didaktik Şiirleri.....	46
2.7. Aile Temalı Şiirleri.....	49
2.8. Kadın Konulu Şiirleri	50
a) Anne Olarak Kadın.....	50
b) Sevgili Olarak Kadın.....	52
c) Eş Olarak Kadın.....	55
2.9. Dostluk Konulu Şiirleri	56
2.10. Vefa ve Armağan Konulu Şiirleri.....	57
2.11. Hiciv Konulu Şiirleri.....	60
2.12. Mizah Konulu Şiirleri.....	63

2.13. Dağ Konulu Şiirleri.....	66
2.14. Karşılaştırmalı Şiirleri.....	67
2.15. Bestelenmiş Şiirleri.....	70
2.16. Poemaları (Manzume/Uzun Şiir).....	70

3. BÖLÜM METİN

3.1. Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile Metinler.....	74
3.1.1.	74
3.1.2. <i>Menin Sügönüm</i> “Benim Sevgilim”.....	75
3.1.3. <i>Qımbatsıñar</i> “Değerlisiniz”.....	76
3.1.4. <i>Calgız Emesmin</i> “Yalnız Değilim”.....	76
3.1.5. <i>Sınçığa</i> “Tenkitçiye”.....	77
3.1.6. <i>Üç Süyüü</i> “Üç Sevgi”.....	77
3.1.7. <i>Menin Ulut Urum</i> “Benim Millet Boyum”.....	78
3.1.8. <i>Payda Bergen Ölbösün</i> “Fayda Veren Ölmesin”.....	79
3.1.9. <i>Ene Tilin Caqısı Bil</i> “Ana Dilini İyi Bil”.....	80
3.1.10. <i>Eşek</i> “Eşek”.....	80
3.1.11. <i>Men Kimmin</i> “Ben Kimim”.....	81
3.1.12. <i>Öz Elge Caq</i> “Öz Halkın Tarafından Sevil”.....	82
3.1.13. <i>Namıstanıp</i> “Zoruma Gidip”.....	82
3.1.14. <i>Caşasın Ayal</i> “Yaşasın Kadın”.....	84
3.1.15. <i>Kantip Ceñdim</i> “Nasıl Yendim”.....	85
3.1.16. <i>Tañ Qalam</i> “Hayret Ederim”.....	86
3.1.17. <i>Cönököylük Cönündö</i> “Alçakgönüllülük Hakkında”.....	87
3.1.18. <i>Qırğızıma</i> “Kırgız’ıma”.....	87
3.1.19. <i>Qırğız Cigitterine</i> “Kırgız Yiğitlerine”.....	88
3.1.20. <i>Kompozitor Biröönö</i> “Besteci Birisine”.....	89
3.1.21. <i>Cetimge Qayrat</i> “Yetime Gayret”.....	89
3.1.22. <i>Ayalıma</i> “Eşime”.....	90
3.1.23. <i>Çet Eldik Bir Aqınğa</i> “Yabancı Bir Şaire”.....	91
3.1.24. <i>Kee Bir Aqındarğa</i> “Bazı Şairlere”.....	91
3.1.25. <i>Arakeç Dosqo</i> “Ayyaş Dosta”.....	92
3.1.26. <i>Attan Ulam</i> “Attan Sonra”.....	93

3.1.27. <i>Türkmön Dosuma</i> “Türkmen Dostuma”	94
3.1.28. <i>Başqarma</i> “Müdüre”	95
3.1.29. <i>Emi Bildim</i> “Şimdi Bildim”	96
3.1.30. <i>Mürzö Canında</i> “Mezar Yanında”	97
3.1.31. <i>Bir Misal</i> “Bir Misal”	97
3.1.32. <i>Qazaq Eline</i> “Kazak Milletine”	98
3.1.32. <i>Tooluqtun Peyili</i> “Dağlının Huyu”	98
3.1.34. <i>Qarıyanın Coobu</i> “İhtiyarın Cevabı”	99
3.1.35. <i>Toodoğu Qorğon</i> “Daşdaki Mezar”	99
3.1.36. <i>Taalim Al</i> “Öğüt Al”	100
3.1.37. <i>Tura Turçu</i> “Dur Bekle”	101
3.1.38. <i>Ene Cürögü</i> “Anne Yüregi”	102
3.1.39. <i>Dünüyöqor</i> “Varyemez”	103
3.1.40. <i>Midinge</i> “Midin’e”	104
3.1.41. <i>Çoqulardan Körüngün</i> “Zirvelerden Görün”	105
3.1.42. <i>İmere Tart</i> “Kendine Dön”	106
3.1.43. <i>Menin Oyum</i> “Benim Düşümcem”	107
3.1.44. <i>Ayaldardın Açıusu</i> “Kadınların Öfkesi”	108
3.1.45. <i>Qarığan Uy</i> “Yaşlanan İnek”	109
3.1.46. <i>Tirüü Tarih</i> “Canlı Tarih”	110
3.1.47. <i>Çıñğız Cana Men</i> “Çıñğız Ve Ben”	111
3.1.48. <i>Coqtuğubuz Bilinbes</i> “Yokluğumuz Varkedilmez”	105
3.1.49. <i>Ayal Ayal</i> “Kadın Kadın”	106
3.1.50. <i>Qarap Turup Tim Bolom</i> “Sadece Bakmakla Yetinirim”	107
3.1.51. <i>Qala Berdi</i> “Kalakaldı”	107
3.1.52. <i>Sopu Boldum Qarğanda</i> “Sofu Oldum Yaşlanınca”	108
3.1.53. <i>Buk Bolup Cazğan Armanım</i> “Canım Sıkılınca Yazdığım Dert”	109
3.1.54. <i>Midinge Kat</i> “Midin’e Mektup”	110
SONUÇ	153
KAYNAKLAR	155
ÖZGEÇMİŞ	158

GİRİŞ

1. Kırgız Türklerinin Ortaya Çıkışı

Toplumların oldukça karmaşık birer tarih yolculukları vardır. Halkların etnik tarihini açık bir şekilde araştırmak, özellikle de onun ilk aşamasına ulaşmak hayli zordur. Toplumların etnogenezi (ortaya çıkışı), yani oluşum süreçlerinin incelenmesi söz konusu olduğunda, halkın yaşadığı toprağı, dili, ekonomisi, kültürü, dünyaya bakışı, psikolojisi vb. dikkate alınmalıdır.

Kırgızlar da tarih boyunca pek çok savaş görmüş, göçler yaşamış, devlet yıkıp devlet kurmuş, pek çok sınavlardan geçmiş bir Türk toplumdur. Bilim dünyasında Yenisey bölgesinin Kırgızların ilk vatanı olduğu büyük ağırlık kazanmış bir görüştür. Yenisey Yazıtlarının Kırgızlara ait olduğunun bilimsel olarak ispatlanması da bunu desteklemektedir. “Kırgızlar” adlı tarih kitabında şarkiyatçı V.V. Bartold, Yenisey Kırgızları’nın Tanrı Dağlarına göç etmesi hakkında görüşlerini sıralar. Bartold, “Kırgızlar büyük devlet kuvvetini kaybettikten sonra güneybatıda hiç Kırgız kalmasa gerektir. Bu yerlerde İslâm dininin kabul edildiği dönemde Kırgızlar’ın Orta Asyalı Moğollar olması ihtimali azdır (şüpheli). Belki Kırgızların bazı boyları Kalmuklar hareketine katılmış ve bu Kırgızlar Kalmuklar gittikten sonra batıda, Tanrı Dağlarında kalmış olabilirler. Gerçi bunlar hakkında kaynaklarda hiçbir şey anlatılmıyor.” (Bartold, 1991: 145) diye yazmaktadır.

Tanınmış tarih uzmanı, arkeolog A.N. Bernştam’ın Kırgız halkının meydana gelme meselesi üzerine pek çok çalışması olmuştur. Onun eserleri arkeoloji ve doğu yazarlarının bilgileriyle doludur. Bernştam, Kırgızlar’ın Yenisey’den Tanrı Dağlarına göç etmesini dört döneme ayırmaktadır: Buna göre “1. dönem M.Ö. 47 yılına, 2. dönem VIII.-IX. yüzyıllara, 3. dönem Kidan ve Moğol akını dönemi olan XII.-XIII. yüzyıllara, 4. dönem ise XVI.-XVIII. yüzyıllara denk gelmektedir.” (Bernştam, 1941: 51).

Bu bilgiler ışığında Bernştam şu sonuçlara varıyor: “Bu göç etme M.Ö. I. asırda başlamış ve 1000 yılına kadar devam etmiştir. X. asırda Kırgızların büyük çoğunluğu Kırgızistan’ın şimdiki topraklarında bulunuyordu. Burada, Kırgızlar gelinceye kadar yaşayan boyların ve Tanrı Dağlarına gelen etnik grupların birbirini etkilemesi ve kaynaşması sonucunda Kırgız halkı oluştu. Kırgız boylarından Kırgız halkına dönüşüm süreci XVI. yüzyılda sona erdi” (Bernştam, 1942: 22). Kırgızların Kırgızistan’a erken yerleştiği görüşünü kanıtlamaya çalışan Bernştam (1942: 22) “Kırgız halkının esas çoğunluğu (şimdiki Kırgızlar’ın ataları) evvelden beri Tanrı Dağlarında yaşamlarını

sürdürmüşlerdir. Kırgızlar, M. Ö. 2000. yıllar içerisinde yavaş yavaş bir araya gelmişler ve Tanrı Dağları civarında yer alan büyük uygarlığı benimsemişlerdir.” diye yazmaktadır. Tarihçi O.K. Karaev, Bernştam’ın Tanrı Dağlı Kırgızların şimdiki topraklarına erken yerleşmesi görüşünü desteklemekte ve doğrulamak için bir çok kaynaktan örnekler göstermektedir. Karaev (Karaev, 1968: 78), IX. asırda Tanrı Dağlarına göç eden Yenisey Kırgızlarının Kırgız halkının ortaya çıkmasında temel teşkil ettiği görüşünü benimsemektedir. Bu göç etmenin Karahıtaylar ve Moğollar zamanında da devam ettiği fikrini ortaya atar ve bu Yenisey Kırgızlarının, Kırgız halkının özünü teşkil ettiğini ileri sürer. Bu süreç, tahminen XI. yüzyılda başlayıp XV.-XVI. yüzyıllarda sona ermiştir.

XIX. asrın başlarında Sinolog İ.Y. Biçurin, Çin kaynaklarındaki bilgilere dayanarak Rus tarih kaynaklarında ilk kez Kırgızların milattan sonraki dönemde Tanrı Dağlarında Usunlarla beraber yaşadığı ihtimalini ortaya atmıştır. Ona göre “Kırgız” adı Moğolca bir sözcüktür ve Kalmukların küçük bir dalıdır. Burutlar ise Türkçe “Kergız” sözü ile adlandırılmış ve Hotan Dağlarının güney tarafında göçebe hayatlarını sürdürmüşlerdir. M.S. IV. asırda, şimdiki hakim olduğu topraklarda Çinlilerin verdiği “Bolu, Bulu, Bolyuy” adlarıyla ortaya çıkmışlardır (Bolu, Bulu, Buluy terimleri “Burut” anlamına gelmektedir, burut ise “Kırgız” demektir) (Tabişaliev, 1993:8).

Bilim adamı Ç.Ç. Valihanov, N.Y. Biçurin’in düşüncelerini sürdürmüş ve Kırgızların eskiden beri şimdiki yaşadıkları yerlerde yaşadıklarını iddia etmiştir. Valihanov bazı araştırmacıların, “Kırgızlar Tanrı Dağlarına XVIII. yüzyılda Oyratlar tarafından göç ettirildi.” fikrine karşıdır. Yenisey Kırgızları çok eskiden beri Yenisey’den Tanrı Dağlarına kadar göçebe hayatlarını sürdürmüşlerdir. Valihanov Tanrı Dağı Kırgızlarının Yenisey Kırgızlarından ayrılmasının Cengiz Han zamanında ya da daha önceki Uygur Kağanlığı zamanında olabileceğini düşünmektedir (Valihanov, 1904: 67).

Valihanov’a göre Yenisey ve Tanrı Dağı Kırgızları ayrı değil, aynı halktır. Onların her ikisinin de aynı adı, yani “Kırgız” adını taşıması bunun açık bir delilidir. Kaşgar Tarihi (Tarihi Raşidi) kaynağına dayanan Valihanov, Kırgızlar’ın XV. asrın sonlarında Andican ve XVI. yüzyılda Isık Göl’e kadar göçebe hayatlarını sürdürdüklerini belirtir (Tabişaliev, 1993: 8).

Valihanov’un görüşünü Sovyet döneminde Kazak bilim adamı A.H. Margulan devam ettirmiştir. Margulan çalışmalarında şöyle bir sonuca varır: “IX.-X. yüzyıldaki Kırgız siyasî birliğinin merkezi Turfan’ın kuzeyindeki Urumçi şehri tarafındaydı. Bu

bölgelerden Kırgız göçebe ve yarı göçebe boyları önceden belli ve âdet olmuş yolları takip edip çeşitli taraflara giderek göçebelik hayatlarını sürdürüyorlardı. Tanrı Dağları tarafına göçebelik yapan bazı güçlü gruplar bu topraklarda kalmış ve burada meydana gelen halka Kırgız adı verilmiştir.” (Margulan, 1959: 175).

Ç.Ç. Valihanov ve A.H. Margulan’ın söylediklerini ve bazı rivayet ve folklor malzemelerini inceleyen A.H. Hasanov, “Kırgızların özü eski ve orta çağ döneminden itibaren şimdiki Kırgızistan topraklarında bulunuyor.” sonucuna varıyor. Ona göre Yenisey’den Kırgızların bir kısmının Tanrı Dağlarına göç etmesi, Kırgız halkının meydana gelmesinde hayati faktör olmamıştır (Margulan, 1959: 132).

Kırgızların ortaya çıkış meselesiyle ilgili bir başka görüş ünlü etnograf S.M. Abramzon’a aittir. Ona göre “Kırgızların yerli ya da onların Kırgız halkının özünü oluşturduğu teorisi kanıtlanamamıştır; ya da yeterince ispatlayıcı değildir. Kırgızların şu an yaşadıkları topraklarla önceden bağlantıları olduğu kanıtlanamamıştır. Ancak ilmi olarak yeni bilgi/kanıt bulunmadığı hâlde, bu Kırgızların eski yerli halktan meydana geldiği teorisi desteklenmektedir” (Abramzon, 1963: 113).

Abramzon, gelecekteki Kırgız (şimdiki Kırgızlar) boylarının etnik kökeninin genellikle Altay Türkleri, kısmen Karluklar, Uygurlar, bir de Türk dilli boylardan teşkil ettiğini belirtmektedir. Onların tarihî hayatı, şimdiki Kırgızistan topraklarına yakın yerlerde, Merkezî Asya sahasında devam etmiştir (Abramzon, 1971: 38,47-48). M. Abramzon, Kırgız boylarının başlıca Doğu Tanrı Dağları, Tanrı Dağları civarı, Pamir-Alay ve buralara bitişik olan dağlı bölgelerde (Altay, İrtiş yöresi, Doğu Türkistan) teşkil olduğu fikrini ön plana sürmüştür (Abramzon, 1971: 38,47-48).

60’lı yıllardan itibaren Kırgız etnogenezi meselesi üzerine çalışan K.İ. Petrov bu konudaki görüşlerini Kırgız SSC Tarihi kitabının 1. cildinin ikinci ve üçüncü baskılarında (1963, 1968) geniş olarak anlatmaktadır. Ona göre, Kırgız halkı üç büyük boydan oluşmuştur:

- 1) Kırgızistan’ın Moğol istilasına kadar yaşayan yerli halkından (çoğunluğu Uygur ve Karluk),
- 2) Tanrı Dağlarına XIII. yüzyılda yerleşmiş Moğol dilli boylardan,
- 3) Yenisey ve İrtiş yöresinde oturan Kıpçak-Kırgız boylarından (esas).

İşte bu üçüncüsü, daha önce bahsedilen iki boyu kendisiyle kaynaştırarak XVI. yüzyılda Kırgız halkını meydana getirmiştir. Kıpçak-Kırgız boyları, Tanrı Dağı Kırgızlarının halk olarak genel fiziki görünüşünü, dil ve medeniyetini belirlemiştir (Karaev, 1966, 100).

Bizim görüşümüze göre, Kırgız soyları geniş topraklarda (sadece şimdiki Kırgızistan'da değil) Altay, Yenisey-İrtiş nehirleri arasında, Pamir-Alay ve Tanrı Dağları ile Doğu Türkistan'da teşkil edilmiştir. Kırgız halkının temelini Altay ve Yenisey-İrtiş nehirleri arasındaki Kimak-Kıpçak, Kırgız boyları ile bunlara katılan boylar teşkil etmiştir. Üçüncü olarak, Yenisey Kırgızları şimdiki Kırgızlar'ın ata-babaları değildir, fikri yanlıştır. Kırgız halkının meydana gelmesinin temelinde Yenisey Kırgızları vardır. Bu yanlış kavrayış dolayısıyla, Kırgız SSC Tarihini yazanlar, Yenisey Kırgızları'na özel bir bölüm ayırmadılar. İster istemez kitabın yazarları, Kırgız halkının tarihini fakirleştirdiler.

2. XX. Yüzyılda Kırgız Türkleri ve Kırgızistan

Kırgız Türklerinin Rusların eğemenliği altına girmeye başladığı tarih 19. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. 19. yüzyılın sonlarında ise işgal tamamlanmıştır (1860-1876). Ruslar iktidarlarını gittikçe sağlamlaştırır ve Kırgız halkını sömürmeye, ezmeye başlar. Bu sömürü ve kötü muameleye örnek vermek gerekirse en verimli toprakların zor kullanılarak Rus çiftçilerine verilmesi, ağır vergiler ile halkın zor duruma sokulması örnek gösterilebilir. 19 ve 43 yaş arası erkekler zorunlu olarak askere alınınca Kırgızların sabrı taşar. Böylelikle diğer Türk halklarının yaşadığı topraklar ile birlikte Kırgız topraklarında da başkaldırılar başlar. Kırgızlar modern silahlara sahip değillerdir ve Ruslar çok sayıda Kırgız'ı öldürür. 1916'daki katliamda iki gün içinde 50 yaş üzerindeki tüm erkekler öldürülmüş, 300 bin Kırgız da Çin'e kaçmıştır (Cirtautas, 1993: 11; Alimov, 2013: 5-6). 1916-1917 yıllarında Kırgız nüfusunun %25'i hayatını kaybetmiştir (Alimov, 2013: 6; Özkan, 2007: 130; Cirtautas, 1993: 11).

1918'de ilân edilen Türkistan Özerk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'nun ilk özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti idi. Bu Cumhuriyet şimdiki Kırgızistan'ı, Özbekistan'ın Semerkant ve Taşkent bölgelerini, Türkmenistan'ı, Kara Kalpakları, güney ve güneydoğu Kazakistan'ı çoğu yerleriyle kapsamaktaydı (Kara, 2013: 1754-1755). Uzun mücadeleler sonucunda nihayet 14 Ekim 1924'te Kırgız Özerk Bölgesi kuruldu, 1926'da da Kırgızistan'a Sovyet Sosyalist Birliği Cumhuriyeti statüsü verildi. Bu durum halkın sürekli toprak, ekonomi ve kültür ortaklığının gelişmesi için şartları oluşturacak ve Kırgızların dilindeki şive farkı kalkarak ortak millî dilin gelişmesine yol açacaktı (Kara, 2013: 1759). Lenin muhtar cumhuriyet olma vaadinde bulunduğu toprak Türk liderleri Moskova'ya davet etmişti, lakin bir yandan da bu topraklara birçok ajan gönderdi ve Türkler arasındaki dil birliğini, kültür birliğini yok etmeyi amaçladı. Stalin

daha sert bir şekilde bu politikayı devam ettirdi. Bağımsızlık düşüncesi olan Türk halklarından aydınları ve önderleri halka terorist gibi göstererek katletti (1937-1938).

Gorbaçov'un iktidarı ele almasıyla bu katı tutum bir nebze olsa da yumuşadı ve Sovyetler birliğinde glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) dönemi başladı. Bu başlangıç da SSCB'nin sonunu getiren kıvılcım oldu. Kırgızistan Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla 31 Ağustos 1991'de bağımsızlığına kavuşmuştur. Günümüzde bu tarih bağımsızlık bayramı olarak kutlanmaktadır.

Günümüzde Kırgız Cumhuriyeti 198.500 km²'lik yüzölçümü ile Türkistan coğrafyasında bulunan ülkelerden biridir. Nüfusu 6. 350. 339'dur (countrymeters.ru. 13.07.2019). Tanrı dağlarının kuzeyinde ve tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmaktadır. Doğusunda Doğu Türkistan (Çin işgalinde olan Uygur Özerk Bölgesi) bulunmaktadır, aynı zamanda Kazakistan, Tadjikistan, Özbekistan sınır komşularıdır. Kırgızistan halkının çoğunluğu hayvancılık ve çiftçilik ile geçinmektedir.

3. XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı

“Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı”na (<http://sozluk.gov.tr/>, 2019) verilen addır edebiyat. “Edeb” sözcüğünden gelen edebiyatın en önemli amacı insanı eğitmektir. “Edebiyat, insanoğlunun düşüncesini, bakışını, anlayışını eğitecek bir güçtür. Çünkü o insanoğlunun yaşadığı tüm gerçekleri, onların geçtiği yollarda her zaman insan ile beraber gelen iyilik ile kötülüğün, adalet ile haksızlığın, ezen ile ezilenin, mutluluk ile üzüntünün, akıllılık ile ahmaklığın bitmez mücadelesini anlatmıştır. Bununla beraber yaşamın ak ile karasını, doğru ile yanlışını ayırt etmiş, insanoğluna doğru yol göstermiştir. “Dünyayı temizlik ayakta tutmaktadır.” sözü hayattaki gerçeklerden yola çıkılarak söylenmiş olmalıdır. Demek ki, edebiyat bu gerçek doğrultusunda her zaman yaşamını sürdürecektir. Onun insanoğluna verdiği terbiye hiçbir zaman eksilmeyecektir. İşte böyle olduğu için edebî eserleri yaratıldığı dönemlerden, tarihî durumundan hiçbir zaman ayıramayız” (Artıkbayev, 2013: 14).

Kırgız edebiyatının dünyada tanınması ve gelişmesi XX. yüzyılda Sovyet devrinde başlamıştır. Çünkü XX. yüzyılda edebiyatın gelişmesine katkı sunan işgaller, göçler ve Çarlık yönetiminin sömürgeci politikası vardır. Kırgız yazarları yaşanan tüm bu sıkıntıları dile getirebilmek için çok sayıda eserler vermişler, halkın duygularına tercüman olmaya çalışmışlardır. 20. yüzyıl öylesine acı olaylarla doludur ki 1924'te

Kırgız Türkçesinin yazı dili haline gelmeye başladığı kabul edilen (Cigitov, 2006a:8; Kolcu, 2012: 210; Kazımoğlu, 1994: 117; Öztürk, 2009: 63; Aşlar, 2012: 70) ve Türk Dünyası'nın en genç edebiyatlarının biri olan Kırgız yazılı edebiyatını incelerken neredeyse her on yılı kendi içinde değerlendirmek gerekmektedir. Buna göre Kırgız edebiyatı beş bölümde ele alınabilir (Baytok, 2016: 218):

1) XX. yüzyıl başındaki Kırgız edebiyatı (1900-1917)

Bu dönemde Kırgız Türklerinde halk edebiyatı canlı bir şekilde sürdürülmekteydi. Bunun yanı sıra Çağatay Türkçesinde ve diğer Türk lehçelerinde eserler de verilmiştir. Bu dönemde verilen eserler halk edebiyatından izler taşımaktadır.

2) Sosyalizme geçiş sürecindeki Kırgız edebiyatı (1917-1940)

Sosyalizme geçiş sürecindeki Kırgız edebiyatında Rus etkisi görülmeye başlanır. Sosyalizmi öven ve anlatan içerikli eserler ağırlıklı olarak yayınlanır, içerik olarak Sosyalizme ters düşen eserlerin yayınlanmasına izin verilmez.

3) İkinci Dünya Savaşı ve sonrası Kırgız edebiyatı (1941-1960)

İkinci Dünya Savaşı (1941-1945 yılları) sadece Kırgız Türkleri ve diğer Sovyet sınırları içinde yaşayan halklar ile birlikte tüm dünya halkları için son derece önemli bir dönemdir. Savaş beraberinde büyük sıkıntı ve travmalar getirmiştir. Öte yandan savaş, savaşa katılan insanların içinde iyileşmesi zor olan büyük yaralar bırakmıştır. Tüm Sovyet coğrafyasında olduğu gibi Kırgız topraklarında ve Kırgız edebiyatında da bu dönemde savaş konulu eserler ortaya çıkmıştır.

Ayrıca 27 milyon insanın öldüğü ülkede, acı çekmiş binlerce ailenin olduğu, ülkeyi eski haline getirmek için kazandıklarının çoğunu bu yolda harcayıp, yoksullukla mücadelenin sürdüğü bir dönemde edebiyat, tiyatro, medya, radyo ve televizyon da yaptığı katkılarla halkın üzerindeki yas bulutlarının dağılmasına, hayata olumlu şekilde bakıp güzel günlerin geleceğine olan inançlarını artırmaya çalışmıştır (Artıkbayev, 2013: 165) Halk üzerindeki bu karabulutların dağılmasına öncülük eden isimlerden biri de Baydılda Sarnogoyev'dir. O, ümit aşıl原因an şiirleriyle halka bir nefes olanların başında gelmektedir.

4) 1960'lı – 1980'li yıllardaki Kırgız edebiyatı (1961-1984)

1960'lı-1980'li yıllar komunizm düşüncesinin en liberal olduğu dönemdir. Bununla birlikte bu yıllarda çıkan eserlerde de komunizm düşüncesi önemini korumaktadır. Bu dönemde edebiyat araştırmaları yapılmıştır ve edebî eserlere önem verilmiştir. Ünlü Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un eserleri bu dönemde çıkmaya başlamıştır.

5) Yeniden yapılanma ve kapitalizme geçiş dönemindeki Kırgız edebiyatı (1985-...)

1985 yılında Sovyetler birliğinde glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) dönemi başladı. SSCB'nin dağılması da bu döneme denk gelmektedir. Birçok yasaklanmış eser de bu dönemde okuyucularına kavuşmuştur. Bu dönem günümüzü de kapsamaktadır. Günümüzde Kırgız yazar ve şairler düşüncelerini özgürce yansıtarak, canlı bir şekilde eserlerini ortaya koymaya devam etmektedirler.

1. BÖLÜM

BAYDILDA SARNOGOYEV'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Baydılda Sarnogoyev'in Hayatı ve Eserleri

1.1.1. Baydılda Sarnogoyev'in Hayatı

Kırgız halk şairi, “*Manas Nişanı*” sahibi, yetenekli şair Baydılda Sarnogoyev resmî kaynaklara göre 1932 yılında, şimdiki Talas ilçesine bağlı Budenovka (Kuldambes kışlağında) köyünde dünyaya gelmiştir. Fakat şairin eşi Zina Sarnogoyeva'nın hatırasına göre Baydılda'nın gerçek doğum tarihi 1928 yılıdır. Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden Baydılda'ya zamanında doğum belgesi alacak kimse olmamıştır. Daha sonra pasaportuna tahminî olarak 1932 yılı yazılmıştır. Yani şairin doğum tarihi kesin değildir. Şair kendi doğum yılı ve gününün tahminî olduğunu “Eli Yaş” adlı şiirinde şöyle açıklar:

Elü Caş

Metrikam coq, taq çıqtımbı elüügö

Mezgili ötüp qalp çıqtımbı elüügö.

Aytor bilbeym...atam, enem ölbösö

Aytıp bermek menin caşımdı

Qaysı cılı, qaysıl ayda törölgöm,

-Bilbeymin-deyt surap körsöm ceñemden

Qaydan bilsin, men oozanıp catqanda,

On bestegi kelin eken kedeygen.

Ne bolso da caşsız adam bolobu...

Men özümdü bayqap körüp obolu,

Bolcop turup qoyup alğam datasın

Ce tömöndür, ce ketkendir coğoru.

(Baydılda, 1997: 164)

Eli Yaş

Nüfus kâğıdım yok, tam geldim mi
elliye

Zaman geçip yalan geldim mi elliye.

Ama bilmiyorum...babam, annem
ölmese

Anlatırdı benim yaşım hakkında.

Hangi yıl, hangi ay doğdum,

-Bilmiyorum, diyor sorsam
yengemden.

Nereden bilsin, ben doğarken

On beşteki gelinmiş ufacık.

Ne olursa da yaşsız adam olur mu...

Ben kendimi hatırlarsam akıl erince,

Tahminen koymuştum tarihini

Ya düşüktür ya yukarıdır tarihi.

Baydılda nice dev yetenekler çıkararak ve bu nedenle şairler diyarı olarak kabul edilen Talas bölgesinde cahillikten kurtularak, kendi yaşlılarıyla birlikte Kök Arıq köyü mektebinde eğitim almıştır. şair 1951 yılında Frunze’de (günümüzdeki Bağımsız Kırgız Cumhuriyetinin başkenti olan Bişkek şehrinde) liseyi tamamlamıştır. 1951 yılında SSCB Yazarlar Birliği  yesi olmuştur. 1956 yılında Moskova şehrindeki ‘‘Maksim Gorkiy Adındaki Edebiyat Enstitüsü’’nden mezun olmuştur. Bu sıralarda yavaş yavaş kitap dünyasına ilgisi artarak dönemin parlayan, yetenekli şairlerinin şiirleriyle yakından tanışmıştır. Böylece içinde uyuyan şiir yeteneği uyanarak kendini göstermeye başladı.İlk şiir kitabı *şumkar* 1952 yılında yayımlandı.Sarnogoyev 1956 yılından itibaren ‘‘Ala Too’’ dergisinde editörlük bölüm başkanı, 1969-1973 yılları arası da Kırgızistan Yazarlar Birliği Başkanlığında edebiyat danışmanı olarak çalışmıştır (www.tyup.net, 06.10.2019). şair 1970 yılında başarılı çalışmaları için V.İ. Lenin’in doğum gününün 100.yılı anısına ‘‘Kahraman Emeği İçin’’ madalyası ve Kırgız SSC’nin ‘‘Yüksek Hürmet Takdirnamesi’’ ile ödüllendirilmiştir (www.students.com.kg, 05.09.2019).

Baydılda Sarnagoyev’in birçok şiiri besteciler tarafından bestelenmiştir. Günümüzde de bestelenen şiirleri Kırgız Türkleri arasında yaygın bir şekilde söylenmekte olan şairin eserleri Rus dilinde de yayımlanmıştır. 1986 yılında *Aşuudan Bergen Otçetum* ‘‘Geçitten Verdiğim Rapor’’ adlı şiir kitabı Kırgızistan Yazarlar Birliğinin Alıkul Osmonov adını taşıyan edebiyat ödülüne layık g r lm ştur (www.azattyk.org, 23.03.2019). Sarnogoyev’e 1991 yılında Kırgızistan’da şairler için önemli bir unvan olan ‘‘Kırgız Cumhuriyetinin Halk şairi’’ unvanı verilmiştir. Baydılda Sarnogoyev’e ayrıca 1996 yılında Kazak Türkleri ile Kırgız Türklerinin  rf  detlerini sağlamlaştırmaya yaptığı katkıdan dolayı Kazakistan Cumhuriyetinin uluslararası ‘‘Altın K pir’’ (Altın Köprü)  d l  takdim edilmiştir. 2000 yılında *Baydılda* adlı şiir kitabı Kırgız Cumhuriyetinin Toktoğul adındaki Devlet  d l ne layık g r lm ştur. Yine şair 2002 yılında önemli bir  d l  olan ‘‘Birinci Derecedeki Manas’’ madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Sarnogoyev küçük yaşlardan itibaren halk şairlerinin, akınların yanında çok bulunmuş ve onlardan beslenmiştir. Hatta bir dönem akın olmayı düşünmüş, birkaç kez halkın önüne çıkıp atışma sanatını icra etmiş, ancak hayat onu farklı bir yöne sevk etmiştir. Sarnogoyev’in şiirlerinin halkın tüm kesimleri tarafından aynı şekilde beğenilmesinin, satırlarındaki deha, mizah ve isabetli sözlerin halkın kalbine sinerek yaşamasının tek sırrı şairin halki olmasındır.

Baydılda Sarnogoyev yıllarca süren alkol alımı ve düzensiz yaşam sonucu 2000’li yılların başlarında hastalanmış, bacağı kırılıp yatalak hâle gelmiştir. Şair hasta hâlde yatarken içinde bulunduğu durumu, duygularını ve eşinin ona karşı merhametli davranışını son şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Buk Bolup Cazğan Armanım

*Caştıq kez ötüp cat boldu,
Qarılıq mağa mat qoydu.
Qayran but sınıp, başıma–
Qarıptıq tüşkön çaq boldu.
Canımda catqan kempirçem
Cantaqbay değen at qoydu.*

*Cigit kez ötüp cilt qoydu,
Cırğal cay ötüp, qış boldu.
Tandabay basqan tamanım,
Tayğalaq muzga tuş boldu.
Samağan caqqa bara albay,
Sarı aqın baykuş buq boldu.*

*Üyümdö ilkip köp kiret,
Üşkürsöm boyum ceñildeyt.
Üç münöt basqan coldorum,
Üç aylıq coldoy körünöt.
Entiksem estüü kempirçem,
Es alğın dep iyet.*

*Qaltılday bassam kas kas dep,
Qayratın beret bas bas dep.
Qadırın bilbes çalının,
Kempirden dele aqmaq köp.
Ölümün tilep cürgön bar,
Ölürsün qaçan qaqbaş dep.*

Canım Sıkılınca Yazdığım Dert

Gençlik zamanı geçip el oldu,
Yaşlılık beni mat etti.
Eksikmiş gibi ayağım kırılıp başıma
Garipliğin düştüğü çağ oldu.
Yanımda yatan eşçeğizim
“Dikenbey” diye ad koydu.

Yiğitlik zamanı geçip birden kayboldu
Neşeli yaz geçip, kış oldu.
Seçmeden basan tabanım,
Kayğan buza denk geldi.
İstediğim yere gidemeyip,
Sarı şair, zavallı canı sıkıldı.

Evimde rahat bir şekilde,
İç çeksem bedenim hafifler.
Üç dakikada yürüdüğüm yollarım
Üç aylık yol gibi görünür.
Nefesim kesilse akıllı eşim,
Hemen dinlen der.

Titreyerek yürüsem yavaşça,
Gayret verir yürü yürü diye.
Kıymetini bilmez kocasının,
Kadınlar arasında ahmak çok.
Ölümünü dileyenler var,
Ne zaman öleceksin uğursuz diye

*Adeptüü, estüü baldarım,
Atalap turat ar dayım.
Barqtabay alar qoymoqmu...
Bapestep baqsa alğanım.*

Edepli, akıllı çocuklarım,
“Baba baba” derler her daim.
Onlar değer vermez olur mu...
Kıymet vererek bakarken aldığım.

*Bir ğana üydön çığa albay,
Buq bolup cazğan armanım.
(Baydılda, 1997: 280) Kasım, 1996*

Sadece evden çıkamayıp,
Canım sıkılınca yazdığım derdim.

Uzun süre hasta yatan şair 2004 yılının 20 Kasım’da 72 yaşında dünyaya veda etmiştir (www.super.kg, 15.08.2019).

1.1.2. Baydılda Sarnogoyev’in Eserleri

Sarnogoyev geride 235 adet şiir ve 6 adet poemadan (uzun şiirden) oluşan zengin bir külliyat bırakmıştır. Şairin şiirleri 15 ayrı kitapta yayınlanmış, en son 1997 yılında basılan *Baydılda* adlı eserde de önceden yayınlanmış olan bütün eserleri toplanmıştır.

Baydılda Sarnogoyev’in 1952 yılında yayımlanan ilk şiir kitabı *Şumkar* adını taşımaktadır. Sarnogoyev’in bu ilk eseri dikkatli bir şekilde incelenecek olursa, şiirlerinin çoğunluğunun halk şiiri ile doğaçlama sanatı seviyesinden ileri gidemediği görülür. Ancak bununla birlikte, Kırgızların büyük şairlerinin profesyonel şiirin kalite seviyesine yükselip yeni hedeflere ulaşmaya başladığı bu dönemde, şairin bazı şiirlerinde profesyonellik seviyesi yükselip düşünceyi farklı yollarla iletmeye olan ilgisinin arttığını ve onun belli bir kalite sınırına yaklaştığını da söylemek mümkündür. Böylece şair ilk kitabıyla okurların karşısına çıkıp diğer şair ve yazarların da dikkatini çekmeye başlamıştır. Şairin bu kitabındaki şiirlerde doğduğu yere olan arzu, aşk ve sevgi, insanın kendisindeki eksiklikleri vurgulayan ince mizah, şaka ve kibar lirizmle dolu satırlar göze çarpmaktadır. Bu özellikler, şairin sonraki eserlerinde daha da olgunlaşmış ve gelişmiş şekilde görülmektedir.

Doğuştan gelen eşsiz bir kabiliyete, yüksek millî bir ruha sahip olan Baydılda Sarnogoyev’in eserleri, 20. asırdaki Kırgız Türklerinin üstün şiirsel düşüncesi ve onun millî psikolojik gelişimi hakkında hem derin hem de çok yönlü bilgiler aktarmaktadır. Çünkü şairin şiirleri, asırlardır devam eden halk şiiri, doğaçlama sanat ve profesyonel şiirin birleşmesi neticesinde ortaya çıkan çok özel bir görünümüdür.

1955 yılında yayımlanan *Dostoruma* “Dostlarıma” adlı ikinci şiir kitabında şairin konu

seçimi, düşünceyi aktarışı, sanatsallığa verdiği önem, bağımsız olarak olayları değerlendirişi gelişmeye başlamıştır. Bu eserindeki *Şıbaqçı* “Sıvacı” ve *Cumalı* “Cumalı” adlı şiirlerini Alıkul Osmonov’un “emek” temasından esinlenerek yazmıştır.

Baydıda Sarnogoyev’in şiirlerinde zamanla folklorik motifler azalıp şiirsel düşünce öne çıkmaya başlar. Sarnogoyev 1961 yılında yayımladığı *Aq Qalpaq* “Ak Kalpak” adlı eserinde Kırgız şiirinde halk şiiri ile yazılı şiirin farklı yönlerini birleştiren ve kendi hâlinde arayışta olan bir şair izlenimi verir. Sarnogoyev görülen bilinen sıradan olaylardan beklenmedik karşılaştırmalar yapıp sonuçlar çıkartabilmektedir. *Aq Qalpaq* “Ak Kalpak” adlı kitabından 1970 yılında yayımladığı *Süylöşüü* “Konuşma/Sohbet” adlı eserine gelinceye kadar şairin bir şiirsel çevreden ikinci şiirsel zirveye yükseldiği açıktır. Aşağıdaki bu iki eserden alınan şiirlerin tematik olarak, düşünce olarak bambaşka iki nitelik taşıdığı görülmektedir. İlk şiir *Dostoruma*, ikinci şiir ise *Süylöşüü* adlı eserinden alınmıştır:

Çoqulardan Körüngün

Sen çımıǵı uulu bolsoñ eliñdin
Eliñ üçün barıp ötöp ömürdün.
Buluttardın arasında caşınbay
Bürküt bolup çoqulardan körüngün.
(Baydıda, 1997: 61)

Tura Turcu

Enem bolup, atam bolup körünüp,
Eger bulut cerge tüşsöñ bölünüp.
Celdey sızıp cetip barıp zamatta
Ölüp-taşıp öppös belem berilip.
Biroq munu uq, maǵa küyböy koştoşup,
Kete berbey saparıñdı toqtotup.
Taraǵança dalay cıqı sağınçım
Tura turcu, ata-eneme oqşoşup.
(Baydıda, 1997: 54)

Zirvelerden Görün

Sen gerçek oğluyusan milletinin
 Millet için adayarak ömrünü.
 Bulutların arasına saklanmayıp
 Kartal olup zirvelerden görün.

Dur Bekle

Anam olup, babam olup görünüp,
 Eğer bulut, yere düşsen bölünüp.
 Yel gibi uçup varıp anında
 Candan öpmez miydin sarılıp.
 Ama şunu dinle, bana üzülmeden
 vedalaşıp,
 Gitmeyip seferini durdurup.
 Dağılıncaya kadar nice yılki özlemim
 Dur bekle, ana babama benzeyip.

Yukarıdaki şiirlere bakıldığında hayatın iki farklı durumu gözler önüne serilmektedir. Şair her iki şiirinde de bulut imgesinden faydalanmıştır, ancak ilkinde bulut gerçek anlamda iken ikincisinde daha soyut bir anlatıma geçerek bulutu anne babasının yerine koymuştur. Ayrıca cansız bir varlık olan buluta konuşma yeteneğini vererek kişileştirme sanatını kullanmıştır. Bu yöntem o zamana kadar Kırgız edebiyatında kullanılmamış olan, Sarnogoyev'e has bir tarz ya da yeni bir keşif olarak görülebilir. Bu da şairin Dur Bekle adlı şiirinde ulaştığı seviyeyi göstermektedir. Ama iki şiiri birleştirici özellik; şairin insan hayatının temel anlamına göre yapmacık olmayan, açık söylenen düşüncesi sayılır.

Şair 1970 yılından sonra uzun bir dönem sessizliğe bürünür. Bunun sebebi de alkol bataklığına düşmesidir. Kendi deyimiyile ayyaşlık bataklığına düşüp uzun süre bu durumdan kurtulamayan şair bu durumu 1984 yılında kaleme alacağı *Aşuudan Bergen Otçetum* “Geçitten Verdiğim Rapor” adlı eserinde yer alan *Midin’e Mektup* adlı şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Midinge Kat

*Cürögüm qalıp araqtan,
Cüz colu kelip toqtotqum,
Cüzüñ qursun senin dep,
Cüz colu ağa qoştoştum.
Çirmooqton beter çirmalıp,
Cüz colu qayra dostoştum
(Baydılda, 1997: 243)*

Midin’e Mektup

Yüreğim bıkip araktan,
Yüz defa bırakmak istedim,
Lanet olsun sana deyip,
Yüz defa onunla vedalaştım.
Sarmaşıktan beter dolanıp,
Yüz defa tekrar dost oldum.

Sarnogoyev de alkol tuzağına düşürülenlerden biridir ve şair yaşadıklarının kötülüğünün, yanlışlığının son derece farkındadır. Şair yine aynı eserinde yer alan *Sopu Boldum Karğanda* “Sofu Oldum Yaşlanınca” adlı şiirinde alkol yüzünden halk içinde şairliğinin geri planda kalıp ayyaş olarak anıldığını, rezil bir duruma düştüğünü şöyle dile getirmektedir:

Sopu Boldum Karğanda

*Qoy qaytarıp köp cürüp,
Qoy cıttandım bir kezde.
Uy qaytarıp köp cürüp,*

Sofu Oldum Yaşlanınca

Koyun güdüp çok defa,
Koyun koktum bir kezde.
İnek güdüp çok defa,

*Uy cıttandım bir kezde.
Araq içip aqşındap
Uu cıttandım bir kezde.
Uy da, qoy da cıttanğan,
Urmat eken, barq eken.
Araq, vino cıttanğan
Adamdardın artı eken.
Bir künü ooru, bir kün soo
Bütün emes cartı eken.*

*“Aq moldonun” ayınan
Añgek, carğa taqaldım.
Körböy carıq düynönü
Közdüü turup qaşaydım.
Eldik aqın atanbay
“Eldik alkaş” atandım.
(Baydılda, 1997: 262) (Şubat, 1992)*

*İnek koktum bir kezde.
Araq içip doymadan
Zehir koktum bir kezde.
İnek de kokmak, koyun da kokmak
Hürmetmiş, şerefmiş.
Araq, şarap kokmak
İnsanların en aşağısımış.
Bir gün hasta, bir gün iyi
Bütün değil, yarımmiş.*

*“Ak molla¹nın” yüzünden
Uçuruma, kayaya takıldım.
Görmeyip parlak dünyayı
Gözlü iken kör oldum.
Halk şairi denilmeyip
“Halk ayyaşı” anıldım.*

Şair 80’li yıllara gelindiğinde artık eskisi kadar alkolün esiri değildir ve yeniden eser vermeye başlar. Sarnogoyev’in şairlik ustalığının zirveye ulaştığı dönemde, 1984 yılında kaleme aldığı *Aşuudan Bergen Otçetum* “Geçitten Verdiğim Rapor” adlı şiir kitabı çok kısa bir süre içinde halk arasında yayılır, Kırgızlar tarafından çok büyük saygı görür ve büyük sevgiyle okunur. Şair bu eserinde doğu şiir geleneğine has bir tarzda insanın iç dünyasını ön plana çıkarmış, hayatın temel ve zor olaylarına dönerek ve realist (gerçekçi) şiirin geleneklerini kendine has bir tarz, renk ve anlamla kullanarak ortaya koymuştur.

Sarnogoyev daha sonra da şiir yazmaya devam etmiş, ancak bu şiirleri bir kitapta toplanmamıştır. Bunlardan bazıları 1992 yılında kaleme aldığı *Altmış Degen Beldemin* “Altmış Adlı Geçitteyim”, *Daregim Danegim* “Kanıtlım Çekirdeğim”, *Tilder Cana Eneler* “Diller ve Analar”, *Betiñe Aytam* “Yüzüne Söylüyorum”, *Menin Bütöpös Irum* “Benim Ebedî Şiirim”, *Cañı Köçmөndörgө* “Yeni Göçmenlere”, *Qomuzum* “Kopuzum”, *Qaramoldo* “Karamoldo”, *Neberem Dilbarga* “Torunum Dilbar’a”, *Atay* “Atay”,

¹ Ak molla ifadesi ile votka kastedilmektedir.

Qırmançı Cigittin İrı “Hasat Yapan Yiğidin Şarkısı”, *Sağınıçım Too Boldu* “Özlemim Dağ Oldu”, *Saançı Keling* “Süt Sağan Gelin’e”, *Qoçqor* “Koç”, *Buqanın Tilegi* “Boğanın Dileği”, *Acal Alaarda* “Ecel Gelmeden Önce”, *Sopu Boldum Qarğanda* “Sofu Oldum Yaşlanınca”, *Kurortto* “Dinlenme Tesisinde”, *Mas Cana Qançıq* “Şarhoş ve Ahlâksız”, *Arakeçtin Ayalının Qoşoğu* “Ayyaşın Eşinin Ağdı”, 1996 yılında yazdığı *Buk Bolup Cazğan Armanım* “Canım Sıkıldığında Yazdığım Arzum”, *Iyıq Cay* “Kutsal Mekan”, *Ceñicoq* “Ceñicok”, *Qalayıq Qalqa Qayrılıu* “Sevgili Halkıma Öğüt”, *Muhtar Şahanovqa* “Muhtar Şahanov’a”, *Sağa Aytqan Söz* “Sana Söylediğim Söz”, *Sanaalaş Ağa Cüzgö Çıq* “Sevgili Ağam Yüze (Yüz Yaşına) Çık”, *Bir Caqadan Baş Çığar* “Bir Yakadan Baş Çıkart” gibi şiirlerdir.

1.1.3. Baydılda Sarnogoyev’in Edebî Kişiliği

Kırgızlar arasında doğuştan yetenekli olan, şairlik kaderini kendisi oluşturarak ve kendi yeteneğiyle halkın tüm tabakalarına nüfuz edebilen, halkın sevgisini hak eden şairler azdır. Alıkul Osmonov başta olmak üzere Raykan Şükürbekov, Midin Alıbayev, Coomart Bökönbayev bunlardan bazılarıdır. Onlarla aynı seviyede, ancak farklı bir tarzda yazan büyük Kırgız şairlerinden biri de şiirlerinde üstünlük ile alçak gönüllülüğü birbirine özleştiren, gerektiğinde kendisini bile acımasızca eleştirmekten çekinmeyen hiciv ustası Baydılda Sarnogoyev’dir. Sarnogoyev Sınçı adlı şiirinde eleştirmenden kendisini eleştirmesini isteyerek şöyle seslenmektedir:

Sınçığa

*Sınçı coldoş, sinda meni, ayaba,
Taarinat dep taanıştıqqa qaraba!
Qılba mağa liberaldıq mamile,
Sındı süyöt men caşağan zamana!*

Eleştirmen’e

*Eleştirmen yoldaş, eleştir beni, acıma
Darılır diye tanışıklığa bakma
Yapma bana kayırmacı muamele,
Sakın eleştirmekten çekinme!*

*Caqşı bolso, caqşı degin ırımdı,
Caman bolso caşırbay ayt çiniñdi.
Abdan bayqap aqıyqattap tekşerseñ,
Qapa bolboy qabil alam sınıñdi.
(Baydılda, 1997: 22)*

*İyi ise, iyi de şiirime,
Kötü ise saklama, söyle gerçeği.
İyice bakıp hakkıyla kontrol edersen,
Üzülmeden kabul ederim eleştirini.*

Sarnogoyev'in şiir sanatının görkemli seviyesi, millî rengi, çok yönlü oluşu ve derin anlamı, okurlarının onu ilgiyle takip etmesini ve saygıyla sevmesini sağlamıştır. Çünkü Sarnogoyev'in şairliği, başka diğer şairler gibi Batı edebiyatını ya da başka halkların şairlerini okuyup aktararak, onların etkisinde oluşmuş bir şairlik değil, aksine tamamen kendi yeteneği ve yerli kaynaklarla ortaya çıkmış bir sanattır. O, kendisine has şairlik tarzını geliştirmiş bir şairdir. Baskıcı Sovyet döneminde bile kimsenin söyleyemediği gerçekleri, toplumda gördüğü aksaklıkları ve eksiklikleri çekinmeden dile getirdiği için Kırgız halkı tarafından çok sevilmiş ve okunmuştur. Hatta Sarnogoyev dil konusunu Sovyet döneminde dile getirebilen tek şairdir. O, ana dilini bilmenin önemine değindiği şiirinde ülkede ana dilin ikinci plana itilmesinden şikâyet etmekte, Kırgızların en azından kendi aralarında ana dilde konuşması gerektiğini ifade etmektedir. Sarnogoyev *Ene Tilin Cakqı Bil* "Ana Dilini İyi Bil" adlı şiirinde halkına şöyle seslenmektedir:

Ene Tilin Cakqı Bil

*Orus tili cıldızda,
Bizdin uluu zamanda...
Biroq Qırğız qırğızça,
Süylöbö sö caman da!*

*Ene tilin bilbegen,
Esi coğun anıqtayt,
Ene tilin süybögön,
Elin süyüp carıtpayt.
(Baydılda, 1997: 26)*

Ana Dilini İyi Bil

Rus dili yüksekte,
Bizim ulu zamanda...
Fakat Kırgız Kırgızca,
Konuşmazsa kötü ya!

Ana dilini bilmeyen,
İfade eder akılsızlığını,
Ana dilini sevmeyen,
Sevip yüceltmez halkını.

Sarnoğoyev'in Kırgız SSC Spor Bakanına hitaben yazdığı şiiri onun cesaretinin bir başka örneğidir. Çok uzun olduğu için bazı bölümlerinin çıkarıldığı şiir "Açık Mektup" adını taşımaktadır:

Açık Qat

*Ötkürbek Önörposoviç!
Sizge aytarım
Mayda emes, çoñ iş*

Açık Mektup

Ötkürbek Önörposoviç!
Size söylüyorum
Küçük değil, büyük iş

Küyörmandardın “Küygönün”

Menin mildetim

Başınan bayandap beriş.

Qozğolup qoysoñuz

Qoluñuzdan kelet.

Demek:

Bizge-ışqınday solquldağan

Sportsmender kerek.

Cazğın – dep

Birinen-biri demdep,

Bul qattı sizge arnooğo

Bir top küyörmandar

Boluştı sebep.

...

Bulçuñdu çoyunday quyğan,

Bir koyso

Buqanı nokaut qılğan

Ulandardın üyünö kirem.

A biroq

Sportqo qatıspay cürgönünö

Küyöm da küyöm!

Kögültür Isıq-Köldön

“Toru-Ayğır” degen cerden

Bir qızdı kördüm

Balıqtay süzüp köngön.

Al köldün arqı çetinen

Berki çetine

Çarçabay çabaq urup bergen.

Atı Rusalka eken.

“Toru Ayğır” degen legenda

Toqtoğon deşet

Surasam elden.

Taraftarların “Yandıklarını”

Benim görevim

Başından beyan etmek.

Hareket ederseniz

Elinizden gelir.

Demek:

Bize elif gibi dimdik duran

Sporcular lazım.

Yaz, diye

Birbirine kuvvet verip,

Bu mektubu size yazmaya

Birçok taraftarlar

Oldular sebep.

Kası demir gibi yapan,

Bir vursa

Boğayı nakavt eden

Delikanlıların evine girerim.

Ve fakat

Spora katılmadan yaşamalarına

Yanarım da yanarım!

...

Masmavi Isık Köl’de

“Toru Ayğır” adlı yerde

Bir kızı gördüm

Balık gibi yüzerek alışmış.

O gölün öte kıyısından

Beri kıyısına

Yorulmadan yüzebilen.

Adı Deniz Kızı imiş.

“Toru Ayğır” adlı efsane

Bitti diyorlar

Sorsam halktan.

*Bilbeymin qaysıl ayıldan...
 Bir cigit kördüm Narından.
 Al özü ötpöyt eken köpürödön,
 Keçpeyt eken keçüüdön.
 Kerek bolso, dayranın
 Bir öyüzünön
 Ekinçi öyüzünö sekirgen.
 Uşunday uqmuş bolobu – dep
 Tana tüştüm esimden...
 Elette “capan” talanttar köp
 Önörün
 Paydasız caqqa ketirgen.*

...

*Armyanın futbolistleri bar:
 Abramyan, Ayranetyan, Azaryan,
 Matrirosyan, Minasyan, Mirosoyan,
 Orapetyan, Oganesyanyan, İştöyan,
 Bayqap, oqup körsönüz
 Bardıqı büt ele “YAN”
 Aa, Qırğızdan qaçan çığat.
 Abılov, Adılov, Sadırov,
 Kadırov, Kabilov, Cayılov,
 Eşimov, Bekilov, Çekirov,
 Osmonov, Ormonov, Çormonov.*

...

*Talant uyalçaaq,
 Kecir kelet,
 Talanttı izdep
 Tabışız kerek.
 Tolubayday sınçılarımız
 Körsötüp kömök,
 Komandirovkağa köp colu*

Bilmiyorum hangi köyden...
 Bir yiğit gördüm Narın'dan.
 O kendisi geçmezmiş köprüden,
 Geçmezmiş geçitten.
 Gerekiyorsa, deryanın
 Bir kıyısından
 Diğer kıyısına zıplayan.
 Böyle mucize olur mu, diye
 Aklım durdu bir an...
 Taşrada “sayısız” yetenek çok
 Hünerini
 Faydasız işlere harcayan.

...

Ermenilerin futbolcuları var:
 Abramyan, Ayranetyan, Azaryan,
 Matrirosyan, Minasyan, Mirosoyan,
 Orapetyan, Oganesyanyan, İştöyan,
 Dikkatle okuyup bakarsanız
 Hepsi tamamen “YAN”
 Ya Kırgız'dan ne zaman çıkacak.
 Abılov, Adılov, Sadırov,
 Kadırov, Kabilov, Cayılov,
 Eşimov, Bekilov, Çekirov,
 Osmonov, Ormonov, Çormonov.

...

Yetenek çekingen,
 İnatçı olur,
 Yeteneği arayıp
 Bulmamız gerek.
 Tolubay gibi sınçılarımız²
 Ederek yardım,
 Bölge ve taşralara çok defa

² Sınçı genel olarak eleştirmen anlamına gelir. Ancak bu şiirde “attan çok iyi anlayan, atın iyisini, hangi işe uygun olduğunu bilen kişi” kastedilmiştir.

Barişibiz kerek.
Sınga tolğon caştardı
Çaar attay,
Çalağızdın bürkütündöy taptap
Bağışibiz kerek
Anan çoñ meldeşke
Salışibiz kerek.
Çoñ-çoñ baygelerdi
Alışibiz kerek.
 ...
Köğübüz kelet ar dayım
“Köp çıqsa eken” – dep,
Respublikanın ataqtuu
Ştangist, şahmatist,
Balban, bokser, futbolist,
Talbağan suuçul,
Taytoru çapçu baldarıñ.
Oşentip,
Östürsök eken qam körüp
Sporttun türlüü tarmağın.

Atayılap sizge qayrıldım
Ataqtuu mayramdın aldında
Oktyabr bergen
Ölkönün baylıq, baqtısı
Örkündöp östü ar cılda.
Albette,
Sportsmenderdin ülüşü da, bar mında.
Emese,
İşinize iygilik qaalaym,
Salamım menen,

Gitmemiz lazım.
 Seçimden geçen gençlerimize
 Koşu atı gibi,
 Çalağız'ın kartalı gibi idman yaptırıp
 Bakmamız lazım.
 Sonra büyük yarışmalara
 Sokmamız lazım.
 Büyük büyük ödülleri
 Almamız lazım.
 ...
 Görmek isteriz her daim
 “Çok çıksa”, diye,
 Ülkenin meşhur
 Haltercisi, satranççısı,
 Pehlivanı, boksörü, futbolcusu,
 Yorulmayan yüzücüsü,
 At koşturacak çocuklarını.
 Böylece,
 Yetiştirsek himaye ederek
 Sporun çeşitli dallarını.

Özellikle size hitap ediyorum
 Ünlü bayram³ öncesi
 Ekim⁴'in verdiği
 Ülkenin zenginlik, bahtı
 Gelişerek büyüdü her yıl.
 Elbette,
 Sporcuların payı da var bunda.
 O zaman,
 İşinizin rast gitmesini dilerim,
 Selâmım ile

³ 25 Ekim 1917'deki Rus devrimi kastedilmektedir.

⁴ 25 Ekim 1917'de Çarlık Rusya'sını sona erdirip Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin kurulmasını sağlayan Bolşevik devrimi.

Sarnogoyev Baydilda.
(*Baydilda, 1997: 65*)

Sarnogoyev Baydilda

Şairin “şairlik kartı” olarak yazdığı aşağıdaki satırları, onun halkın hem nazlı hem sevgili şairi olduğunun bir kanıtıdır:

Men Kimmin

*Qırğızda men bir aqın caman sarı,
Qolunda qoyqoñdoğon qalam sabı.
Enekem eptep töröp qoyso kerek
Qırğızda köböysün dep adam sanı.
(Baydilda, 1997: 28)*

Ben Kimim

Kırğız’da ben bir şair yaman sarı,
Elinde oynatan kalem sapı.
Anacığım güçlkle doğurmuş gibi,
Kırğız’da çoğalsın diye adam sayısı.

Şairin edebî yönünün sanatsal temeline ve şiir sanatındaki ustalığına değinilecek olursa onun feyz aldığı kaynaklara bakmak gerekir. Şairlik kaderi, bu yeteneğin büyük zirveye ulaşmadan önce kat ettiği yolun, ustalığın bir gelişim haritası sayılabilir. Öncelikle şairin şiirlerinin türü, tematik çok yönlülüğü, insan duygularını en ufak parçasına kadar yansıtması, iç dünyasını tam olarak açması, çileli hayat yoluna ve talihsiz kaderine bağlıdır. Diğer taraftan bakılacak olursa coğrafya ve kader onu küçük yaşta Esenaman⁵, Çoñdu⁶, Eşmambet⁷, Ceñicok⁸, Barpı⁹ gibi yetenek deryaları ile aynı yerde ve aynı dönemde yaşatıp, onlarla yakından tanışma fırsatı doğurmuştur. Onların şiirlerinin, bestelerinin seslendirildiği dönemde şair, babaannesinin ağzından da paha biçilmez değerde halk efsaneleri ve masalları dinlemiş, zihnine kaydetmiştir. Daha ilkokulda okurken *Manas*¹⁰, *Er Töştük*¹¹, *Kedeykan*¹² gibi destanları dinlemesi,

⁵ Esenaman (1833-1913) deyiş ve destan anlatma ustasıdır. Birçok akın (ozan) ondan destan icra etmeyi öğrenmiştir.

⁶ Çoñdu zamanının en yetenekli aytiş hüneri ustalarından biridir.

⁷ Eşmambet (1870-1926) akın, aytiş hünerinin en yetenekli ustası, komuzcu, ünlü Kırğız halk akını Toktogul Satılğanov’un en meşhur öğrencisidir.

⁸ Ceñicok (1860-1920) doğa ve tabiatı tavsir etmede usta bir Kırğız akınıdır. Onun “Akan Su” ve “Bizim Yer” gibi deyişleri ünlüdür.

⁹ Barpı “1884 yılında Oş ilinin Suzak kasabasında Açı adlı köyde dünyaya gelen Barpı Alıkulov, çocukluğundan itibaren zenginlerin yanında çalışmıştır. Oldukça fazla yokluk sıkıntısını çeken şair, Sovyet dönemini sevinçle karşılamış ve bu dönemin güzelliklerini anlatmak suretiyle halk arasında yaygınlaştırmak için çok çaba sarf etmiştir.

¹⁰ Manas Destanı Kırğızların millî destanıdır. Mani dinine mensup Karahitaylar ile Müslüman Karahanlılar arasındaki mücadelede Kırğızların durumunu ve Manas adlı kişinin başından geçenleri anlatan dünyanın en uzun destanıdır.

¹¹ Er Töştük Kırğızların en eski destanlarından biridir. Er Töştük mitolojik ve masalımsı unsurlar ihtiva eden ve sadece Kırğızlar değil, diğer Türk boyları arasında da anlatılan destandır. Kazaklarda “Er Töstik”,

edebiyata aç olan ruhunu besleyip millî folklor temelinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Böylece Baydılda Sarnogoyev'in edebî yolunun başlangıcında, şairlik temelinin oluşumunda halk edebiyatı ürünlerinin mayası yer almıştır. Şair kendisiyle yapılan sohbetlerde Ceñicok, Osmonkul¹³ gibi halk ozanlarının kendisi için feyz alınacak birer kaynak olduklarını ifade etmiştir. Bununla ilgili olarak şair sohbet esnasında “Çocukken âşıklar gibi doğaçlamaya çalıştığım olmuştur.”, şeklinde konuşmuştur.

Baydılda Sarnogoyev'in bir şair olarak olgunlaşma döneminde üç faktör özellikle önemlidir. İlk olarak şair erken yaşta anne babasını kaybedip yetim kaldığı, yoksulluk, sefalet ve çile içinde bir çocukluk geçirmiştir. Daha bu çağında hayatın akını karasını, iyisini kötüsünü görüp bilerek kendi başına karar alma yeteneğine sahip olmuştur. Özünde şairlik yeteneği olan Baydılda için bu durum, hiç şüphesiz onun yeteneğinin erken ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Yine şair sözlü halk edebiyatı ile çocukluk çağında tanışıp ruhuna sindirmeye başlamıştır.

İkinci olarak yetkili insanların yardımıyla Bişkek şehrine gelip 5 numaralı ortaokulda eğitime başlamıştır ve böylece Kırgız şairleri, yazarları camiasına karışıp onların şiirlerini, sohbetlerini dinleyerek kendisi ve geleceği için çok büyük tecrübeler kazanmıştır. Bu dönemde halk şairi Aalı Tokombayev, büyük şairlerden Alıkul Osmonov, Raykan Şükürbekov, Midin Alıbayevler ile yakın ilişki içinde olduğunu şair kendisi belirtmektedir (Baydılda, 1997: 222-249). Bu şahsiyetler çok büyük birer sanatçı oldukları ve birbirlerini tamamlayan yetenekler oldukları için, onlarla birlikte yaşamak Baydılda için hem edebî yönden hem insanî yönden çok büyük şans olmuştur. Çünkü Şükürbekov, Alıbayev gibi şairlerle yakın olması onun eserlerinde keskin satırların, isabetli düşüncelerin, mizahî fikir yürütmelerin gelişmesini sağlamıştır.

Buryatlarda “Geser”, Tatarlarda “İyir Toşlig” adlarıyla yaşamaktadır. Er Töştük destanı üzerinde ilk duran araştırmacı Radloff'tur.

¹² Kedeykan Kırgızların yaşadığı zorlukları ön plâna çıkaran bir destandır. Kısaca XVII. yüzyılda Kırgızların Kalmuklarla olan savaşı sonrasında Türkmenistan'a kadar gitmeleri ve orada gördükleri eziyetler konu edilmiştir. Destanın iki eşmetni vardır. 1923 yılında ünlü halkbilimci Kayum Miftakov'un tertiplelediği Alımkul Üsönbayev eşmetni 1923'te yayımlanmıştır ve 1423 mısradır. XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar yaşayan ünlü Kırgız şairi Toktogul Satılğanov eşmetni olarak bilinen anlatma Kalık Akiyev tarafından anlatılmış, 1938'de yayımlanmıştır. Bu eşmetin de 4000 mısradan fazladır.

¹³ Osmonkul (1888-1967) akın ve yetenekli bir destan anlatma ustasıdır. Günümüzdeki Bişkek civarındaki Çoñ Dalı köyünde doğmuştur. Osmonkul ilk eğitimini 12 yaşına gelince köydeki imamdan almıştır.

Üçüncü önemli faktör 1950’li yılların ilk yarısında Moskova’da bulunan Maksim Gorkiy Üniversitesinin¹⁴ Edebiyat Bölümünde eğitim almasıdır. Sovyet devrinde sadece şair ve yazarların eğitim gördüğü özel Edebiyat Bölümünde eğitim alması, yüksek medeniyete sahip, entelektüel bir çevreyle birkaç sene birlikte yaşaması, onun Rus ve dünya klasik edebiyatıyla tanışmasına, genç şairin bilgisinin, genel kültürünün, dünyayı tanınmasının, şairlik ustalığının yükselmesine zemin hazırlamıştır.

Sarnogoyev, kendi zamanında halk tarafından çok sevilmiş, değer görmüş ve günümüzde de hâlâ sevilmekte ve okunmakta olan bir Kırgız şairidir. O nedenle onu pek çok Kırgız Edebiyatı Tarihi ile ilgili eserlerde görmek mümkündür. Ancak onu Türkiye Türkçesine de aktarılan Kaçkınbay Artıkbayev’in XX. yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi adlı eserinde maalesef görmemekteyiz. Bunun sebebi şairin önemsiz olması değil, Artıkbayev’in Sarnogoyev’i sevmemesidir. Bunu şair Midin’e Mektup adlı poemasında şöyle dile getirir.

Midin’ge Qat

*Turçu ele sindi caqtırbay,
Tuuğanın “tuyğun” Qaçqınbay,
Özünün maqtap cazğanın,
Özgögö bir söz aytırbay,
Coburap cüröt dağı ele,
Coldoşun bura bastırbay.
(Baydılda, 1997: 239)*

Midin’e Mektup

Dururdu eleştiriye beğenmeyip,
Akraban “uyanık” Kaçkınbay¹⁵,
Kendisinin överek yazdığını,
Başkası eleştirse konuşurmaz,
Aynı şekilde devam ediyor,
Yoldaşlarını saptırmayıp yoldan.

Baydılda Sarnogoyev artık halk şiirinin dolu dizgin hâlinde yetenek taşan edebî bir forma, feyz alınacak bir kaynağa, profesyonel şiirin ve şairlik dünyasının bir parçası olmaya başlamıştır.

Tekrarlanmaz yeteneği, eskimez eserleri ve Kırgız edebiyatının gelişmesinde paha biçilmez bir payı olan şair, mecaz sanatını kullandığı *Aq Çını* “Beyaz Kâse” adlı şiirinde “Ak Çını” ile Kırgız sözlü edebiyatını kastetmektedir. Şair sözlü edebiyattan

¹⁴ Şairin yaşadığı dönemde tüm şair ve yazarların şair ve yazar olarak kabul edilebilmeleri için o dönemde bulunan Maksim Gorkiy Üniversitesinde şairlik ve yazarlık eğitimi alması zorunluymuştu. Bunun bir amacı şairlik ve yazarlık eğitimi vermek iken, diğer ve asıl amacı sosyalist ideolojiyi benimsemiş şair ve yazarlar yetiştirmekti. Sarnogoyev de bu ideolojiyle yetişmiş, ancak gördüğü hata ve eksiklikleri de açıkça belirtmekten geri durmamıştır.

¹⁵ Kaçkınbay Artıkbayev Kırgızistan halk yazarı, ünlü edebiyat eleştirmeni, edebiyat tarihçisi, şair ve çevirmendir. 1934 yılında Moskovskiy ilçesine bağlı Keper Arık köyünde çiftçi bir ailede dünyaya gelmiştir.

doya doya beslenmiş. Ancak bir dönem gelince artık bu temel üzerinde yükselme gereği onun için gerek olmuş. Kendi dönemi ile Rus klasik şiirini özleştirme örneği olarak değerlendirilebilecek olan bu şiirinde şair sözlü edebiyata ve onu veren halkına minnet duymaktadır.

Aq Çını

*Qoş bol emi, qooz güldüü aq çını,
Sağa cetpes çınışlardın aqtıǵı.
Qoldon tüşüp sınıp qaldıñ qoqustan.
Ataǵanat senin ömürüñdün azdıǵı.*

*Çañqıǵanda çay quyup iç dep maǵa,
Belek qılıp bergen ele caş suluu.
Sen sinsañ da seni bergen perizat,
Caşasın köp carı menen baqtıluu.
(Baydılda, 1997: 64)*

Beyaz Kase

*Hoşça kal artık güzel güllü ak çını
Sana ulaşamaz çınıların aklıǵı
Elden düşerek kırıldı ansızın,
Yazık ömrün azlıǵı (kısalıǵı).*

*Susayınca çay iç diye seni bana,
Hediye ederek vermişti genç güzel.
Sen kırılсан da, seni veren peri kızı,
Yaşasın yâri ile hep mutlu.*

Edebiyatçı Kaçkınbay Artıkbayev “Ustalık denen şey belli bir seviyeye kadar yükselip ondan sonra aynı seviyede kalacak bir durum değildir. O, her zaman yükselip, her zaman yeni keşiflerle insanı hayran bırakan yaşlanmaz bir hadise ya da olaydır.” (Kaçkınbay Artıkbayev, 1974: 13) demektedir. Baydılda Sarnogoyev de devamlı bir arayış, devamlı kendini geliştirme çabası içinde olmuş, kendi sesini, kendi şiirini bulup sanatsal ustalıǵa ulaşmıştır. Sarnogoyev’in devamlı artan şiirsel ustalıǵı sözlü edebiyat ürünlerini sindirip halk şiiri temelinde yükselmesine bağlıdır. Onun şiirsel başarılarına değinen bütün araştırmacılar da Sarnogoyev’in şairlik ustalıǵının sebebinin halk şiiriyle olan doğal bağlantısı olduğunu ifade etmektedirler.

Ünlü Kırgız edebiyatçısı, Türkolog, edebiyat eleştirmeni, Kırgızistan’da Türkiye Türkçesini en iyi konuşan ve kullanan kişilerden biri olup Nazım Hikmet’in eserlerini de Kırgız Türkçesine ve Rusçaya kazandıran Prof. Dr. Salıcan Cigitov (1936-2006) Sarnogoyev hakkında en doğru analizi yaparak şöyle der (Salıcan Cigitov, 1970: 129-130): “Baydılda Sarnogoyev öncelikle profesyonel bir şairdir; o, Kırgız profesyonel şiirinin estetik tecrübesini kendi bünyesine sindiren, dünya edebiyatının geleneklerinden talim alan bir şairdir. O, halk şiirinin de ustası ve bir parçasıdır. Bu nedenle halkın millî ruhundaki şiirler, ondan hüzün ve gülme gibi hisler kolayca çıkar”. Cigitov’un

düşüncesini devam ettirerek ilim adamı A. Sadıkov “Baydılda Sarnogoyev edebî hayatın doğaçlama şairi olarak başladı. Birçok şairin şiirlerinde doğaçlama unsurları belli olmaktadır. Bu onun hiçbir zaman eksikliği olmamıştır. Biz sadece ona has olan özellikleri anlatmaktayız. Yetenekli insanların hepsi yetiştiği ortama bağlı damarlar sayesinde yaşarlar.” (A. Sadıkov, 1980: 180) diyerek tarafsız fikrini belirtmiştir.

Yukarıdaki bilim adamlarının da belirttiği gibi Sarnogoyev halk şiiri ile modern şiiri özleştirerek yüzyıllar boyu konar göçer hayat şartında halkımızın dışarıdaki olayları, koşulları kabul etme duygusunu, hayata bakışlarını, hayallerini, psikolojik durumlarını çekinmeden gösterebilmiştir. Bu özellikleri sayesinde Sarnogoyev edebî şahsiyetinin temelini oluşturup halk kültürünü olduğu gibi yansıtarak profesyonel şiirde en üst seviyede ustalık kazanmıştır.

Baydılda Sarnogoyev’in edebî şahsiyeti hakkında Kırgız edebiyatında günümüze kadar iki farklı görüş hüküm sürmektedir.

K. Dautov’un başını çektiği birinci gruptakiler Sarnogoyev’in sanatını “halk şiiri ile yazılı şiirin sentezinden oluşan benzersiz, muhteşem bir dünya” olarak değerlendirirken, (Dautov, 1997: 5-24) M. Borbugulov, A. Erkebayev gibi edebiyatçıların liderlik ettiği ikinci gruptakiler “entelektüel seviyesi biraz düşük okurların zevkine uygun ayarlanmış bir şiir” olarak göstermektedirler. En önemlisi ise iki tarafın da şairin doğuştan yetenekli lirik bir şair olduğunu belirtmesidir.

2. BÖLÜM

BAYDILDA SARNOGOYEV'İN ŞİİRLERİNİN TEMATİK İNCELEMESİ

Bu çalışmada şairin eserleri incelenirken çeşitli yıllarda yayımlanmış olan *Şumqar* “Şahin”, *Dostoruma* “Dostlarıma”, *Bayas* “Bayas”, *Aq Qalpaq* “Ak Kalpak”, *Toolor cana Tooluqtar* “Dağlar ve dağlılar”, *Üzülbögön Ümüttör* “Kesilmeyen Ümitler”, *Menin Batpas Künüm* “Benim Batmaz Güneşim”, *Süylöşüü* “Konuşma”, *Tandalğan Çığarmalar* “Seçilmiş Eserler”, *Aşuudan Bergen Otçetum* “Geçitten Verdiğim Rapor”, *Baydılda* “Baydılda” gibi şiir kitapları kronolojik sırayla kullanılmıştır. İnceleme yaparken bu yöntemi seçmemizin asıl sebebi şairin şiirlerindeki edebî gelişmeyi gösterebilmektir. Baydılda Sarnogoyev’in en önemli özelliği sadece tematik yelpazesinin genişliği değil, başka hiç kimseye benzemeyen iç lirik zenginliğidir.

Böylece doğuştan gelen yeteneği, hayat tecrübesi, bireysel çalışması, her türlü iç ve dış edebî tesirler ile birleşerek Baydılda Sarnogoyev, diğer şairlerden farklı benzersiz bir lirik yapı kazanabilmiştir. Şairin *Şumqar* “Şahin” adlı şiir kitabının temel sonucu ya da amacı savaşın azabı, barışı nasihat etme, çağırma motiflerinden oluşmaktadır. *Şumqar* “Şahin”, *Caşasın Uluu Intımaq* “Yaşasın Ulu Birlik”, *Tıncıqtın Tuusu* “Barışın Bayrağı”, *Samağan Oyğo Cetemin* “Arzuladığım Düşünceye Ulaşırım” gibi şiirlerinde barış fikrini desteklemek, korumak ön plânda durmaktadır. Yukarıdaki şiirlerinde asıl hedef barışı aşılmasıdır.

Bununla birlikte hayat ve aşk konulu şiirleri, emek konusu, emekçi insanını tanıtmak 50’li yıllardaki şiirin bir teması olmuştur. Burada bazı meslek sahiplerini yükselterek övme ve şairin oradaki lirik kahramandan kendisini aşağı görme motifi ilk olarak göze çarpan unsurlardır.

Baydılda Sarnogoyev’in *Aqbarı* “Akbarı” adlı şiirinde de *Emgek künüñ tizilet, bışıp turğan cüzümdöy, maşına dep oyloymun, pahta tergen qoluñdu* “Emek günün dizilir, olgunlaşmakta olan üzüm gibi, makine diye düşünürüm, pamuk toplayan elini” gibi satırlar ve sırf propaganda niyetinde yazılmış şiirleri de vardır. Edebiyatçı S. Karımşakov “Herhangi bir yazar ve şair, onun ilk eserleriyle son yıllarındaki kaleme aldığı eserler, çocuk ile yiğidin arasındaki fark gibi besbelli” demektedir (1978: 38). Baydılda Sarnogoyev’in edebî şahsiyetinin kalıplaşmasının yavaş yavaş gerçekleştiğini, zamanla olgunlaştığını görmekteyiz. *Dostoruma* “Dostlarıma” adlı şiir kitabında şairin

tematik yelpazesinin genişleyip gerçek şiirsel özelliklere ulaştığını görebiliriz. Burada şairin konu seçimi, düşünceyi ifade edişi, şiirin tekniğine, görkemliliğine önem vermesi, hayattaki olaylara göre kendince değerlendirmesi şairin daha yüksek bir şiir kalitesine ulaşmaya başladığının göstergesidir. Onun şiirlerinde sadece düz bir anlatım değil pastoral ve derin konulu olmaya bir yöneliş vardır.

Kısacası şair ustalık yönünden kendini ciddî bir şekilde geliştirmiştir. Halk tarafından da çok sevilen şairin Ak Kalpak adlı kitabında yer alan birkaç şiiri bestelenmiş ve halk arasında geniş olarak yayılmıştır. Şairin “vatan, sevgi, dostluk, barış, emek” konulu şiirlerinde en başta gerçeklik konusu ağır basmıştır dersek yanlış olmaz. Ak Kalpak adlı eserindeki *Qırğız Qalpağı* “Kırgız Kalpağı”, *Ala Tooğo* “Ala Dağ’a”, *Cıldız Körgöndö* “Yıldız Görünce”, *Köl Solboyt* “Göl Solmaz”, *Qaysı Senin Terezeñ* “Hangisi Senin Penceren”, *Caydın Bir Tünü* “Bir Yaz Gecesi” gibi şiirlerinde düşünce hızı, açıklık, duruluk, iç söz kudreti bakımından hassasiyet, temiz inanç açıkça görünmeye başlar. Şairin bu dönemdeki şiir ilhamını sevgi ve aşk konulu şiirler olmadan hayal edebilmek oldukça zordur. Bu tarz şiirleri yazmada şairin gençlik ayrıntılı çağının arzusu, aşkı daima yeni mucizelere yol açmıştır denilse doğrudur.

2.1. Vatan ve Millet Konulu Şiirleri

Edebiyat eleştirmeni A. Erkebayev’in “Baydılda Sarnogoyev’in şiirlerindeki folklorik motiflerin ve onun sanatsal anlamının yüksek olmadığı” şeklindeki düşüncesi tek yönlüdür. Çünkü şair Kırgız topraklarının güzelliğini, millî ruhunu, doğuştan getirdiği vatanperverlik ve samimiyetle canlandırır. Baydılda Sarnogoyev’in ömür yolu, ruh dünyası, insanlık sıfatları ne kadar sade ve genişse, eserleri de o kadar verimli ve orijinaldir. Şairin yüreğinin derinlerinde hissettiği derin halk ve vatan sevgisi şiirlerinden açıkça hissedilmektedir. Şair bu duygularının tümünü şiirlerine aktararak halka sunmuştur.

Doğduğu yer hakkında şiir yazmak bir şair için geleneksel konulardandır. Baydılda bu konuya doğduğu köyü, çocukluğunun, yetişkinlik çağının geçtiği yerleri ve zamanları anlatmakla başlar. Doğduğu yere karşı olan tutumunu, duygusunu verirken, şair bu gelenekten çıkmadan köyün karşıt iki resmini verir. Tabi ki bunların hepsi daha önce tanıdık birer şekil gibi görünse de, şairin şiir yazma ustalığı onlara yeni bir renk ve biçim vermektedir. Şairin heyecanı, şiirsel ilhamının kaynağı, şairin doğduğu yerle ve orada yaşayan insanların hayatlarıyla doğrudan ilişkilidir. Yaylanın görünüşü, dağın ırmağı, gölün dalgası şair için sadece bir tabiat görünüşü değil, ilk önce halkın hayatı,

kaderi, geçmiş günleri ve şimdisedir. Aşağıdaki şiirinde şair ülkesindeki dağların yüceliğinden, neredeyse güneşe, aya değdiğinden bahsederek heyecanla vatanının güzelliklerini anlatmış, dağları atalarının mülküne, ninesinin yüküne benzetmiştir.

Menin Cerim

*Türkük bolup tüşürböstön kögümdü,
Tolğon toolor eelep catat cerimdi.
Çoqusuna çığıp körsöñ, qol sunup,
Alam deersiñ ce cıldızı Kündü.*

*Oşol toolor ata-babam qurğan mülk,
Oşol toolor çoñ enekem cıyğan cük.
Moyun sunbay boroondordun döösünö,
Qılım boyu qıyşaybastan turğan tik.
(Baydılda, 1997: 90)*

Benim Yerim

Direk olup düşürmeden göğümü,
Sayısız dağlar mekân tutuyor yerimi.
Zirvesine çıkıp görsen, el uzatıp,
Alırım dersin ya yıldızı ya Güneşi,

O dağlar atalarımın kurduğu mülk,
O dağlar büyük ninemin yığıdığı yük.
Boyun eğmeden boranların yücesine,
Asırlar boyu yamulmadan duran dik.

Baydılda vatan ve halk konulu şiirlerinde hayranlık, sevgi, bağlılık, içtenlik gibi hislerini, edebiyat tenkitinde çok bahsedilen kuru etkileycilikle değil, ayrıntılı bir betimlemeyle aktarır. Bu tür şiirlerindeki en önemli özellik yerinde karşılaştırma ve mecazlı resimleyiştir. Şairin bu konuda *Ata Curt* “Ata Yurt”, *Tuulğan Cer* “Doğduğun Yer”, *Isıq Köl* “Isık Göl”, *Mekenim* “Vatanım”, *Toodoğu Qorğon* “Dağdaki Mezar”, *Cañı Col* “Yeni Yol”, *Mekendin Topurağı* “Vatanın Toprağı”, *Soñ Köl* “Son Göl”, *Ala Too* “Ala Too” gibi kolay tekrarlanamayacak şiirleri vardır.

Yetenek halkı, halk yeteneği yüceltir. İlk çağlardan beri insan için doğduğu yere, vatanına olan sevgi yiğide gayret ve güç verir. Aşağıdaki şiirinde şair, çocukluğunun geçtiği yerleri sınırsız, içten ve lirik bir şekilde canlandırır. Şairin doğduğu yerle ilgili olarak şairlik sıfatını, estetik ve duygusal yönünü başarılı bir şekilde ortaya koyduğu açıkça görülmektedir.

Toodoğu Qorğon

*Sende tuulğam. Sen cürsöñ da oydoğu,
Köp cıl öttü körüügö şart bolbodu.
Sağınpımın, sağınpısıñ ayabay,*

Dağdaki Mezar

Sende doğdum. Sen olsan da
düşüncemdeki,
Çok yıl gitti, görmeye imkân olmadı.
Özlemiğim, özlemişsin çok,

Salam sağa, Sarnoğoydun qorğonu. Selâm sana Sarnogoy¹⁶ un mezarı.
(*Baydıda, 1997: 55*)

2.2. Aşk ve Sevgi Temalı Şiirleri

Şairin gelişme ve kalıplaşma sürecinde sevgi şiirleri, halk edebiyatındaki aşk şiirleri düzeyinde olmuştur. Şair sevgi duygusunu mecazi bir şekilde, aşk konusunu da kısa, net ve somut ayrıntılar vasıtasıyla vermiştir. Şairin tarzında ağırlıklı olan lirizm ile ironi birleşip, lirik kahramanın ruh dünyasını, derdini ve dermanını açıkça yansıtır.

Keyibeym

*Gülsüñbü küliip turğan keñ özöndön,
Künsüñbü tiyip turğan terezemden.
Qaraşñ qanday süyküm, qanday nazik,
Qağılam seni tuuğan enekeñden.*

*Qarasa karekteriñ möltüldöşüp,
Özümdü qarmay albay erkim ketip.
Mahabbat mağdıratıp quçağında,
Baratat qorğosunday kölküldötüp.
(*Baydıda, 1997: 64*)*

Endişelenmem

Gül müsün, gülüp duran geniş vadiden,
Güneş misin vurup duran pencereden.
Bakışın nasıl tatlı, nasıl nazik,
Kurban olurum seni doğuran anaya.

Bakarsa gözlerin bana doğru,
Kendimi tutamam erkim gidip
Aşk uyuta uyuta kucağında,
Gidiyor kurşun gibi eritip.

Aşağıdaki şiirde olduğu gibi, şairin aşkla ilk karşılaştığı çağdaki şiirleri, o zamanın gençlik heyecanıyla aşk sarhoşu olan, bir damla sevgiye muhtaç her insanın başından geçen bir durumu anlatır. Sevip de sevgisine karşılık bulamayan şair bu hem psikolojik hem de lirik durumu şiirinde şöyle dile getirmiştir:

Bere Turcu Bir Tamçı

*Qarap ele turğum kelet talıqpay,
Senin qoluñ appaq cumşaq mamıqtay.
Cürögüñ da cumşaq bolup qalğanday,
Cürsö boldu süygöndüğüñ anıqtay...*

Verir Misin Bir Damla

Bakıp durmak isterim yorulmadan,
Senin elin apak, yumuşak pamuk gibi.
Yüreğın de yumuşacık olmuş gibi,
Devam etse yeter sevdiğini belli edip.

¹⁶ Şairin yakınları ve atalarının defnedildiği mezarlığın ismidir.

Qıyğaç qarap qıynadıñ ğo qarıptay, Yan bakıp, zorladın doktor gibi,
Suusattıñ ğo suudan çıqqan balıqtay... Susattın sudan çıkmış balık gibi.
Azdıq qılat bir cılmayıp qoyğonuñ, Az olur bir kerecik gülümsemem,
Aqaqtattıñ suusun berip carıtpay. Çok susattın su vermeyip doğru düzgün.
 (Baydılda, 1997: 188)

Aşk duygusunu tam olarak belli etmekten kaçınan şair, bunu somut öğelerle anlatmaktadır. Rus şairi A. Tvardovskiy (1976: 238) “Sadece büyük şairler kendi duygularını bu kadar üzüntülü ve isabetli aktarabilir.” der. Aşk duygusunu bu kadar isabetli ve canlı aktarabilen Baydılda da bu şairlerden biridir. Şairin daha derin bir anlatıma sahip olan *Alçı Konup Bereyin* “Alçı Olarak Durayım” adlı şiirinde yukarıda örnekteki gibi “rica, dert, yalvarma” vs. yoktur.

Alçı Konup Bereyin

Dağı ökçögün, mağa iraaız bolbosoñ,
Bara-bara maşığaarmin, könörmün.
Kelecek oy, kebez qoluñ qubantıp,
Aqırında alçım qonup berermin
 (Baydılda, 1997:56)

Alçı Olarak Durayım

Bir daha dene, benden razı olmazsan,
 Gide gide gelişirim, alışırım.
 Gelecek düşünce, pamuk elini
 sevindirip,
 Sonunda alçı olarak durayım.

Baydılda'nın şiirlerinde genellikle aşkın amacı, iyimserliği, kıvancı, heyecanı, bütün şiiri kapsar. Her satır temel düşünceyi açmada seviyeli bir şekilde devamlı yükselir. Böylece şiirdeki kısa olay, gerçek karakter nesnelere sayesinde gelişerek son satırda sonuçlanır.

2.3. Gençlik ve Yaş Temalı Şiirleri

Sarnogoyev gençlik ve yaş hakkında eserlerinde çok sık işleştirmiştir. Gençliğin önemi ve faydasını yansıtan şiirleri bulunmaktadır. Birkaç şiirinde ise satiric hem şaka, hem gerçeği ustalıkla vücuda getirerek çağdaş Kırgız edebiyatında sayılı örnekleri ortaya koyabilmiştir. Aşadaki şiirinde gençliğin kudretini yaşlanınca fark eden insan rolünde gençliğin gücünü ifade etmektedir. Böylece isabetli bir şekilde, gençliğin kudretini değerlendirir.

Kinogo Ketip Baratam

*Cigerdüü cigit kezimde,
Çoqudan çıqtım, çoquğa.
Çoquğa meni çığarğan,
Caştıqtın calın otu da.
(Aşuudan Bergen Otçetum, 1982: 85)*

Sinemaya Gidiyorum

*Delikanlı yiğit çağında,
Zirveden çıktım, zirveye.
Zirveye beni çıkarın,
Gençliğin yalın, ateşi*

2.4. Ana Dil ve Milliyetçilik Temalı Şiirleri

Baydıda'nın özellikle üzerinde durduğu konulardan biri de ana dil ve milliyetçiliktir. Sovyet döneminin baskısı altında şairlerin, yazarların düşüncelerini rahatça dile getiremedikleri bir dönemde şair bu hassas konulara cesaretle değinebilmiştir. Bunlardan biri olan şairin aşağıdaki şiirinde ana fikir vatana, anne bananın emeğine saygıdır. Şair “Geçmişte onların seni yetiştirdiği gibi sen de hem onlara hem vatanına hizmet etmelisin.” şeklindeki düşüncüyü vurgulamıştır. Şair burada sadece boş sloganlarla ya da başkaları gibi lafta kalan işlerle değil, gerçek vatanperverliği, insanın tabiatında olan yetenekle dile getirmektedir:

Ene Tilin Caqşı Bil

*Orus tili cıldızda,
Bizdin uluu zamanda...
Biroq Qırğız qırğızça,
Süylöbö sö caman da!*

Ana Dilini İyi Bil

*Rus dili yüksekte,
Bizim ulu zamanda...
Fakat Kırğız Kırğızca,
Konuşmazsa kötü ya!*

Ene tilin bilbegen,

Esi coğun anıqtayt,

Ene tilin süybögön,

Elin süyüp carıtpayt.

(Baydıda, 1997: 25)

Ana dilini bilmeyen,

Arsızlığını ifade eder,

Ana dilini sevmeyen,

Halkını sevip yüceltmez.

Yukarıdaki şiir Rus diline “ikinci ana dilimiz” diye slogan atarak çıkan bazı “Kırğız vatanperverlerine!” karşı yazılmıştır. Onun anlamı ve önemi hiçbir zaman sönmeyecek, eksilmeyecek ve eskimeyecektir. Böylece o dönemde düşüncelerini doğrudan, korkmadan, çekinmeden sadece Baydıda Sarnogoyev söyleyebilmiştir.

Bağımsızlık öncesi dönemde kitapları basılmayan, okutulmayan Baydılda'nın şiirleri bağımsızlıktan sonraki dönemde ilkokulun daha birinci sınıfında okutulmaya, ezberletilmeye başlanmıştır. Kırgız millî kimliğinin yeniden oluşturulması, halkın kendi özüne, öz değerlerine döndürülmesi, ana dili bilincinin oluşturulması açısından bu son derece doğru bir politikadır. Herkesin ezbere bildiği bu şiirin şairini maalesef hiç kimse bilmemekte, bazıları bu şiirin halk şiiri olduğunu sanmaktadır.

Qırğızıma

*Bayırtan bolğon bilimi,
Bayırtan bolğon ilimi
Elderdi maqtap öziñdü
Alardın qılba kiyini.*

*Qılımdar açpay sabattı,
Qarmabay kalem, qağazdı.
Qarañğı tündö cürsön da,
Mekendep türlüü taraptı.
Men tuulğan doorgo cetkirdiñ
Meeñe saqtap “Manastı”.*

*Ezelden açpay sabattı,
Eç bilbey kalem qağazdı.
Qoy menen koşo cürsön da
Qonuştap türlüü taraptı.
Tüptügöl bizge cetkirdiñ,
Tiliñe basıp “Manastı”.*
(Baydılda, 1997: 35)

Kırgız'ıma

*Ezelden olan bilimi,
Ezelden olan ilimi
Halkları övüp kendini
Onlardan görme aşığı.*

*Asırlar açmayıp bilgiyi
Tutmayıp kalemi, kâğıdı.
Karanlık gecede yürüsen de,
Mekân edinip her tarafı.
Benim doğduğum devre ulaştırdın
Beynine işleyip “Manas'ı”.*

*Ezelden açmayıp bilgiyi,
Hiç bilmeyip kalemi, kâğıdı.
Koyunla birlikte yürüsen de
Yurt edinip türlü bölgeyi.
Tastamam bize ulaştırdın,
Diline yazıp “Manas'ı”.*

2.5. Tabiat Temalı Şiirleri

Her bir şiirin arkasında şairin kendine has gözlemi ve özel sezgileri vardır. Baydılda Sarnogoyev'de bu iki özellik amatör şairlerde olduğu gibi değildir; sanatsal değerlerini yükselten şair okurlara doğal şekliyle çekici gelmektedir ve şiirlerinde samimi olması onu daha değerli kılmaktadır. Bununla birlikte şiirsel ustalığının yanında bazı sıradan anlatım biçimi taşıyan şiirleri de vardır. Tenkitçi E. Nuruşev (1986) onun

bu tarz şiirlerine folklorun bir parçası olarak bakıp şairde eksiklikler bulur. Bu yönden bakılacak olursa, onun da haklı tarafları vardır denilebilir. Mesela *Narın* “Narın” adlı şiirinde aşırı bir abartmanın olduğunu söyleyebiliriz. Fakat şair büyük bir ressam gibi bu tabiat görünüşünü ve onun acayip durumunu bir satırla canlandırır.

Narın

*Ününö miñ colborstun ünün qoşup,
Sürünö miñ baatırdın sürün qoşup,*

*Kün-tün kür-şar etip köbük çaçıp,
Kürpüldöyt küngö çeyin ünün sozup.*

(Aşuudan Bergen Otçetum, 1997: 26)

Aq Col Menen Tegene

*Bulağı saydan bildırap,
Torgoyu köktön çuldurap,
Oboğo çekit bolğonsup,
Şaňşıtıp elge ır kuyat.*

*Aba da atır, cer da atır,
Ar özön sayın gül burap.*

(Aşuudan Bergen Otçetum, 1982: 23)

Narın

Sesine bin kaplanın sesini ekleyip,
Heybetine bin bahadırın heybetini
ekleyip,

Gece gündüz şar şar diye köpük saçıp,
Gürler güneşe kadar sesin yükseltip.

Beyaz Yol İle Denk

Pınarı çayırdan yavaşça,
Toygarı gökten seslenip,
Obaya nokta olmuş gibi,
Neşelendirip halka şarkı sunar.
Hava da mis, toprak da mis.
Her nehir çiçekle çevrili.

Yukarıdaki şiirde tabiatın güzelliğinden bahsederken şair bu güzelliğe hayran olan, ona aşık olan birisi gibi anlatılır. Bu çok doğaldır ve kulağa hoş gelir. Şiirde bir taraftan lirik kahramanın karakteri, bir taraftan da doğa görünüşü canlandırılır.

Soñ Köl Cayloosu

*Kök oroy çalğın betege,
Törüñ tör emes beken ee!
Iqşırıp catqan tigi köl,
Iris beym bütkön cekege.
Uşunday tördö tuulğan,
Uşunday köldö cuunğan,
Iristuu Kırgız ekem ee!*

Soñ Göl Yaylası

Yeşil ot kaplayıp yoncayla,
Yaylan da yaylamış ha!
Bereketli duran şu göl,
Rızık mı ki oluşan buralara.
Böyle bir yaylada doğan,
Böyle bir gölde yıkanan,
Bahtlı Kırgızımışım ya!

*Mezgildin ötkön battığı ay,
 Caşarmın az cıl, az kün ay,
 Qaldıñ ğo çögüp karekke,
 Qaşqa suu aqqan caqşı cay.
 Tübölük sende cürüügö,
 Tübölük köldü süyüügö,
 Ömür köp bolso attiñ ay!
 (Baydılda, 1997: 58)*

Zamanın hızla geçişi hey,
 Yaşarım az yıl, az gün hey.
 Kaldın ya çöküp gözlerde,
 Arı su akan iyi yer.
 Ebebî sende kalmaya,
 Ebebî gölü sevmeye,
 Ömür çok olsa keşke hey!

Yukarıdaki şiirinde de görüldüğü üzere Baydılda Sarnogoyev Kırgız tabiatının en mükemmel resmini çizebilmek için doğadaki tüm nesnelere ustalıkla kullanmıştır.

İnsanın ömrü, düşünce yürütmesi, hayata bakışı birbiriyle bağlantılı olarak gelişir. Ama gerçek yetenek sahibi biri hangi dönem olursa olsun, hangi taraftan bakması gerektiğini her zaman bulabilir. O zaman da şairin yeteneği parlayarak gözükür.

Son derece dağlık bir ülkenin yetiştirdiği bir kişi olarak şairin en çok kullandığı temalardan biri de “Dağ” temasıdır. Dağı bazen güçlü, kuvvetli bir yiğit gibi betimlerken, bazen de yüzyılları geçirmiş eski atalarımız gibi yaşlı bir karakter olarak resmetmiştir. O, dağla ilgili düşüncelerini millî, ruhanî yaşamdan benzerlikleri arayıp, millî ve halka has karakterlerle kıyaslayarak akla ve mantığa uygun bir şekilde aktarır.

Tooluqtun Peyili

*Qonoqton eç bir cadabas,
 Qolunda barın ayabas,
 Tooluqtun coomart peyli bar,
 Tolquğan kölgö çamalaş.*

*Samasañ barıp qonosuñ
 Sayrañdap, duulap, oñosuñ.
 Sarı may, etin, qımızın,
 Sat deseñ uyat bolosuñ.*

*Ataylap körböy qamulğa,
 Aqçasız, baram ayılğa*

Dağlının Huyu

Konuktan hiç yorulmaz,
 Elinde olana acımaz,
 Dağlının cömert huyu var,
 Dalgalanan göle eşit.

İstersen gidip gecelersin
 Neşelenip, keyif alıp oynarsın.
 Tereyağını, etini, kımızını,
 Sat dersen mahcup olursun.

Özellikle yapmayıp hazırlık,
 Parasız giderim köye

*Aş menen atım dapdayar,
Aq qalpaq Qırğız barında.
(Baydılda, 1997: 49)*

Aş ile at hep hazır,
Ak kalpaklı Kırğız varken.

2.6. Eğitim Temalı ve Didaktik Şiirleri

Baydılda Sarnogoyev'in bir şair olarak öncelikli amacı halka bir şeyler anlatabilmek, onları eğitmek, kendi acı tecrübelerinden yola çıkarak onlara öğüt vermektir. Yani onun sanatı toplum içindir. Hatta o *Menin Oyum* "Benim Düşüncem" adlı şiirinde, şiirlerini sadece Kırğızlara değil, koyunlara bile okuduğunu söyleyerek bu amacını dile getirmiştir:

Menin Oyum

*Eriksam keede çığıp
Köz salam köp çıbirduu coldoruna.
Qır, qırğa çığıp alıp ır oquymun
Qırğızdın özü turğay, qoyloruna.*

(Baydılda, 1997: 84)

Benim Düşüncem

Canım sıkılsa çıkıp dağlarım
Göz atarım bol ağaçlı yollarına.
Kıra, tepeye çıkıp şiir okurum
Kırğız'ın sadece kendisine değil,
koyunlarına.

Baydılda Sarnogoyev biçim yönünden yeniliğe yönelmeyip geleneksel şiir yöntemini kullanarak, düşüncelerini yeni bir bakış açısıyla aktarır. Şairin *Üzülbögön Ümüttör* "Kesilmeyen Ümitler" adlı kitabındaki *İmere Tart* "Zamanında çek", *Bilbedim Qanday Küç Bar* "Bilmedin Nasıl Güç Var", *Menin Oyum* "Benim Düşüncem", *Qaloo* "Dilek", *Qubanu* "Kıvanmak" gibi şiirlerinde didaktik motifler ağırlıklıdır. Şairin yerli, didaktik ve nasihat motifli şiirleri büyük bir yer tutmaktadır. *Tabiyğat* "Tabiat", *Den Sooluk Bolso Bolğonu* "Sağlık Olsa Yeterli", *Sağa Aytqan Bir Söz* "Sana söylenen bir söz", *Baqıt cana sıy* "Baht ve hürmet" gibi şiirlerinde hayat tecrübesine dayanan felsefi düşünceler öne çıkmaktadır.

Sağa Aytqan Bir Söz

*Turmuşqa tutqun bolğon çabaladığıñ
Körö bil, caqşılığın, camandığıñ.
Adamğa qılça bolboy aramdığıñ,
Zamanğa toodoy bolsun adaldığıñ.*

Sana Söylenen Bir Söz

Hayata esir olan zayıflığını,
Görüp bil, iyiliğini, kötülüğünü.
İnsana kıl kadar olmadan zararın,
Zamana dağ gibi olsun faydan.

*Düynödö tirüü ölüktöy cürö berseñ,
Söz emes, adamdığın, amandığın.*

(Baydılda, 1997: 278)

Dünyada canlı cenaze gibi gezersen,
Laf etmeye değmez , insanlığın,
sağlığın.

Yukarıdaki şiirinde Baydılda Sarnogoyev yaşam ve ölümü karşılaştırır ve bu dünyada yanlış bir yola sapmadan yaşayıp kendine büyük bir amaç koyarak, halka hizmet ederek yaşamının gerekliliğini samimi satırlara dökerek okuyucu ile sırrını paylaşır. Burada şair, devrin genel problemleri hakkında kendi görüşlerini söyleyerek şiir vasıtasıyla fikirlerini bildirmek zorunda hissetmiştir. Yaşanan tüm olayların merkezinde şairin kendisi de olduğu için, lirik kahramanın düşüncesi kalıplaşıp tesirli bir biçimde ortaya çıkmıştır.

İnsanın yoklukta yokluğa göre, varlıkta da varlığa göre, herbirine kanaat ederek yaşaması gerektiği herkesçe malûmdur. İnsanoğlunu hayatta umut, inanç, niyet kavramlarının ileri taşıyacağını unutmamak gerekir. Baydılda tüm bunların bilincine ulaşmış, varlığı da yokluğu da görmüş bir şair olarak yoksulluğa üzülmenin fayda getirmeyeceğini, fakirliğin eksiklik olmadığını, gelecekte ümit kesmemek gerektiğini aşağıdaki şiirinde samimi bir şekilde ifade etmiştir:

Menin Oyum

*Bar da boldum, bay da boldum akçağa,
Cüz somduqtar cüzdön cattı kassada.
Barpalañdap alamin dep cürüpmün,
Maşına emes, paravozdu satsa da.*

*Ketti baylıq ketken cağı bilinbey,
Qoş qolumdun cuup salğan kirindey.
Kedey bolup, ümüt menen çaşadım,
Keler kündün nasibine tüñülböy.*

(Aşuudan Bergen Otçetum, 1982: 50)

Benim Düşüncem

Varlıklı da oldum, zengin de oldum
paraca,
Yüzlük yüzlük som¹⁷lar yattı kasada.
Akılsızca alırım diye düşünmüşüm,
Araba değil, satsalar treni de.

Gitti zenginlik gittiği yer bilinmez,
İki elimin yıkanmış kiri gibi.
Yoksul olup, ümit ile yaşadım,
Gelecek günün nasibinden ümit
kesmeden.

¹⁷ Som Kırgızistan'ın resmî para biriminin adıdır.

“Bu dünyada bazen varlıklı, bazen de yoksul olunur.” şeklindeki halk felsefesiyle beslenen şair, aşağıdaki şiirinde kucaklayıcı, babacan bir tavırla “Alın teriyle çalışırsan zenginlik kendiliğinden gelir.” düşüncesini aktarmaktadır. Şair bu satırlarla okuyucuyu hayat, emek, iyilik, kötülük, nam, başarısızlık gibi derin felsefî konularda düşünceye sevk etmektedir:

Özü Kelet

*Adamdıgıñ, aq emgegiñ arzısa,
Ataq sağa özü kelet iyilip.
Camandıgıñ, calqoonuñ qarmasa,
Mazaq sağa şaşıp cetet süyünüp.
(Baydilda, 1997: 91)*

Kendisi Gelir

İnsanlığın, helâl emeğin olunca,
Nam sana kendisi gelir eğilerek.
Kötülüğün, tembelliğin tutuşsa,
Başarısızlık sana sevinip gelir koşarak

Kırgız halkında “Ölüm ile yaşam arasında bir göz kırpacak kadar zaman vardır.” şeklinde bir inanç vardır. B. Sarnogoyev *Qaygıruu cana Qubanuu* “Üzölmek ve Sevinmek” adlı şiirinde işte bu tabiat kanununa temas eder. Şair burada hayatın acı ve mutluluk içeren iki yönü olduğunu, daima acı ya da daima mutluluk olamayacağını, her ikisinin de yaşanabileceğini ifade etmektedir:

Qaygıruu cana Qubanuu

*Qay bir küni körüstöngö baramın,
Qapa bolom qarış tüşüp qabağım.
“Caqşı adamdar” caşay berbey öldü dep,
Caşım tögüp bir qayğırıp alamın.*

*Qay bir küni töröt üygö baramın,
Açıq kündöy açıq bolot qabağım.
İris baqıt qono qalat qoluma,
İñaalağan ünün uqsam balanın.
(Baydilda, 1997: 170)*

Üzölmek ve Sevinmek

Bazı günler mezarlığa giderim,
Üzölmekle bozulur bir hayli moralim.
“İyi insanlar” yaşamadan öldü diye,
Gözyaşımı dökerek dertlenirim.

Bazı günler doğumevine giderim,
Açık hava gibi açılır moralim,
Rızık, baht birden konar elime,
İngalayan sesini duysam çocuğün.

Ünlü yazar Tügölbay Sıdıkbekov yukarıdaki şiirin anlamını açıklayarak şöyle yazmıştır: “Doğanın yasasını âdil ve dikkatli bir şekilde inceleyerek fark eden şairin söyleyeceği şudur: Şairin söylediği de sadece bir çift laf değil. O bugün yaşayanların,

yarınki gelecek neslin ruhuna sinecek örnek bir söz, iyi bir öğüt vermiş ve akıl danışmıştır. Baştan sona kadar lirik kahramanın kendisi, kişiliği, karakteri, huyu ve yaşayışı gözümüzde canlanır. Onları okuyan insanı bazen çok derinlere götürür, bazen de acı verir” (Sıdıkbekov, 1982: 21).

2.7. Aile Temalı Şiirleri

B. Sarnogoyev’in ailedeki kadın erkek davranışı ve yaşamı hakkında yazmış olduğu şiirlerini pek çok okuyucu ezbere bilmektedir. Hiciv konulu satırlarından, mecaza dönüşen bu tematik şiirlerinden şairin orijinal sesi, yerli şakası, karakter yaratmadaki ustalığı açıkça görülebilir. Şairin aile yaşamında yaşanan ufak tefek sıkıntıları çözerek insanlığın temizliğini koruyup, ahlâklı ve namuslu yaşamaya davet eden şiirleri de oldukça fazla yer kapsamaktadır. *Qala Berdi* “Kalakaldı” adlı şiirinde Sarnogoyev “Sana taşla vurana sen aşla vur.” atasözünde de belirtildiği gibi, kötülük yapana gücü yetse bile kötülükle karşılık vermemek gerektiğini, hatta bu gibi insanlara hiç karşılık vermemek gerektiğini şöyle dile getirir:

Qala berdi

Al meni “itsin” dedi.

— *İtmin — dedim...*

Tek ğana terikpesten külüp turup.

Ne qılam caman aytıp cazaqtaşıp

Men anın it ekenin bilip turup.

Al meni “eşek” dedi,

— *Ooba— dedim.*

Boboso şıldıñdooĝo cetet tilim...

Ne qılam acıldaşıp, qacıldaşıp

Men anın bilip turup eşektigin.

Al maĝa albuuttanıp cana berdi

Sözdörü ciyirkentip qara cerdi.

Rolun eki aybandın bir atqarıp

Artımdan eerçiy basıp qala berdi.

(*Baydılda, 1997: 105*)

Kalakaldı

O bana “itsin” dedi.

—İtim, dedim...

Sadece gücenmeden gülümseyip.

Ne yapayım kötü söyleyerek bozuşup
da

Ben onun it olduğunu bilip dursam da.

O bana “eşek” dedi,

—Evet, dedim.

Yoksa dalga geçmeye yeterdi dilim...

Ne yapayım tartışıp, sürtüşüp

Ben onun bilirken eşekliğini.

O bana ateş püskürmeye devam etti

Sözleri iğrendirip kara yeri.

Rolünü iki hayvanın birden oynayıp

Peşime takılıp yürüyerek kalakaldı.

Şairin yukarıdaki şiirinde insanlar açısından güçlü bir psikolojik inceleme, isabetli bir şekilde kullanılan bir alaycılık (sarkazm), affedebilme ve bilgelik yer almaktadır. Sonunda karşısındakinin kendisinin “eşek” ile “köpeğin” rolünü oynadığını hissettiren keskin, fakat basit sözlerle ifade edilen bir karikatürü gözümüzde canlandırmaktadır. Bununla ilgili olarak edebiyat eleştirmeni A. Toktomuşev Ala Too gazetesindeki “Halk hürmeti yerde yatar mı” adlı makalesinde “B. Sarnogoyev’i anlatmak çok kolay. O akarsu gibi serbestçe akar ve aynı zamanda söz kudretiyle ilgili büyük bir güven fişkırır kendisinden. Şairin keşfettiği gölde kendi yüzünü görebilirsin.” demiştir (A. Toktomuşev, 1982: 7). Gerçekten de Sarnogoyev sanatsal söz hüneline son derece hakim ve buna değer veren, sanata karşı sorumlulukla davranan, örnek gösterilecek şiirleriyle sadece ders vermekle kalmayıp kendi yaptığı hataları ve başarılarıyla sonraki genç yazarlara da örnek olmuş olan bir şairdir.

2.8. Kadın Konulu Şiirler

Baydılda Sarnogoyev için kadın hem anne, hem eş, hem kardeş olarak son derece değerli bir konuma sahiptir. Kırgız şairleri arasında kadın konusunda en çok şiir yazan şair olan Baydılda’nın kadının güzelliği, muhteşem dünyası, âdeta bir sevgi pınarı gibi bitmez, tükenmez sevgisi hakkında yazdığı şiirlerden bazıları şunlardır: *Ayalıma* “Eşime”, *Ayaldardın Açusu* “Kadınların Öfkesi”, *Ayal, Ayal* “Kadın, Kadın”, *Caşasın* *Ayal* “Yaşasın Kadın”, *Qızdar cana Köynöktör* “Kızlar ve Elbiseler”, *Aqın Qız* “Şair Kız”, *Akinayğa* “Akinay’a”, *Qarındaş* “Kız Kardeş/Bacı”, *Dilbar* “Dilbar”, *Gülbü ce Qızbı* “Gül mü ya da Kız mı”, *Ayaldardı Kuttuqtoo* “Kadınlara Kutlama”. Şair bu ve benzeri şiirlerinde kadınları seven bir yâr, şefkatli bir anne, güzel bir kız olarak heyecan, sevimlilik, latife kattığı motiflerle bezeyerek bir tablo çizer.

a) Anne Olarak Kadın

Anne her bir birey için çok önemli bir varlıktır. Onlar hakkında şiir yazmak bir insanoğlu için şereftir. Çağdaş Kırgız edebiyatındaki diğer şairler gibi Sarnogoyev de anne konusu üzerinde durmuştur. Şair aşağıdaki şiirinde annenin evladına olan sevgisini, bağlılığını aktarmaya çalışmıştır. Türk toplumlarının inancına göre bir insan hayatının sonuna kadar ne kadar çaba sarf ederse etsin yine de annesinin hakkını tam olarak ödeyemez. Aşağıdaki şiirle ilgili olarak Kırgız Türklerinde şöyle bir atasözü vardır: *Enenin köönü balada, Balanın köönü talaada*. “Annenin akılgönlü çocukta, Çocuğun akılgönlü tarlada (çeşitli şeylerde)”. Şair bu şiirle bir anlamda yukarıdaki

atasözünü açıklamıştır. Bir kere daha annenin evladına olan karşılıksız sevgisini, fedakârlığını ve merhametini burada işleyerek insanlara “annelerin değerini bilmek gerektiği” mesajını vermiştir.

Ene Cürögü

*Asman caqtan qat, qat bulut qaldayıp,
Adır-condu imerçiktey aylanıp,
Çaqmaq çağıp, çart-çurt etip çağılğan
Qara nöşör tökkön turat qamdanıp.*

*Açıq kündün bürkölgönün qaraçı,
Köynök kiybey oynop ketken balası.*

Uşul nöşör caabasa dep uuluma

Üydön tınbayt enesinin sanaası.

*Bulut tarap asman cayttay açıldı,
Kün cetelep teşe tiktep çaqıydı.*

Emi uulumdun etine ısıq ötöt dep,

Enesinin qapaattığı aşındı.

*Uulu keldi bürkölgönsüp qabağı
Oşol kezde dayar ele tamağı,
Quyup berip çoñ uurtasa qubanıp,
Qurğan ene qalbay cattı can-alı.*

*Uulu uqtadı, töşögündö cay cattı,
Oşondo da ene tınçıp qalmaqqı?...
Qıñqıstasa qıymildatat aqırın
Qulunumdu bastıbı dep “albarstı”.*

Caydır, qıştır cayloo cittuu ilebi,

Ana Yüregi

Gök tarafta kat kat bulut görünüp,
Dereyi tepeyi ayrıntılı dolaşıp,
Ateş çakıp, çat çut edip yıldırım
Şiddetli yağmura hazırlanıp.

Açık havanın bozuluşuna bak sen,
Gömlek giymeden oynamaya gitmiş
balası.

Şu şiddetli yağmur yağmasa, deyip
oğluma

Evde rahat etmez anasının içi.

Bulut dağılıp gök tertemiz açıldı,
Güneş çıkıp sıcak vurmaya başladı.
Şimdi de oğlumun bedenini güneş
çarpacak, diye,

Anasının rahat durmaz yüreği.

Oğlu geldi bozulmuş gibi morali
O anda hazır idi yemeği,
Yemek koyup çok yerse sevinip,
Zavallı ananın canı rahat etmedi.

Oğlu uyudu, döşeginde rahat yattı,
O anda bile ana sakin olur mu?
Ses çıkarsa koşar gelir yanına
Yavrumu bastı mı deyip “karabasan”.

Yaz kış yayla kokulu havası,

Balasında bardıq oyu – tilegi.

Bilbey cüröm qanday zattan büttü eken

Bizdi tuuğan enelerdin cürögü.

(Baydılda, 1997: 56)

Çocuğunda bütün düşüncesi, dileği.

Bilemiyorum nasıl bir madenden
yaratıldı

Bizi doğuran anaların yüreği.

b) Sevgili Olarak Kadın

Kadın dünyayı güzelleştiren bir varlıktır. Bir erkek için kadın her şeydir, onsuz erkeğin bir güzelliği, neşesi, mutluluğu, rahatı, huzuru yoktur. Kadınlar en zor işlerde erkeklerle birlikte çalışmalarına, her tür hizmeti yapmalarına rağmen erkekler tarafından gerekli saygıyı, değeri görmemektedirler. Aşağıdaki şiirinde şair tüm bu duygularını samimi ve açık yüreklilikle dile getirmiş, gerektiğinde bir erkek olarak erkeklerin davranışlarını eleştirmekten geri durmamıştır. Üstelik 60'ların dünyasında, kadının toplumda yeterince değer görmediği, erkeklerle eşit sayılmadığı yıllarda bu modern görüşleri ileri sürerek topluma yol gösterme ve eğitime işlevini de yerine getirmiştir.

Caşasın Ayal

Aq quu coq kezde – köl körksüz,

Ayal coq kezde – er körksüz,

Ayaldın işi teñdeşsiz.

Ansız bir şaıduu cürö albay,

Köynöktüü cöndöp bürö albay,

Körgülüktü körmökpüz.

Bulbulsuz – toqoy, el körksüz,

Ayalsız – ayluu tün körksüz,

Al coqto kimdi süymökpüz?

Keçikse suluu iç küyüp,

Ümüttü üzböy üşürüp

Üñküyüp basıp cürmökpüz.

Balağa barqtuu atabız,

Baqqandan biroq qaçabız,

Cuurqanğa baştı qatabız:

Yaşasın Kadın

Ak kuğu yokken göl görksüz,

Kadın yokken er görksüz,

Kadının işi benzersiz.

Onsuz bir neşeli gezemeyip,

Gömlegi doğru düzgün ütileyemeyip,

Günümüzü göreceğiz.

Bülbülsüz orman, halk görksüz,

Kadınsız aylı gece görksüz,

O olmasa kimi seveceğiz?

Gecikse güzel kıskanıp,

Umudu kesmeden öfleyip

Moralsiz dolaşıp duracağız.

Çocuğa saygılı babayız,

Bakmaktan ama kaçarız,

Yorgana kafayı saklarız:

*Emgizçi baçım dep qoyup,
Soorotçu qatın dep qoyup,
Soldoyup uqtap catabız.*

*Oylosoq uyat munu biz,
Bul çağın kerek bilüübüz,
Ayaldar emes küñübüz.
Eskinin ötkön zamanı,
Essizdik qalğan bayağı,
Emi eneler bizdin gülübüz?*

*Aldığa süröp bizderdi
Ayanbay eñ zor küç berdi.
Ar cerde qıyın işterdi
Isıqta birge boluşup,
Suuqta birge toñuşup
Ayaldar qoşo büt kördü!*

*Catqanda düynö qarañğı
Caratqan cırğal zamandı,
Caşartqan sansız adamdı
Caqşılap barqtap tübölük
Calındap dağı süyölük
Manastı tuuğan ayaldı!
(Baydılda, 1961: 29)*

Emzir çabucak, diye şöyle,
Avut hatun, diye böyle,
Odun gibi uyuyup yatarız.

Düşünürsek ayıp, bunu biz,
Bu yönünü gerek bilmemiz,
Kadınlar değil, cariyemiz.
Eskinin geçti zamanı,
Cehalet eskide kaldı,
Şimdi anneler bizim gülümüz.

İleri sürükleyip bizleri
Cömertce en büyük gücü verdi.
Her yerde zor işleri
Sıcakta birlikte olup,
Soğukta birlikte donup
Kadınlar bizimle bitirdi.

Yatınca dünya karanlık
Yarattı neşeli zamanı,
Gençleştirdi sayısız adamı
Güzelce saygı gösterip ebediyen
Durmadan daha sevelim
Manas'ı doğuran kadımı!

Şair yine kadının temizliğini, onlarsız hayatın renksiz olduğunu, kadının kendisi için bir yaşam kaynağı olduğunu aşağıdaki şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Ayal, Ayal
Ayal, ayal... aytar sözüm menin miñ
Sensiz sekund çaşay albaym köründüm.
Elciretip, erkeletip nazına,

Kadın, Kadın
Kadın, kadın... söyleyecek sözüm
benim bin,
Sensiz saniye yaşayamaz gibiyim.
Eritip, şımarttığın nazına,

Erkek bolboy taş bolso da erirmin.

Erkek değil taş olsam da eririm.

*Ölüm pars ğo öküminö könörmün,
Kez cetkende kelbes caqqa ketemin.*

Ölüm farzdır hükmüne boyun eğirim,
Zamanı gelince dönülmez yere
giderim.

*Oşondo da cıynap soñqu küçümdü,
Ayal seni bir caltır qarap ölörmün.
(Baydılda, 1997: 101)*

O zaman da toplayıp bütün gücümü,
Kadın sana bir kerecik bakıp ölürüm.

B. Sarnogoyev'in aşk şiirleri de farklı, özel bir hisle ve şiirlerine sığrayan heyecan eşliğinde hem anlamlı hem de sanatsal görünürler:

Ot Qoyğun Mahabattın Miltesine

*Baqtım senin çolpon közdörüñdö,
Baylığım senin nazduu sözdörüñdö.
Cüz cıldıq irahattı alğansıymın,
Cüzüñdön bir nur çaçıp ötkönüñdö.
(Baydılda, 1997: 104)*

Ateş Ver Aşkın Alevine

Bahtım senin çolpan gözlerinde,
Zenginliğim senin nazlı sözlerinde.
Yüz yıllık zevkimi almış gibiyim,
Yüzünden bir nur saçıp geçtiğinde.

Eş, sevgili veya anne olabilen kadın güzeldir, ancak bir zaman gelir, eskiyen elbiseler gibi yaşlanır, eskir. Yaşamsal bir olgu olan bu durum şairin de gözünden kaçmamış ve aşağıdaki şiirine konu olmuştur. Bu şiirin genel biçim ve anlamında daha önce söylenen düşüncelerin devamı var gibi görünmektedir. Fakat o, şairin orijinal ustalığıyla birleşip yeni bir renk, yeni bir biçim, yeni bir mana almaktadır. B. Sarnogoyev'in eserlerinde ileride özel bir çalışmanın da konusu olabilecek olan samimi ve lirik tarz ağırlıktadır. Şairin bu tarz şiirlerinden biri olan "Kızlar ve Elbiseler" adlı aşağıdaki şiirinde kadınlarla ilgili olarak yaşamda gözlemlediği bazı olayları incelikle ve ustalıkla göstermiştir:

Qızdar cana Köynöktör

*Men körgön türlüü köynök eskirişip,
Tuş keldi kömüş cerde qalışat ee.
Men körgön suluu qızdar bir kezderde,*

Kızlar ve Elbiseler

Benim gördüğüm türlü elbiseler
eskiyip,
Sağda, solda görünmez yerde kalırlar.
Benim gördüğüm güzel kızlar bir

*Çın ele kempir bolup qalışat ee.
(Baydılda, 1997: 103)*

zaman gelince,
Gerçekten kocakarı olup ihtiyarlar.

c) Eş Olarak Kadın

Tüm insanlar gibi Baydılda için de eşi çok önemliydi. Baydılda hayatı boyunca eşiyle hiç ciddi bir kavga etmemiştir. Eşi de kendisine ya “siz” ya da “ağay” diye hitap etmiştir. Bu sadece şairin iyi biri olmasından kaynaklı değildir. Aynı zamanda eşinin de şaire ve onun sanatına çok önem veren birisi olduğunu göstermektedir. “Her başarılı erkeğin arkasında bir de onun kadar başarılı kadın vardır.” sözünün boşuna söylenmediğinin de bir kanıtıdır bu. Aşağıdaki şiirde gerçekçilik ile ele alınan yaşam öyküsü ile birlikte şairin eşine olan sonsuz minnettarlığı ifade edilmektedir.

Ayalma

Men aqınmın keede kedey, keede bay,

İçken aşım keede kesme, keede çay.

*Qay bir künü qonoq tolup üyümö
Qazanımda qaynap turat calañ may.*

*Qay bir künü qapa qılam özüñdü
Caş balaña süttük akça taba albay.*

*Köp-köp caz aytçu bolduñ sen emi,
Köbü caqşı biroq bolot çenemi.
Eñ uyat ğo eki betti tultuytsa
Erteñki kün eldin qalıs elegi.
Aman bolsoq cetişeerbiz baarına
Azırınça çabal caşap könöli.
(Baydılda, 1997: 39)*

Eşime

Ben şairim bazen yoksul, bazen
zengin

Yediğim aş bazen makarna, bazen
çay.

Bazı günler konuk dolup evime
Kazanımda kaynayıp durur sadece
yağ.

Bazı günler üzerim seni
Küçük balana bulamayıp süt parası.

“Çok-çok yaz” der oldun sen şimdi,
Çoğu iyi, ama olur ölçüsü.
En ayıptır iki yüzünü kızartsa
Yarınki halkın âdil süzgeci.
Sağ olursak ulaşırız hepsine
Şimdilik şükrederek yaşayıp alışalım.

2.9. Dostluk Konulu Şiirler

Şairin devamlı üzerinde durduğu ve işlediği konulardan biri de dostluk konusudur. Dostluk son derece önemlidir, ancak zaman insanları bozmuş ve ilişkiler çıkar ilişkisine dönüşmüştür. Gerçek bir arkadaş, gerçek bir dost arayan şair maalesef yaşadığı hayatta bunu bulamamıştır. Aşağıdaki şiirinde şair bu gerçekten yakınmakta ve insanlara gerçek dostlar edinme konusunda öğüt vermektedir:

İzdep cüröm

*Saldırğan sözdün corğosun
Sanasañ, bir top coldoşum.
Zalqarın biroq az taptım
Salmağı caqtan korğosun.*

*Çın coldoş bolom dep biröö
Çırmaldı çılım çekkende.
Çıçayıp ketti süylöşpöy
Çılımdın otu öçköndö.*

*Can coldoş dep biröö
Carmaştı şarap içkende.
Canımdan ketti bölünüp
Bötölkö boşop bütköndö.*

*Aqçam bar kezde bir coldoş
Alıstan kördü tündö da.
Aqçasız kezde körbödü
Çañqay tüş açıq kündö da.*

*İnjener qumdan, asqadan
İzdegen sımaq altındı.
İzdep cürüp coldoş tap,
Bilgendey sırdı, barqıñdı.
(Baydilda, 1997: 35)*

Aramaktayım

Söyleyen söz ustasını
Sayarsan, çoğu yoldaşım.
Fakat sağlamını az buldum
Ağırlığı yönünden kurşun gibisini.

Gerçek yoldaş olacağım diye birisi
Yapıştı sigara içerken.
Bakmadan gitti konuşmayıp
Sigaranın ateşi sönerken.

Can yoldaşım, deyip birisi
Yanaştı şarap içerken
Yanımdan ayrılıp gitti
Şişe boşalıp biterken.

Param varken bir yoldaş
Uzaktan gördü gece bile.
Parasızken görmedi
Öğleyin açık günde bile.

Mühendisin kumdan, kayadan
Aradığı gibi altını.
Arayarak yoldaş bul,
Bilen sırrını, değerini.

Baydılda sadece bireylerin dostluğuyla değil, milletlerin dostluğuyla da ilgilenmiş, bu konuda da şiirler yazmıştır. O, Kırgız ve Kazak Türklerinin eskiden beri devam edip gelen yakınlıklarını, birbirlerine karşı hissettikleri sıcak duyguları, akrabalık ilişkilerini aşağıdaki şiirinde samimi bir dille şöyle dile getirir:

Muhtar Şahanovço

*Qazaq, Qırğız biribizge biribiz,
Qam körüşkön ağabız da inibiz.*

Ezelteden eriş-arqaq çaşağan,

Elibizdin saltın saqtap cürübüz.

Oşol salttay obolosun cañırtıp,

Boorum degen, baurım degen ünübüz.

(Baydılda, 1997: 278)

Muhtar Şahanov'a

Kazak, Kırgız birbirimize,

Sahip çıkan hem ağabeyiz hem

kardeşiz.

Eskiden beri birlik içinde yaşayan,

Halkımızın geleneğini korumaktayız.

Bu geleneğin devamını getirip,

Boorum¹⁸ diyen, baurum¹⁹ diyen
sesimiz.

Yukarıdaki şiir iki halkın dostluğunu daha da pekiştirip, daha derin bir dostluğun olması hususunda bir düşünce taşımaktadır. Şairin bunun yanı sıra *Monğol Dostorço* “Mogol Dostlara”, *Türkmön Dosuma* “Türkmen Dostuma”, *Şvesiyalık Dosko* “İsviçreli Dosta” adlı dostluk hissine uygun işlenmiş pek çok şiiri bulunmaktadır.

2.10. Vefa ve Armağan Konulu Şiirleri

Baydılda kendinden önceki şair ve yazarları da unutmamış, onlara karşı vefasını gösteren şiirler de yazmıştır. Sarnogoyev’in lirik eserleri arasında vefa ve armağan konulu şiirleri özel bir yere sahiptir. Şairin bu türdeki şiirlerini üç gruba ayırarak değerlendirmek mümkündür. Birinci grupta Kırgızların dünyadan göçüp giden büyük yeteneklerine, şairlerine, yazarlarına ağıt, hatıra, saygı niteliğindeki şiirleri yer almaktadır. İkinci grupta halk arasında yaptığı önemli işlerle, mesleğiyle, emeğiyle tanınan ve aynı dönemde yaşayan insanların emeğine, yeteneğine övgü niteliği taşıyan şiirleri bulunmaktadır. Üçüncü grupta ise kendi yakınları olan oğullarına, kızlarına, dostlarına ithaf ettiği şiirleri yer almaktadır. Kendisinin yetenek yönünden ustası, kader ortağı, sırdaşı olan şair ağabeyi, kalem ortağı Midin Alıbayev’e yazdığı, son derece duygusal ve kendine has bir karakter barındıran ve mükemmel bir şekilde kaleme

¹⁸ Boorum, Kırgız Türkçesinde “ciğerim” anlamını taşımaktadır. Yakın veya akraba insana söylenir.

¹⁹ Baurım, Kazak Türkçesinde “ciğerim” anlamını taşımaktadır. Yakın veya akraba insana söylenir.

alınmış olan aşağıdaki şiirinde o, Midin'e duyduğu hayranlığı ifade etmektedir:

Midinge

*Talantın tañqı Çolpon cıldız ele
Taptağan münüškörün turmuş ele.
Ayaldar aqın töröyt, baatır töröyt.

Sendeydi seyrek töröyt Qırğız ene.*

(Baydılda, 1997: 61)

Midin'e

Yeteneğin tandaki Çoban yıldızıydı.
Yetiştiren koçun hayattı.
Kadınlar şair doğurur, bahadır
doğurur,
Senin gibileri nadir doğurur Kırgız
ana.

Yukarıdaki dörtlükte şair Midin'in eşsiz şairlik yeteneğini ve Kırgız edebiyatındaki konumunu *Sendeydi seyrek töröyt Kırgız ene*. "Senin gibileri nadir doğurur Kırgız ana." satırıyla açıklanmaktadır. Şairin bunun gibi duygu yüklü şiirlerine *Barpı Irçığa* "Barpı Ozana", *Qoştoşuu* "Vedalaşma", *Toktoguldun Esteligine* "Toktogul'un Heykeline", *Hirurg Cönündö* "Cerrah Hakkında", *İnim Kurbanbayga* "Kardeşim Kurbanbay'a" gibi son derece etkileyici ve zevkle okunan şiirleri de eklenebilir.

Kırgızların en ünlü ozanlarından biri olan Barpı Alıkulov'a ithafen kaleme aldığı *Barpı Irçığa* "Barpı Ozana" adlı muhteşem şiirinde Baydılda, Barpı'nın üstün şairlik yeteneğini ve ozana duyduğu derin saygı ve hürmeti yansıtmaktadır:

Barpı Irçığa

*Kör bolğon menen, ır cazğan,
Közdüünü artqa qaltırçu.
"Mölmöldü" anday ayta albayt,
Cıyılıp kelse calpı ırçı.
(Baydılda, 1997: 179)*

Barpı Ozan'a

Kör olsan bile şiir yönünden,
Gözlüyü geride bırakırdın.
"Mölmöl'ü"²⁰ senin gibi söyleyemez,
Toplanıp gelse bütün şairler.

Geçirdiği bir trafik kazasında 67 yaşında hayata veda eden Kırgızların çok yetenekli cerrahi, Kırgızistan'da ilk kalp ameliyatını yapan büyük ilim adamı İsa Ahunbayev'e armağan olarak yazdığı şiirinde Baydılda Ahunbayev'in etkili insanî

²⁰ Mölmölüm, Ünlü ozan Barpı Alıkulov'ub meşhur eserinin ismidir.

sıfatlarından, benzersiz doktorluk yeteneğinden bahsetmekte, şiir ele aldığı konubakımından çok özel bir yerde durmaktadır. *Cüröktön çıkkın söz cürökkö barat.* “Yürekten çıkan söz, yüreğe ulaşır.” şeklindeki sözde de ifade edildiği gibi, şiir vasıtasıyla şair, Kırgızların günümüze kadar eşi benzeri görülmemiş evladının canlı portresini, karakterini açık ve net bir şekilde göz önüne serer ve okurlarının yüreğine dokunur.

Hirurg Cönündö

*Köböydü ıydın ıyğa qoşulğanı,
Köböydü köz caştardın qoşulğanı.
Bir kezde al saqaytqan cüröktör da,
Birigip eesi menen qoşo ıyladı.
Acaldı neçen colu ceñdi vraç,
Aqırı bir ceñilip öldü vraç.
Qıyla cıl asman tirep kele catqan,
Qırğızdın bir çoqusu boldu cilas.
(Aşuudan Bergen Otçetum, 1982: 69)*

Cerrah Hakkında

Çoğaldı derdin derde eklenmesi,
Çoğaldı göz yaşlarının eklenmesi.
Bir zamanlar o iyileştiren kalpler de,
Birleşerek sahibiyile birlikte ağladı.
Eceli kaç kere yendi cerrah,
Sonunda bir yenilip öldü cerrah.
Yıllardır göklere yükselmekte olan,
Kırgız'ın bir zirvesi oldu düzlük.

Baydılda Kırgız edebiyatının zirvesi, eserleri dünyanın 170'ten fazla diline çevrilmiş olan, dünyaca ünlü büyük yazar Çıñgız Aytmatov'u dikkate almaması düşünülemezdi elbette. Aynı bölgenin ve aynı dönemin yazarı/şairi olarak Baydılda Aytmatov'un büyüklüğünü kabul etmekte ve onunla ilgili duygularını aşağıdaki şiirinde dile getirmektedir. Bu şiirde boş bir övgü, boş bir yüceltme, sıradan bir anlatım yoktur. Burada Kırgız edebiyatının devi olan Çıñgız'ın yeri gösterilmekte, şair Çıñgız'ı latifeli bir şekilde kendisiyle karşılaştırarak onun büyüklüğünü ifade etmektedir. Baydılda'nın Aytmatov'a armağan olarak yazdığı şiirinin sanatsal yönü, şairin ayrıntılara çok dikkat etmesi ve doğal olmasıyla farklılık arz etmektedir.

Çıñgız cana Men

- Çıñgız qayda?
- Moskva, Berlin, Londondo.
- Emnege ketti?
- Bir maanilüü masele bolğon ğo.
- Baydılda qayda?

Çıñgız ve Ben

-Çıñgız nerede?
-Moskova, Berlin, Londra'da.
-Niye gitti?
-Bir önemli mesele olmuş galiba.
-Baydılda nerede?

- *Mal cayılğan toolordo.* -Hayvan güdülen dağlarda.
 - *Emnege ketti?* -Niye gitti?
 - *Tuz berip cüröt qoylorğo.* -Tuz vermektedir koyunlara.

(*Baydılda, 1997: 94*)

Şairin bu tür şiirleri sadece ünlü insanlara övgü ile ilgili değildir. Kırgız edebiyatında mektuplardan oluşan ve *ispovediya, epistolyar* “itiraf etme” diye adlandırılan türün örneği olarak da büyük bir önem arz etmektedirler. B. Sarnogoyev’in genel edebî şahsiyeti hakkında konu açıldığında, onun Kırgız edebiyatındaki hiciv ve gülmece türünün zengin geleneğini devam ettiren ve onu belli bir sanatsal seviyeye yükselten bir şair olduğunu da vurgulamak gerekir.

2.11. Hiciv Konulu Şiirler

Hicivde (satirik) ironi, istihza (alay), grotesk (güldürü), mecaz ve atışma gibi söz sanatları yer alır. Şairin bu şekildeki hicivli eserinde de, aynı eser içinde hem komedi hem ironi hem istihza ve yerinde bir grotesk sanatı bir vücudun parçaları gibi uyumlu bir şekilde yer almaktadır. Baydılda Sarnogoyev doğuştan komedyen, aşık, zeki, kıvrak dilli, insanı yeri geldiğinde ağlatan, yeri geldiğinde güldüren ve asıl düşünceyi alttan alta söyleme hüneri son derece gelişmiş olan bir şairdir. Şair hicivli ve mizahî şiirlerinde düşünceyi tam olarak ve isabetli bir şekilde vermek için söz sanatlarını yerli yerinde kullanır ve bunları şiirin karakteri hâline getirir. Şiirde işlenen düşüncenin halkın bütün tabakalarına eksiksiz bir şekilde ulaşması için de sade ve samimi bir dil kullanır. Şairin tüm benliğiyle dalkavukluk bataklığına düşüp bu alışkanlığı genel karakteri hâline getirenler için yazdığı *Sendi Unutup Qoyuptur* “Seni Unutmuştur” adlı şiiri çok özel bir güldürü ve hiciv örneğini teşkil etmektedir:

Sendi Unutup Qoyuptur

*Körsö qayran qurbalım,
 Qoşamatçı boluptur.
 Qol quuşurup çoñuna,
 Qoyun, tooğun soyuptur.
 “Siz” dep cürüp dayıma,
 “Sendi” unutup qoyuptur.*

(*Baydılda, 1997: 192*)

Seni Unutmuştur

Meğer zavallı arkadaşım,
 Dalkavuk olmuş.
 El pençe divan durup üsttekilere,
 Koyununu, tavuğunu kesmiş,
 “Siz” diye gezip daima,
 “Sen” demeyi unutmuş.

Yukarıdaki şiirinde şair aşırı dalkavukluk yüzünden samimi ya da aynı seviyede olunan kişilere söylenen “sen” sözünü bırakıp saygı ifadesi olarak kullanılan “siz” sözünü kullanarak konuşmayı alışkanlık hâline getiren insanın durumunu canlı ve mizahî bir şekilde gözler önüne serer. Şair yeniliği yabanî özgürlük ile karıştıran, millî ve manevî değerlerden mahrum kalan çağdaşlarına canı acıyarak iyi olmayı nasihat eder. Sarnogoyev bu tür şiirleriyle Kırgız yazılı edebiyatındaki hiciv türünün en önemli temsilcileri olan R. Şükürbebov, M. Alıbayev gibi şairlerin geleneğini ve gelişim amaçlı sürdürdükleri edebî arayışlarını devam ettirmiştir.

Baydıda hicivsel bakış açısı vasıtasıyla hayattaki gereksiz, abartılı ya da eksik olayları arayarak bulup ona karşı mücadele başlatarak ve halkın önüne sunarak bu olumsuzlukları ortaya koyan kişileri cezalandırır. Şair halkın rızıkına el uzatan hadsizleri *Başqarma* “Müdür” ve *Başqarmanın Ayalı* “Müdürün Eşi” adlı şiirlerinde keskin bir söz ve isabetli, etkili bir karşılaştırmayla tenkit ederken, yurt dışından gelen ithal eşya bağımlısı olan insanları *İmport* “İthalat (Hastası)” şiirinde; boş ve anlamsız bir şekilde yaşayıp halka yararı dokunmayan insanları *Süylöşүүлөр* “Konuşmalar” adlı şiirinde; aşırı israf eden, tüketebileceğinden fazla alan, aşırı gelenekçi ve kör namus peşinde koşanları *Aş cana Estelik* “Aş²¹ ve Heykel” adlı şiirinde açıkça tenkit ederek samimi bir dilde okuyucularına aktarır. İnsanlara bu tür kötü alışkanlıklardan uzak durmalarını öğütler.

Baydıda eski devirlerde olduğu gibi atalarına kıymet veren, sözün gücünü ve değerini çok iyi bilen önem veren bir şairdir. *Süylöşүүлөр* “Konuşmalar” adlı bilgelik yüklü satirik şiirinde şair bu şiiri ortaya koyan insanın, yani kendisinin de hiçbir zaman ölmeyip halkın kalbinde yaşayacağını Ergeşbay ve Asan Dede örneğinde şöyle anlatır:

Süylöşүүлөр

- *Ey, Ergeşbay, qayda bara catasıññ?*

- *Aq-Suudağı Asan çaldı körgönü.*

- *Al ölgön da...*

- *Al calğan söz, al ölböyt,*

- *Tirüü sözün uğup cüröm eldegi.*

Konuşmalar

- Hey, Ergeşbay nereye gidiyorsun?

Ak Suu²²daki Asan Dede'yi görmeye.

- O ölmüştü ya...

- O yalan söz, o ölmez.

Dipdiri sözünü duymaktayım

²¹Aş: Ölüyü anma günlerinden biri olan “ölü aş” geleneği Kırgızlar arasında asırlardır dillere destan bir şekilde devam etmektedir. En eski “aş töreni” Manas destanında tasvir edilmiştir. Destanda Han Kökötay’ın aşına çeşitli uluslar çağrılmıştır.

²² Ak Suu: Kırgızistan’da yer adı.

halktaki”

(*Baydıda, 1997: 191*)

Baydıda *Konuşmalar* adlı şiiriyle sadece kendisinin değil, hayatında iyi ve güzel işler yapan, bilgece sözler eden ve şiirde *ölünün tirüüsü* “ölünün dirisi” olarak ifadesini bulan hiçkimsenin unutulmayacağını, halkın hafızasında yaşamaya devam edeceğini de söylemiş olmaktadır. Şair aynı şiirinde bunun aksine yaşarken ölü sayılabilecek insanlardan da bahseder. Şiirde *tirüünün ölüüsü* “dirinin ölüsü” olarak ifade edilen bu tür insanlar halka hiçbir faydası olmayanlardır. Aşağıdaki satırlarda şair çok çeşitli insanlarla karşılaştığını, tembel ve topluma faydasız insanların ölüden hiç farkı olmadığını şöyle dile getirir:

Süylöşүүлөр

-Hey Ormanba, qayda barasıñ?

-Catıp içer Cantaqbaydı kömgönü.

-Al tirüü da...

-Elge payda berbezse

Al emespi tirüü cürüp ölgönü.

(*Baydıda, 1997: 191*)

Konuşmalar

-Hey Ormonbay, nereye gidiyorsun?

Yatarak içen Cantakbay’ı gömmeye.

-O sağ ya...

-Halka faydası olmadıktan sonra

Bu değil mi sağ iken ölmesi.

Büyük şair Baydıda sadece başkalarını ve toplumda gördüğü aksaklıkları eleştirmekle kalmamış, yeri geldiğinde kendisini de acımasızca eleştirebilmiştir. Şairin aşağıdaki şiiri bir otoportrenin ötesinde kendi kendini değerlendirmesi, açıklığı, kendini samimi bir şekilde ortaya koyması ve şakacılığı olarak değerlendirilebilir.

Men Kimmin

Men kimmin, men bir aqın caman sarı,

Qolunda qoyqoñdoğon qalam sabı.

Enekem eptep töröp qoyso kerek

Qırğızda köböysün dep adam sanı.

(*Baydıda, 1997: 28*)

Ben Kimim

Ben kimim, ben bir şair yaman sarı²³,

Elinde oynayan kalem sapı.

Anacığım güçlkle doğursa gerek

Kırğızda çoğalsın, diye adam sayısı.

Şair bir başka şiirinde kendi şairlik hüneri ve şiirleri hakkında doğru ve yerinde

²³ Yaman sarı ile burada sıradan birisi olduğunu kastetmektedir.

bir değerlendirme yaparak kendisi önemli olmasa da şiirlerinin okunması gerektiğini ifade etmiştir:

Bulbul cana Aqındar

*Sezimiñe alıp keler cıluuluq,
Sen aqındın ırın oqup, ırın uq.
Özün körsöñ qarapayım bir adam,
Körgön cerden ketkiñ keler burulup.*

Ar kim aytar oqup, uğup körgönün,

*A men bolso mintip aytam cön cönün.
Aqındardın halturşigin körsöm da,
Men bulbuldun halturşigin körbödüm.*

(Baydilda, 1997: 145)

Bülbül ve Şairler

Gönlüne alıp getirir sıcaklık,
Sen şairin şiirini okuyup şiirini dinle.
Kendisini görsen sıradan bir insan,
Gördüğün yerden gitmek istersen
dönerek.

Herkes söyler okuyup, duyup
gördüğünü,

Ben ise böyle söylerim durumunu.
Şairlerin uydurukçusunu görsem de,
Ben bülbülün uydurukçusunu
görmedim.

Şairin edebî şahsiyeti, onun şiirinin anlamı ve sanatsal niteliğiyle değerlendirilir. Şair yukarıdaki şiirinde okurlara hitap ederken “bülbül” imgesini kullanırken, diğer taraftan da şairlere uydurukçuluktan uzak durmalarını nasihat etmektedir.

2.12. Mizah Konulu Şiirleri

B. Sarnogoyev’in edebî şahsiyetinde mizah çok iyi gelişmiştir. Şair mizah içeren şiirlerinde insanlar arasındaki olumsuzlukları, ahlak dışı davranışları şaka, dalga ve komikle aktarır. Şairin bu tarz eserlerine *Aqsaqaldın Taarınıçı* “Aksakal’ın Dargınlığı”, *Aqıl cana Çaç* “Akıl ve Saç”, *Çal Kempirdi Azildeyt* “İhtiyar, Eşiyle Şakalaşır”, *Çınday Tüş* “Gerçek Gibi Düş”, *Ketpese Eken Cañılıp* “Gitmesin Yanılıp”, *“Tooqtor Cattı Qaqıldap* “Tavuklar Gıdaklayıp Duruyor”, *“Altın Tiştüü Almaqan* “Altın Dişli Almak”, *Saqal Cönündö Söz* “Sakal Hakkında Söz” gibi şiirlerini dahil edebiliriz. Şair satirik, mizah hikâyelerini günümüzdeki hayatın tam içinden, onun çok çeşitli tabakalarından almaktadır. Bu tür şiirlerinden biri olan *Aqsaqaldın Taarınıçı* “Aksakalın Dargınlığı” adlı şiirinde arkalarından kızlarla erkekleri ayırt edemeyip saçına bakarak yanlış tanıyan ihtiyarın monoloğu verilmektedir:

Aqsaqaldın Taarınıçı

-Bayağıda şaarğa barıp,
 Barar üyümdü tappay qalıp.
 Qızım! – dep qoyup biröönü
 Tumşaqqa cegem.
 Kömölötö bir qoydu,
 Költöygön muştumu menen.
 Körsö erkek nemeken,
 Kız değen emem.
 (Aşuudan Bergen Otçetum, 1984: 108)

Aksakalın Dargınlığı

-Birkaç ay önce şehre gidip,
 Gideceğim evi bulamayıp,
 -Kızım! deyip birisine
 Yumruğu yemiştim.
 Bir vurup yuvarlatarak,
 Kocaman yumruğuyla.
 Meğerse erkekmiş,
 Kız diye hitap ettiğim.

Baydılda bu şiirinde toplumdaki, özellikle de genç kuşaktaki ahlak erezyonuna, büyüklere karşı edep ve saygı yoksunluğuna, yaşam tarzındaki bozulmaya açık bir şekilde eleştiri getirmiştir. Yine şair burada gençlerin yaşlılara karşı çok tahammülsüz olduklarını yumuşak sözlerle ve mizahî bir tarzda dile getirmiştir.

Sarnogoyev mizahî şiirleri vasıtasıyla günlük hayattaki insanları baz alarak gülmeyen insanları güldürmekle birlikte, onun şiirlerinde amaç sadece insanları güldürmek, eğlendirmek değildir. O, bu şiirleriyle aynı zamanda okurlarını düşündürür ve son derece önemli mesajlar verir. *Çal Kempirdi Azildey* “İhtiyar, Eşiyle Şakalaşır” adlı şiirinde kahraman, şairin kendisidir. Gençlik çağını hatırlayarak eşine anlatan şair artık yaşlanmaya başlayınca “*Beri catıñ*” azayıp, “*arı catıñ*” köböydü, “Buraya yat demen azalıp, oraya yat demen çoğaldı” diyerek eşine şaka yollu sitem eder.

Çal Kempirdi Azildey

Barmaqtaydan baş qoşqon,
Abışqañmın, anı bil.
Aytsañ sotqo beremin,
“Ari cat” dep dağı bir.
 (Baydılda, 1997: 193)

İhtiyar, Eşiyle Şakalaşır

Genç yaşta evlendiğin,
 Kocanım, bunu bil.
 Söylersen mahkemeye veririm,
 “Öteye yat” diye bir daha.

B. Sarnogoyev’in mizahî şiirlerinde güldürü unsurları ağırlıktadır. Buna örnek olarak gösterilebilecek olan *Tooqtor Cattı Qaqıldap* “Tavuklar Gıdaklayıp Durdu” adlı şiirde tek horozunu kesip misafirini ağırlayan Satkıbay’ın evine Kaçkınbay gelir ve horozun göğsünü iştahla yer. Şair Kaçkınbay’ın aşırı bir şekilde yediğini dolaylı şekilde

ve komedi yoluyla, alaylı bir dille şöyle ifade eder:

Tooqtor Cattı Qaqıldap

*Telmire tiktep sırt caqтан,
Tereze caqqa caqındap,
Toptoşup cesir qaldık dep,
Tooqtor cattı qaqıldap.
(Baydılda, 1997: 193)*

Tavuklar Gıdaklayıp Durdu

Dikkatle bakıp dışarıdan,
Pencereden yana yaklaşarak,
Alayımız dul kaldık diye,
Tavuklar gıdaklayıp durdu”,

Şair edebî yönden satirik dalın hakkını vererek işleyip güzelliğini ortaya koyarak pek çok kişinin gönlünde yer etmiştir. Sarnogoyev’in eserlerinde halka anlamsız gelen, zor mesajlar yoktur. Onun şiirleri hem gerçek hem anlamlı hem sadedir. O, kendine has bir şiirsel sesi ve tarzı olan şairdir. Bu özellik onun şiir dünyasında tablonun etkileyiciliği, zenginliği ve canlılığıyla ifade edilmektedir. Bazen o, gerçek hayattaki olaylara, yaşamdaki hadiselerle benzerlikleri yönünde bakar. Onları başka hadiselerle kıyaslayıp kolayca fark edilemeyecek ayrıntıları dikkatli bir şekilde ele alarak isabetli bir tablo çizer. Aşağıdaki şiir parçalarında bu durum açıkça görünmektedir:

*Qılımdın qırkıp qıylasın
Sozulup catqan Isık-Köl,
Soorusu cerdin turbaybı,
Cılğası cıpar cıttanat,
Cıttuuluk caqтан qız alat.
Köñül işi çerге kirsın köö qılba,
Coldoştıqtun süttön taza barağın

Bulutqa başın matırğan,
Bulağı orğup atılğan,
Oçokton oynop çıqqan erke tütiün,

Çoçutat köynögünö qono qalıp.
Qart eneñ tigi Ala-Too,
Qanday qız eken caşında,
Miñ cıldar boyu kir bolboy,*

Asrın eskitip nicesini,
Yayılıp yatan Isık Göl,
Yeryüzünün Cennet’iymiş,
Yoncası mis kokar,
Kokulu taraftan kız alır,
Gönül işi yere girsın, kirletme,
Arkadaşlığın süttен de
temiz sayfasını,
Buluta başını sokan,
Pınarı fişkırıp atılan,
Ocaktan oynayarak çıkan nazlı
duman,
Şaşırtır gömleğine konarak.
Şu yaşlı anan Ala Too,
Nasıl bir kızmış gençken,
Bin yıllar boyu kirlenmeden,

*Bir cooluq cüröt başında.
 Qaldıñ ğo çögüp karekke,
 Qaşqa suu aqqan caqşı cay,
 Çoñoydum qoqtu-qolotton,
 Naar aldım eldik comoqton.
 Toqson toğuz önördün eesi bol dep,
 Tooluq ene törögön seni, meni,
 (Baydılda, 1997:98)*

Bir yazma var başında.
 Kaldın hep gözümde,
 Duru suyun aktığı iyi yaz,
 Büyüdüm derede tepede,
 Feyz aldım halk masalından.
 Doksan dokuz mesleğin sahibi ol
 diye,
 Dağlı ana doğurmuş seni, beni.”

2.13. Dağ Konulu Şiirleri

Dağlık bir ülkede doğup büyümüş, dağın havasını almış, her türlü güzelliğini görmüş, yaşamış bir kişi olarak Baydılda şiirlerinde “dağ” temasını yoğun olarak kullanmıştır. O, bazen dağı güçlü, kuvvetli bir yiğit gibi betimlerken, bazen de uzun yılları geride bırakmış atalar gibi yaşlı bir karakter olarak tasvir etmiştir. O, düşüncelerini aktarmak için doğa ve insan arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarıp halk arasındaki karakterlerle kıyaslayarak akla ve mantığa uygun bir şekilde aktarır.

Qarıyanın Coobu

*Qabaqta bir qarıya
 Qayrattuu eken dağı da.
 Basıp barsam canına
 Taptap koyup dalığa:*

*-Kimsiñ balam?
 - Aqınmın.
 - Aqını bar aqındın.
 Taş talqalap, col tüzöp.*

*-Men da kele catırmın.
 - Qaydan keldiñ?
 - Turmuştu*

İhtiyarın Cevabı

Kabak²⁴, ta bir ihtiyar
 Gayretliymiş hâlâ da.
 Yürüyüp varsam yanına
 Dokunarak omzuma:

*-Kimsin evladım?
 -Şairim.
 -Şairi var şairin.
 Taş parçalayıp, yol düzeltip.*

*Ben de gelmekteyim.
 - Nereden geldin?
 - Hayatı*

²⁴ Kabak: Kırgızistan’da Talas bölgesinde bir dağ adı.

Ürönöyün dep keldim.

Öğreneyim, diye geldim.

- Anday bolso ar iştin
Isıq suuğun köp körgün.

- Öyleyse her işin
Sıcağını soğuğunu çok gör.

*Üyrönöm deseñ turmuştu
Üyüñö catpay sırtqa çıq.
Calqooroq bolsoñ cayda çıq,
Qıyınmın deseñ qışta çıq.*

Öğrenmek istersen hayatı
Evinde yatmayıp dışarı çık.
Tembel isen yazın çık,
İyiyim, dersen kışın çık.

*Bul sözdü aytıp qarıya
Muzdan bütkön cançılap
Muzduu taştı kötörsö
Men baratam qaltırap.*

Bu sözü söyleyip ihtiyar
Buzdan olanı parçalayıp
Buzlu taşı kaldırırken
Ben giderim titreyerek.

- *Üşüböybü qoluñuz?*
- *Üyröngön suuqqa köp boldu.*
Üşüsö mümkün taş üşüyt,
Üşüböyt qolum, - dep qoydu.
(*Baydılda, 1997: 53*)

-Üşümüyor mu eliniz?
-Alışalı soğuğa çok oldu.
Üşürse mümkündür, taş üşür.
Üşümez elim – dedi.

Yukarıdaki şiirinde şair dağ ile ihtiyar adam arasında bir benzerlik kurmuş, dağı ihtiyar ve bilge bir adam olarak imgelemiştir. Şiirde ikisi de (dağ ve ihtiyar adam) hayatın tüm zorluklarını görerek pişmiş, her tür zorluğa alışmıştır. Ayrıca dağ bilge bir insan gibi şaire öğüt vererek hayatı öğrenmek isterse evde oturmayıp dışarı çıkması, yani çalışması gerektiğini söylemektedir.

2.14. Karşılaştırmalı Şiirleri

Evrende her şey tam olarak ancak zıttıyla anlaşılır. Aydınlık olmadan karanlığın, hastalık olmadan sağlığın, fakirlik olmadan zenginliğin ne olduğu tam olarak anlaşılabilir. Baydılda da düşüncelerini aktarmak için şiirlerinde zıtlıklardan faydalanmıştır. Onun şiirlerinde zıtlıklar ve bunlara anlam katan karşılaştırmalarla çokça karşılaşılmaktadır.

Çaşasın Ayal

*Bulbulsuz – toqoy, el körksüz,
Ayalsız – ayluu tün körksüz,
Aq quu coq kezde – köl körksüz,
Ayal coq kezde – er körksüz,
(Baydilda, 1997: 29)*

Yaşasın Kadın

Bülbülsüz orman, halk görksüz,
Kadinsız aylı gece görksüz,
Ak kuğu yokken göl görksüz,
Kadın yokken er görksüz,

Baydilda ters karşılaştırma vasıtasıyla, yani önce olumsuzlu sonra olumluyu söyleyerek kadınların yaşam tablosunu, yaşamı renklendiren mucizelerini gösterir. Şair doğduğu yer olan Isık Göl'ün tabiatını anlatırken kıyaslama ve lakap takmayı sık sık kullanır. Şair bu tarzda sanatsal yönden üst seviyede, çok değerli şiirler yazmış, duyduğu heyecanı okurlarına geçirmiştir. Buna örnek olarak *Toodoğu Qorğon* “Dağdaki Mezar”, *Buttar* “Ayaklar”, *Talasım* “Talas’ım”, *Tañ Qalam* “Hayret Ederim” isimli şiirleri gösterilebilir.

Karşılaştırmalı şiirlerinde mecazlı anlatım da şairin eserlerine has bir özelliktir. Şiirde tabiat olaylarını canlandırıp doğa ile insanın bağlantısını, insanın doğanın ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermek şairin en sevdiği yöntemlerdendir.

Qaraçı Mağa Qaytalap

*Çoñ enem meni muz catqan,
Çoquğa bölöp qıştatqan.
Cıpar cıt alma orduna,
Qoluma
Cıldızdı berip uqtatqan.
Bulquşup oynop caqadan,
Boroongo birge çaşağam.
Büt boydon kiygen kiyimdi
Bidiñbi...
Buluttan apam casağan.
(Baydilda, 1997: 143)*

Bak Bana Tekrardan

Büyükannem beni buzla kaplı,
Zirvede beleyip kışlatmış²⁵.
Mis kokulu yerine,
Elime
Yıldızı verip uyutmuş.
Durmadan oynayarak,
Fırtınayla birlikte yaşamıştım,
Tüm giydiğim elbiselerimi
Bildin mi...
Buluttan anam yapmıştı.

Yukarıdaki şiirde dağda yaşayan insanın hayatında kutsal kabul ettiği “buzlu tepeler”, “yıldız”, “fırtına”, “bulut”, kahramanın sevdiği tablolar olarak anlatılmaktadır.

²⁵ Kışlat-: kışı geçirtmek.

Sıymıqtanam

*Altın oy, k m ş atuu muğalimder
Aalamęa dańqtuu oquń bar,
Ay  pk n k m ş t b s n
Beğiğim meken ırısım,
 z ńs ń  tk r qılıım
(Baydılda, 1997: 145)*

Gurur Duyarım

Altın düşünceli, ak saçlı öğretmenler,
 lemdede  nl  zirven var,
Ayın öptüğü gümüş tepesini,
Beğiğim, vatan rızkım,
Sensin keskin kılıcım.

Yukarıdaki Őirde görüldüğü üzere mecazlı satırlar Őairin sanatsal yönünü, felsefi derinliğini çok açık bir Őekilde göstermektedir. Őair ak saçlı, bilge öğretmenlerle dağın karla kaplı zirvesi arasında bir paralellik kurarak  ğretmeni dağın zirvesine benzetmiş ve onun toplumdaki konumuna işaret etmiştir. Őirde geçen ve atalarımızın duygu ve düşünce dünyasını yansıtan *Beęięim meken ırısım*, * z ńs ń  tk r qılıım* Őeklindeki atasözü ile bilgece söylenmiş sözler Őiire ayrı bir güzellik katmakta ve önemli bir görev üstlenmektedir.

Baydılda'nın Őirlerinde kullandığı başka atasözleri de vardır. Bu tür atasözleri ve deyimsel ifadeler Şairin Őirlerine keskin bir mizah ve doğal bir akıcılık kazandırmaktadır:

Daniyardın ırı

*Bulbulun k rk   nd  bar,
B t aalam k rk  k nd  bar
(Baydılda, 1997: 100)*

Daniyar'ın Şiiri

Bülbülün g rk  seste var,
Bütün  lemin g rk  güneşte var,

Cusupqa

*Arqardın sırsın t r bilet,
Aq quunun sırsın  l bilet
(Baydılda, 1997: 144)*

Cusup'a

Yaban koyununun sırsını dağ bilir,
Ak kuğunun sırsını g l bilir"

Şair Őirlerinde olayları, zıt anlamları, kişiye k  k görme yöntemini (liloto), m balağayı, sanatsal sözleri özellikle kullanmayı değil, bu zor dünyayı gözüyle nasıl görüp kalbiyle nasıl hissediyorsa, akıyla nasıl değerlendiriyorsa öylece doğal ve görkemli bir Şekilde vermeyi amaçlamıştır. *Aq moldo* "ak molla", *cindi suu* "deli su", *azgırgı* "ekici" gibi eş anlam niteliğindeki sözleri ustalıkla kullanmıştır.

2.15. Bestelenmiş Şiirleri

Şairin halk tarafından çok sevilen ve yaygın olarak bilinen pek çok şiirleri aynı zamanda bestelenmiştir. İyi şiir kendine uygun beste yazmaya yardımcı olur. Baydıda'nın şiirlerin çoğu da beste yapmaya müsaittir. Bu tür şiirler besteci ve yorumcuların dikkatini çekerek onlar tarafından ikinci hayatını bulur ve halk arasında hem sevilir hem yayılır. *Suusap Cürüp Ötöyün* "Susayarak Geçeyim", *Aynaş* "Aynaş", *Aq Çını* "Beyaz Kase", *Selkinçek* "Salıncak", *Oş* "Oş", *Qızdar Cana Köynöktör* "Kızlar ve Elbiseler", *Caşasın Ayal* "Yaşasın Kadın", *Esen Bol* "Esen Ol", *Erke Qız* "Nazlı Kız", *Ot Qoyğun Mahabattın Miltesine* "Ateş Ver Aşkın Ortasına" gibi elliye yakın şiiri besteciler tarafından bestelenmiş ve onlar halk arasında sevilen birer şarkı olarak yaşamaya devam etmiştir. Bu şiirleri sayesinde şair, aynı zamanda şarkı türüne yeniden hayat veren bir yetenek olduğunu da göstermiştir. Gerçek lirizmde anlam ile form birleşerek ve birbirini içten bulup bir vücut olarak canlı bir şekilde okura tesir etmeye başlar. Gerçek dünyada yaşanmış olayların ilk hâliyle, ilk heyecanıyla sonradan aktarmak gücü derin bir yetenek ister. O, çocuk yaşta hayatın gerçeklerini yaşamış, görmüş, kabul etmiş ve nasıl kabul ettiyse hiç değiştirmeden, lirik bir biçimde aktarmıştır. Aşağıdaki "vatan" temalı şiir, şairin bestelenmiş olan şiirlerinden biridir:

Qoş Beşik

*Er cektende beşik bolup Mekenı,
Beykuttuqta anda catat öz elinde.
Tün küzötüp enesinin orduna,
Saqçı bolup, çekte turat özü emi.
(Baydıda, 1997:68)*

Elveda Beşik

Er olunca beşik olup Vatanı,
Huzur zamanında onda yaşar öz halkı.
Gece nöbette annesinin yerine,
Asker olup sınırda durur özü şimdi.

2.16. Poemaları (Manzume/Uzun Şiir)

Şair Baydıda Sarnogoyev'in eserleri arasında altı poema (uzun şiir) da bulunmaktadır. Fakat onların bazıları poema türünün tabiatına ve kurallarına uymamaktadır. Buradan hareketle şairin diğer kalem arkadaşlarına göre bu tür üzerinde fazla durmadığı söylenebilir. Günümüze kadar Sarnogoy'un eserleriyle ilgili yapılan çalışmalarda, makalelerde onun poemaları üzerinde fazla durulmamış, sadece kısaca bahsedilerek geçilmiştir. Örneğin eleştirmen Q. Dautov *Midinge Qat* "Midin'e Mektup" adlı poemasından başkasını saymamıştır. Edebiyat camiasında şairin adından sık bahsedilse de poemaları ile ilgili yeteri kadar edebî inceleme yapılmamıştır.

Baydıda Sarnogoyev kronolojik sırasıyla şu poemaları yazmıştır: *Bayas* “Bayas”, *Açiq Qat* “Açık Mektup”, *Üzülbögön Ümüttör* “Üzülmeyen Umutlar”, *Borborum Senin Cüz Cılıñ*, *Bolsun Dep Tileym Miñ Qılım* “Başkentim Senin Yüz Yılın, Olsun Diye Dilemekteyim Bin Asır”, *Çatqal Bayanı* “Çatkal Beyanı”, *Midinge Qat* “Midin’e Mektup”, *Kök Arıq* “Kök Arıq”. Bundan başka *Ayaldar Cönündö Terme* “Kadınlar Hakkında koşuk” ve *Erkekler Cönündö Terme* “Erkekler Hakkında Koşuk” adlı iki satirik destanı vardır. İsimlerinden de anlaşılacağı üzere şairin poemalarının tematik yön, tür, kalıp ve form bakımlarından birbirlerinden farklı eserler olduğu açıkça görülmektedir.

Kırgız edebiyatında 1960’lı yıllarda dram ve nesirle birlikte poema türünde de insanın bireysel gelişimi, onun sosyal ahlak ve önemi aktif bir şekilde yansıtılmıştır. Örneğin şairin *Açiq Qat* “Açık Mektup” adlı poeması form olarak geleneksel poema türlerinden farklıdır. Şiirde hikâyenin tümü lirik başkahramanın hatırası, sır açması olarak verilir ve düşüncenin sonuç vermesiyle sonlanır. Konu ve içerik kuruluşu buna uygun olarak tasarlanmıştır. Poemanın altı bölümü kahramanların hayatı ile ilgili altı olayı kapsar. Her bölümde kahramanın ve arkadaşının 2. Dünya Savaşı’na rastlayan zor dönemde geçen çocukluk, gençlik, olgunluk, orta yaş ve yaşlılık dönemleri samimi duygularla anlatılmaktadır. Poemada ana fikir geçmişteki hayatı unutmadan, geleceği düşünerek doğru yaşamayı öğütlemektir. Kısaca insandaki namus ve kendi hayatının sorumluluğunu alması poemanın önemini oluşturmaktadır.

Açiq Qat

*Caqşı qat cazat adamğa,
Caman qat cazat camanğa.
Tiyebi sağa bul qatım,
Tiybese dele salam da.
Sen uqpay qalsañ el uğup,
Seni cek körsün alar da.
Kezinde tört sap ır oylop
Keñeşip cüröm qalamğa.
Meemdin küçün bersem dep,
Meni adam qılğan zamanğa.
Cañırğan sayın cıl sayın,
Caqşı adam köröt miñ qızıq,*

Açık Mektup

İyi mektup yazılır insana,
Kötü mektup yazılır kötüye.
Etkiler mi seni bu mektubum,
Etkilemese de selâm sana.
Sen duymazsan halk duyar,
Senden nefret etsin onlar.
Zamanında dört satır şiir düşünüp,
Danışıyorum kaleme.
Beynimin gücünü versem deyip,
Beni insan yapan zamana.
Yenilendikçe her sene,
İyi insan görür bin güzellik,

*Cegiçter elge cek bolot,
Cegenin qayra qulğuşup.
Köz cumsaň «qurbum» oňolboy,
Ketti dep bizden bir buzuq,
Alıkul aqın aytqanday,
«Qubanıp çaşım cılcışıp,
Qara çım basqan mürzöñö,
Qaytarmın cılan ırğıtıp!»
(Baydılda, 1997:83)*

Yiyenler halkın kinini toplar,
Yediklerini tekrar kusarak.
Vefat edersen “arkadaşım” düzelmeden,
Gitti diye bizden bir bozuk,
Alıkul şairin söylediği gibi
“Sevinip göz yaşımı akıtıp,
Kara çayır basan mezarına,
Uğrarım yılan fırlatıp.”

Sarnogoyev’in eserleri arasında düz şiirden poemaya geçiş eseri niteliğindeki şiiri *Kök Arıq* “Kök Arık” (Mavi Ark) adlı eseridir. Bu poema tür olarak tam bir lirik destan niteliğindedir. O. İbraimov gibi bazı eleştirmenlerin de ifade ettiği gibi, poemaya şairin şiire çevirdiği otobiyografisi olarak bakılabilir. Onda başkahramanın hem acıklı hem komik olan hayatından parçalar vardır. Eser bireyin kalıplaşmasındaki sosyal yönlerini, zorlu hayatını ustalıkla açıklayan lirik bir “destan poema” olmakla birlikte, şairin otobiyografisinin sanatsal örneği olarak bizim için değerlidir.

Kök Arıq

*Kök –Arıq altın mektebim
Köp cıldar senden çettemin.
Bayağı çaqtay ele
Bacıraytıp közdörün,
Partaňda oynop cürgöndür
Balalıq tentektik kezderim.
Kök-Arıq, senin qoluňdan
Köppü, azbı alğan bilimim.
Tarbiya berdiň dalayğa,
Dalaydın tamçı birimin.
Mekenge, elge qanattaş
Mezgilder sınaar külügün.
Közümdün qurçu, Kök-Arıq,
Emgegiň dayım köñüldö.
Qara cer üstü qança ken*

Kök Arık

Kök Arık altın mektebim
Yıllardır senden uzaktayım.
Eski zamanlardaki gibi hâlâ
Açarak sevimli gözlerini,
Sıranda oynamaktadır
Çocukluk, yaramazlık dönemim.
Kök Arık senin elinden
Çok mu, az mı almış olduğum eğitimim.
Terbiye verdin birçoğuna,
Birçoğunun damla birikimini,
Vatana, halka eşitlikle
Zamanlar sınar güçlüsünü.
Gözümün keskinliği, Kök Arık
Emeğin daima gönlümde.
Kara toprak üstü nice zenginlik

*Cürsöm da qaysı çetinde,
Unutam mümkün özümdü,
Unutpaym seni ömürdö.
(Baydılda, 1997:152)*

Bulunsam da hangi köşende,
Unuturum, mümkündür özümü
Unutmam seni ömrümde.

Yukarıdaki poema parçasında şair çocukluğunun geçtiği köy olan Kök Arık ve aynı adlı ilkokulda geçen günlerini ve o zamana ait duygularını dile getirmekte, okuluna duyduğu minnetini ifade etmektedir.

Şairin bir başka poeması olan *Cüz Cılıñ Bolsun Cüz Qılım* “Yüz Yılın Olsun Yüz Asır” adlı şiirine sosyal, kültürel ve tarihî bir eser olarak bakılabilir. Eserde Kırgızistan’ın başkenti olan Frunze (bugünkü Bişkek) şehrinin geçmişi ile o günkü durumunu karşılaştırmak, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden sürekli gelişen o günkü başkenti okurlara aktarmak asıl amaçtır. Meseleyi görebilmek ve onu aktarabilmek kendi başına bir sanat ise şair bu eserde amacına ulaşmıştır.

Cüz Cılıñ Bolsun Cüz Qılım
*Bul Pişpek cüz cil ilgeri
Bir ayl eken qıştaqta.
Al kezde aqın men emes
Atam coq eken qursaqta.
Qırğızdın bolup borboru
Qılımğa toldu bul çaqta.
Birgeleş Qırğız el menen
Pişpek da qoştop özgörüp,
Casanıp kirdi caltıldap
Carqığan doorğo kez kelip,
Murunqu kirdüü kiyimin
Muzeyge saldı ötkörüp.
(Baydılda, 1997:200)*

Yüz Yılın Olsun Yüz Asır
Bu Pişpek yüzyıl önceden
Bir köymüş kışlak gibi.
O zamanlar şair ben değil
Babam bile yokmuş karında.
Kırgız’ın olup başkenti
Bir asırlık oldu bu çağda.
Birleş Kırgız halkı ile
Pişpek de birlikte değişip,
Süslenerek girdi ışıldayıp
Parlayan devre rastlayıp,
Önceki kirli elbisesini
Müzeeye koydu bırakıp.

Çatkal Kırgızistan’da şairin doğup büyüdüğü yere yakın olan Calalabad iline bağlı bir ilçedir ve yakınında Çatkal Dağı ile Çatkal nehri bulunmaktadır. Şair *Çatqal Bayanı* “Çatkal Beyanı” adlı poemasında işte bu Çatkal’daki tabiat olaylarını, doğanın güzelliğini resmetmiş, gözlemlerini ve bunlarla ilgili duygularını büyük bir ustalıklı ifade etmiştir.

Çatqal Bayanı

*Oñ cağın dele bildirayt,
Sol cağın dele bildirayt,
Baladay bal til bulaqtar,
Bardıǵı ırdap, ün qurayt.
Qay biri köbük sapırıp,
Qaptalǵan tömön şaşılıp.
Qamala tüşüp qorumğa
Qayradan çıǵat atılıp.
Özübü qızdın, sınıbı...
Özöndön öskön qayını.
Caştıǵıñ eske tüşürüp,
Calındap iyet canını.
(Baydılda, 1997:211)*

Çatkal Beyanı

Sağ tarafın da neşelenir,
Sol tarafın da neşelenir,
Çocuk gibi bal dilli pınarlar,
Hepsi şarkı söyleyerek seslenir.
Bazıları köpük sıçratıp,
Yamaçtan aşağı acele edip.
Saklanarak dağların arasına
Tekrardan çıkar fırlayıp.
Kendisi mi kızın, sayısı mı...
Vadide yetişen kayın ağacı.
Gençliğini sana hatırlatıp
Ateş gibi yakar içini.

Baydılda Sarnogoyev'in tamamı da çalışmamızda yer alan *Midinge Qat* "Midine Mektup" poeması okuyucular arasında çok ilgi uyandırmıştır. O, kendisine has orijinal formuyla diğer eserlerden farklı olan, yenilik getiren bir eser olmuştur. Bu poema, şairin kendi edebî şahsiyetinde zirveye ulaştığı bir eser olarak kabul edilmektedir. Poemada şair öbür dünyaya göçüp giden şairlerin, yazarların, destancıların, Manasçıların, oyuncuların, komuzcuların, ilim adamlarının her birini anarak onları gerçekçi bir gözle yad etmekte ve şimdi orada ne yaptıkları sorusunu sormaktadır. Poema birbirini tamamlayan iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hayata veda eden yeteneklerin kişiliği açılır, ikinci bölümde ise halkın sosyal, kültürel hayatının farklı bir şiirsel denemesi ortaya konulur.

Midinge Qat

*Bayqasañ ömür cardıǵı,
Baqtıluu, keede qaygılıuu...
Düynögö kelip adamdar,
Düynödön ötöör ar cılı.
Caman eken, özündöy,
Caqşı adamdan ayrılıuu.
Kep-sözdü kimder uqpağan,*

Midine Mektup

Fark edersen ömür varlığı,
Mutlu, bazen kederli...
Dünyaya gelip insanlar,
Dünyadan göçer her yıl.
Kötüymüş, kendisi gibi,
İyi insandan ayrılmak.
Lafı sözü kimler işitmemiş,

Kemçilik kimge cuqpağan...
Bıqşığan qabaq cıttanbay,
Buyursa atır cıttanam.
Baş iybey tolğon tosqoolğo,
Baardığın ceñet mıktı adam.
(Baydılda, 1997:222)

Eksiklik kime bulaşmamış...
 Pis çöplük gibi kokmadan,
 İnşallah parfüm kokarım.
 Baş eğmeden pek çok engele,
 Hepsini yener güçlü adam.

Aynı zamanda kitabın da adı olan *Üzülböğön Ümüttör* “Kesilmeyen Ümitler” poeması 60’lı yıllardaki Kırgız poemalarının en mükemmel örneklerinden biridir. poemanın içeriğini dul bir kadın ve onun genç oğlunun hayatı oluşturmaktadır. Bununla birlikte *Kesilmeyen Ümitler* poemasında temel düşünce “hayat her ne kadar zor olsa da yaşamanın zorunluğu, onun için mücadele etmek gerektiği”dir.

Şairin *Süylöşüü* “Konuşma” kitabına dâhil olan “*Ayaldar Cönündö Terme* “Kadınlar Hakkında Koşma”, “*Erkekler Cönündö Terme* “Erkekler Hakkında Koşma” adlı iki satirik poeması halk arasında çok sevilerek okunmaktadır. Burada doğuştan gelen yetenek, eleştirmen bakışı, satirik derinlik, analitik sağlam fikir yürütme büyük ustalıkla kullanılmıştır.

Bu iki koşmayla Sarnogoyev satirik camiada kendine özgü ve millî karakterdeki yeni yerini bulmuştur. *Ayaldar Cönündö Terme* “Kadınlar Hakkında Koşma” (poema) uzun şiirinde şair kadınların on yedi, kızların ise on iki insanlığa aykırı davranışını tespit edip onların her birinin karakterini kendisine has kalitesiyle açıklamıştır. Şair kadınların olumsuz özelliklerini *Aqılsız köpkön ayaş* “akılsız şımarık kadın”, *apırtma ayaş* “abartıcı kadın”, *cel köyröñ* “havalı”, *uruşçaaq* “kavgacı”, *bilimsiz* “cahil”, *ıpılas* “pis”, *arakeç* “ayyaş”, *aç köz* “açgözlü”, *tar peyil* “dar gönüllü”, *uşağçı* “dedikoducu”, *qızgançaaq* “kıskanç”, *bolcuraq* “boş konuşan”, *ayağı suyk* “oynak” şeklinde sıralayarak bunların yersiz davranışlarını örnek alan kızları da *çunayğan* “burnundan ileriye görmez”, *bilimsiz* “cahil”, *cel taman* “gezenti, çok gezen”, *calqoo* “tembel”, *oysoke* “şımarık, süslenip püslenip gezen” gibi kötü sıfatlarla eleştirir. Şairin kadınlar hakkındaki koşmalarda kadınların sahip olduğu iyi huy ve davranışların zıtlarını sanatsal olarak ele aldığı görülmektedir. Baydılda’nın *Kadınlar Hakkında Koşma*’sı kadınları insanlık dışı davranışlardan, akılsızlıktan, cahillikten uzak olmaya davet eden lirik bir hitaptır.

Ayaldar Cönündö Terme

Aqılduu ayaş az emes
Alğanı turğay özünün,
Ata-curttun qubantqan.
Estüü qızdar az emes
Eline payda keltirgen
Ecenin colun ulantqan.
Bardıǵı caman, caqşının
Baylanat kelip aqılǵa.
Baş qoşqon erdin, ayaştar
Mañ qılıp başın qatırba.
Eki car deǵen egiz gül
Egiz gül bolup baş ırǵa.
İşenip biri-birine
İçine kekti caşırba.
Qız baldar erküü, estüü ös
Qızǵaldaq bolup caşında.
Kee bir altınday ene, ata bar
Eerçişip seksen caşında,
Qız quumay bolup catqansıp
Suusamırday çatında,
Qılçaybay ketken çaqtı estep
Qımbat baalap bir-birin
Qıltındaşat azır da.
Ülgü alıp anday qarıdan
İristuu selki, ayaştar
Sputnik bolup zaqımda.
Tekeber qılbay baarımız
Teñdeştiktin barqın bilelik.
Erkeksiz ayal el bolbos

Kadınlar Hakkında Koşma

Akıllı arkadaş az deǵil
 Sadece evlendiǵi deǵil kendisinin,
 Tüm halkını sevindiren.
 Akıllı kızlar az deǵil
 Halkına fayda getiren
 Ablasının yolunu devam ettiren.
 Hepsı kötünün, iyinin
 Baǵlanır gelip akla.
 Evlenen erkeǵin, arkadaşlar
 Kafasını sürekli bunaltma.
 İki yâr dediǵin ikiz çiçek
 İki çiçek olarak yaşı.
 İnanarak birbirine
 İçinde kin saklama.
 Kız çocuk istikrarlı, akıllı büyü
 Karanfil olarak gençliğinde.
 Bazı altın gibi anne babalar var
 Birlikte yürür seksen yaşında
 Kız kuumay²⁶ oluyormuşçasına
 Suusamır²⁷ gibi yaylasında,
 Dönmeden giden gençliğini hatırlayıp
 Deǵer vererek birbirine
 Seviyorlar şimdi de.
 Örnek alarak öyle büyüklerden
 Nasıpli kızlar, hanımlar
 Uydu olarak gezegende.
 Şükürsüz olmayıp hepimiz
 Eşitliğin kıymetini bilelim.
 Erkeksiz kadın halk olmaz

²⁶ Qız quumay, Kız kuumay eski oyunlardan biri ve temel anlamı nişanlanmaya dayanır. Geleneğe göre eski zamanlarda kız kuumay oynarken eğer erkek kıza yetişirse onunla evlenmesi gerekiyordu. Kurala göre kız bineceği atı kendisi seçer ve rakibinden metrelerce öne çıkıp kaçar, erkek ise ardından kovalamaya başlar. Eğer kıza yakalarsa yüzünden öper, eğer beceremezse kız onu kamçıyla döver. Bu oyunun amacı kızın, rakibine kendini yakalattırmaması ve erkeğin de kıza ulaşmaya çalışmasıdır.

²⁷ Suusamır, Kırgızistandaki Tanrı Dağlarında bulunan vadinin ismidir.

Ayalsız erkek tiri ölü.

Biyiktep ösö berelik.

(Baydılda, 1997:107)

Kadınsız erkek yaşayan ölü.

Yükselerek büyüyelim.

Şair *Erkekler Cönündö Terme* “Erkekler Hakkında Koşma” poemasında ise erkeklerin eksik yönlerini *açuubay* “acımasız”, *sarañbay* “cimri”, *buzuqbay* “bozuk”, *qıtmurbay* “fitneci”, *boydoqbay* “bekar, evlenmeyen”, *zalimbay* “zalim”, *canbaktı* “bencil”, *qızğançaaq* “kıskanç”, *arakeç* “ayyaş”, *kañge baş* “dengesiz”, *qoşomatçıl* “yalaka”, *arızçıl* “şikâyetçi”, *könkönbay* “şımarık”, *ıymansız* “imansız”, *caş boydoq* “akılsız”, *erkebek* “arsız”, *selsayaq* “serseri”, *adepsiz* “edepsiz” şeklinde sıralar. Erkeklerdeki olumsuz sıfatları bir araya toplayan satirik şiir niteliğindeki eser kötü karakterli erkekleri hicvetmektedir. Özellikle *cerdeşçil* “hemşehricilik yapan”, *tuuğançıl* “akrabasını kayıran” erkekleri ve onların davranışlarını sert bir şekilde eleştirir. Bu koşmalarında şair ustalıklı kullandığı yöntem ve başarılı tespitleriyle okuyucuya derinden ulaşmayı başarmıştır.

Erkekler Cönündö Terme

Qarı bar üydö ırıs bar

Qarığa cürgün baş urup.

Qoluñdan kelse cigitter

Qonoqtop sıylap çağırıp.

Cez menen altın birdeybi...

Cetkileñ, ilğap irgeyli.

Ceñil baa qılsa qılğandır

Cetesi caman bir “deydi”.

Altunday ata eneni

Ardaqtap cürüp güldöylü.

Tagdıırı bütüp, köz cumsa,

Darıdan qımbat sözdörün

Tabalbay qalıp cürböylü.

Kep qılıp kee bir erkekter

Kemtiğin aytım tuuğandar.

Kee biri tuura, tüşünsö

Keketer qay bir tuuğandar.

Erkekler Hakkında Koşma

Yaşlısı olan evde rızık var,

Yaşlıya daima saygı duy.

Elinizden gelirse yigitler

Misafir ederek evine çağırıp.

Bakır ile altın aynı mı?

Her şeyin değerini ayırarak bilelim.

Akılsızlık yaptıysa yapmıştır

Soysuz delinin birisi.

Altın gibi ana babaya

Saygı duyarak filizlenelim.

Eceli gelip göç ederse,

İlaçtan değerli sözlerini

Bulamadan kalmayalım sokakta.

Söz edip bazı erkekler hakkında

Eksiklerini söyledim kardeşler.

Bazıları doğru anlasa

Sinirlenir bazı kardeşler.

Keketse meyli keketsin

Kemçigin oñdoşso

Kez kelçü dalay cıldar bar.

Taarınçın cazçu sıylar bar

Tamaşa qılçu ırlar bar.

(Baydılda, 1997:122)

Kızacaksa tamam kızsınlar

Eksikliğini düzeltirlerse

Karşılaşılacak birçok yıllar var.

Dargınlığını düzeltilecek misafirlikler var

Şaka yapılacak şiirler var.

Şair koşmaların her ikisinde de insandaki psikolojik sorun ve eksiklikleri ustalıklarla fark eder ve onlar için derin bir psikolojik tanımlama yapar. Bu iki koşma ve şairin satirik türdeki diğer şiirlerinin etik, adap ve ahlak konusunda yazılmış birer sanat şaheseri olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Baydılda Sarnogoyev en güzel lirik şiirleri, özgün sesi, sönmez rengi ve edebî dünyasıyla millî kültür varlığımıza çok büyük bir katkı sağlamıştır. Baydılda Kırgız halkının duygularını, düşüncelerini dile getirmesiyle âdeta Kırgız kalbinin doktoru, tam isabetli, samimi şiirleriyle de Kırgız yerinin, güzel tabiatının şairidir. Onun şiirleri Kırgız şiirindeki orijinal dünya, Kırgız halkının kalbinde ebediyen yaşayacak olan şair ise Kırgız nazımının en büyük üstadıdır.

3. BÖLÜM

METİN

*Ulutçuldeşet bilbegen,
Ulutun kimder süybögön...
Qızıl et kezden toroltup
Qıyalım kökkö küülögön,
Qırğız dep kelgem düynögö
Qırğız dep ötöm düynödön.*

*Tolqundap biyik ün menen
Toptolup alıp süylögön,
Toqson miñ tosqool bolso da
Toponço körböy üylögön...
Dostuq dep kelgem düynögö
Dostuq dep ötöm düynödön.*

Menin Süygönüm

*Estüü bolup estüümün dep aytpasa,
Köp maqtanbay köyröñdügün taştasa.
Toqtoo münöz estüü bolup ar qaçan,
Men barqtasam, al da meni barqtasa.
Körgön cerden külö qarap cilmayıp,
Köñülüñdüy qaltırbasa, qaqpasa.
“Balañanın süygönündöy can coq” dep
Tuuğan eliñ, coldoştoruñ maqtasa.
Bek işenip, bergen anttı, sırındı
Ömürünçö öz içinde saqtasa.
Cürögündö sağa arnağan süyüüsü
Isıq bolso, tunuq bolso taptaza.
Ar ubaqta arman bolbos cigitte,
Süygön cariñ uşulardı atqarsa.*

Milliyetçi derler bilmeyen,
Milletini kimler sevmeyen...
Kızıl et zamandan büyüten
Hayalimi göge yükselten,
Kırgız diye geldim dünyaya
Kırgız diye geçirim dünyadan.

Dalğalanıp yüksek sesle
Toplanarak konuşan,
Doksan bin engel olsa da
Toz gibi görmeden üfleyen...
Dostluk diye geldim dünyaya
Dostluk diye geçirim dünyadan.

Benim Sevgilim

Akıllı olup, akılıyım demese,
Çok övünmeyip kibirliliğini bıraksa.
Sakin huylu, akıllı olup her zaman,
Ben sayarsam, o da beni saysa.
Gören yerden güle bakıp, gülümseyip,
Gönlünü incitmese, bozmasa.
“Falañanın sevgilisi gibi can yok” diye
Doğduğun halk, arkadaşlarını överse.
Pek inanıp, veren andı, sırnı
Ömrü boyunca özü içinde saklasa.
Yüreğinde sana diyen sevgisi
Sıcak olursa, duru olursa tertemiz.
Her zaman dert olmaz yiğitte,
Seven yarın bunları yerine getirse.

Qimbatsiňar

*Az emes düynö cüzündö,
Ala – Too, sendey cerler köp.
Az emes düynö cüzündö,
Isık – Köl, sendey köldör köp.*

*Peyzajı suluu senden da,
Mer kördüm neçen cerlerdi.
Tunuğu tunuq senden da,
Men kördüm neçen köldördü.*

*Biroq, sen mağa, Ala-Too,
Qimbatsın tuuğan enemdey.
Biroq, men seni, Isık-Köl,
Süyümün boordoş ecemdey.*

*Antkeni sende, Ala-Too,
Men öskön çınar – Qırğız bar.
Süyümün seni Isık-Köl,
Süyüşkön üçün Qırğızdar.*

Calğız Emesmin

*Canıma kelip kez-kezde,
Caloorup caşıq nemeçe,
Can küyöör ağa-iniñ coq,
Calğızsıñ – deysiñ eceke.*

*Ağadan artıq ağam bar,
Aldığa meni sürögön.
İniden artıq inim bar,
Cıgılıp ketsem süyögön.*

*Taalaylu uşul ölködö,
Tarbiya alıp men östüm.*

Değerlisiniz

*Az değil dünya yüzünde,
Ala Too, senin gibi dağlar çok.
Az değil dünya yüzünde,
Isık Köl, senin gibi göller çok.*

*Manzarası güzel senden de,
Ben gördüm nice yerleri.
Duruluğu duru senden de,
Ben gördüm nice gölleri.*

*Fakat sen bana, Ala Too,
Değerlisin doğan anam gibi.
Fakat ben seni, Isık Köl,
Severim kardeş ablam gibi.*

*Çünkü sende, Ala Too,
Ben büyüyen çınar Kırgız var.
Severim seni Isık Köl,
Sevdiği için Kırgızlar.*

Yalnız Değilim

*Yanıma gelip bazen de,
Üzülüp sulu göz gibi,
Canı acır abi, kardeşin yok,
Yalnızsın dersin ablacım.*

*Abiden artık abim bar,
İleri beni sürükleyen.
Kardeşten artık kardeşim var,
Düşersen omuzumu tutacak.*

*Talihli şu ülkede,
Terbiye alıp, ben büyüdüm.*

*Düynödö tuuğan, dosum köp,
Eceke, calğız emesmin.*

Sınçığa

*Sınçı coldoş, sina meni, ayaba,
Taarınat dep taanıştıqqa qaraba!
Qılba mağa liberaldıq mamile,
Sındı süyöt men çaşağan zamana*

*Caqşı bolso caqşı degin ırımdı,
Caman bolso caşırbay ayt çınındı
Abdan bayqap aqıyqattap tekşerseñ,
Qapa bolboy qabil alam sınıñdı.*

Üç Süyüü

*Cayqı keç. Baqta oturup,
İmere qarmap beliñden;
“Cürögüm biröö bolso da,
Süygönüm üçöö” – desem men,
Cıyrığa tüştüñ zamatta,
Keçkendey muzdaq özöndön.*

*Caşına qaldı bulutqa,
Carqıldap külgön qabağın.
“Rahmat sağa” – dediñ da,
Sumsayıp mağa qaradıñ.
Tartınıp içiñ başqadan,
Ayadıñ meni, ayadıñ.*

*Tarınbay canım uğup tur,
Aytayın süygöndörümdü:
Azamat qılıp östürgön,
Birinçi süyöm elimdi.
Elimdin altın mekeni,*

Dünyada akraba, dostum çok,
Ablacım, yalnız değilim.

Tenkitçiye

Tenkitçi arkadaş, tenkit et beni, acıma,
Alınacak deyip tanıdıklığa bakma!
Yapma bana merhametli davranış,
Tenkiti sever ben yaşayan zamane

İyi olursa iyi de şiirimi,
Kötü olursa saklamadan söyle gerçeği
Çok dikkat edip adil kontrol edersen,
Alınmadan kabul ederim tenkitini.

Üç Sevgi

Yaz akşamı. Bahçede oturup,
Çekerek tutun belinden;
“Yüreğim bir tane olsa da,
Sevdiğim üç tane” dersem ben,
Anında değişiverdin,
Sanki soğuk nehri geçmiş gibi.

Saklanıverdi buluta,
Parlayıp gülen moralin.
“Saol sana” dedin de,
Soğuk bana baktın.
Çekinip içini başkadan,
Acıdın bana, acıdın.

Küsmeyip canım dur dinle,
Söyleyim sevdiklerimi:
Delikanlı yapıp yetiştiren,
İlk severim milletimi.
Milletimin altın vatani,

Ekinçi süyöm cerimdi.

İkinci severim toprağımı.

*Üçünçü süygön kişimdi,
Aytpasam dağı bilesiñ.
Bölüştü qılba oyuñdu,
Bölök qız emes özün*

Üçüncü seven kişimi,
Söylemesem de bilirsin.
Düşüncen gitmesin dağılıp,
Farklı kız değil ta kendin

Menin Ulut Urum

*Altın tapkıç injener deyt mıqtı eken,
Al azamat qaysı elden çıqtı eken?*

- *Sayaq deşet...*
- *Antpey ele Solto deyt,*
- *Men bilemin Talastağı Quşçu eken.*
- *Buğu deşet.*
- *Saruu eken qaydağı...*
- *Qıpçak go deym, qıyın çığat baldarı?*
- *Beker ele catasıñar talaşıp,*
- *Maytq bolot bizdin Qızıl-Cardağı.*

*Dal uşunday söz talaşıp cabıla,
Döböçödö oturdu bir top qarıya.
Sırtqa çığıp qonoq bolğon üyümdön,
Men alardın basıp bardım canına.*

*Salam berdim, alik alıp bardığı,
Suraştı ele aytıp bedrim daynımı.*

- *Cazğıç eken,*
- *Qaysıl eldin uulusuñ,*
- *Uruuñ kim, atysañ balam, aylıñ.*
- *Başqalardın atı ozgonço baygeden,
Andan bizdin tay çıqsa dep cürömün.
Balam bizdin Sarıbağıştan bolboğun,
Körüngönsüyt tanış oqşop ireñiñ.*

Benim Millet Boyum

Altın bulan iyi bir mühendismiş,
O delikanlı hangi boydan çıkmış?

- Sayak derler...
- Öyle değil Solto derler,
- Ben bilirim Talastaki Kuşçumuş.
- Buğu derler.
- Saruumuş buradaki...
- Kıpçakmış galiba kıvrak olur çocukları?
- Boşuna tartışıyorsunuz paylaşamayıp,
- Maytık olur bizim Kızıl-Cardaki.

Böylece söz tartışıp dalarak,
Tepede oturdu birçok ihtiyar.
Dışarıya çıkıp misafir olan evimden,
Ben onların yürüyerek gittim yanlarına.

Selam verdim, selamımı aldı hepsi,
Sordular anlattım kendimi.

- Yazarmış,
- Hangi boyun evladısın
- Boyun ne, söyle çocuğum köyünü.
- Başkaların atı geçmeden yarışta,
Onun yerine bizim tay öne çıksa derim.
Oğlum bizim Sarıbağıştan olma,
Görünüyor tanıdık yüzün, siman.

*Coop berdim:- Ay abake uđuñuz,
Qalğan eski qaldıq bolot munuñuz.
Uruulaşqan mezigil ötkön qapqaçan,
Ulutum da, urum da bir – Qırğız!*

Payda Bergen Ölbösün

*Kelin ölsö ayıldan,
Körgön, bilgen kep salat.
Caştayında cayradı.
Qayran kelin – dep qalat.*

*Cigit ölsö ayıldan,
Tuuğan eli kep salat.
Köktöyündö kömüldü,
Qayran bala – dep qalat.*

*Kempir menen çal ölsö,
Ayıl ança keyibeyt.
Caşaşqanın çaşaştı,
Aşaşqanın aşıştı,
Artın bersin meyli – deyt.*

*Biroq kee bir caştar bar,
Tömön turğan qarıdan,
Aqıl, emgek çağınan
Ar önördün barınan.*

*Caş-qarı dep ilğağan,
Caqtırbaymın el sözün.
Bizdin uluu Mekenge,
Payda bergen ölbösün.*

Cevap verdim: Hey Abicim dinleyin,
Kalmış eski alışkanlıktır yaptığımız.
Boyculuk dönem geçti çoktandır,
Milletim de, boyum da bir Kırgız!

Fayda Veren Ölmesin

Gelin ölse köyde,
Görenler, bilenler konuşur.
Gencecik gitti.
Zavallı gelin, diye söylerler.

Delikanlı ölse köyde,
Doğduğu halkı konuşur.
Baharında gömüldü,
Zavallı delikanlı, diye söylerler.

Yaşlı kadınla yaşlı adam ölse,
Köy o kadar üzülmez.
Yaşayacağını yaşadı,
Yiyeceğini yedi,
Mekânı cennet olsun, derler.

Fakat bazı gençler var,
Aşağıda duran ihtiyardan,
Akıl, emek yönünden,
Her mesleğin hepsinden.

Genç yaşlı, diye seçen,
Beğenmiyorum halkın sözünü.
Bizim ulu Vatana,
Fayda veren ölmesin.

Ene Tilin Caqşı Bil

Too injener, Moldobek,
Dayım süylöyt oruçsa.
“Privet” – dep qol beret,
Taanıştarı coluqsa.

Agronom Düyşön da,
Ce oruçsa taq bilbeyt,
Kıştaqta tuulup össö da,
Qırğızçalap az sülöyt.

Bassañ, tursañ erte keç,
Bayqa alardın baldarın.
Ataları kelse kez
“Papalaşat” ar dayım.

Orus tili cıldızda,
Bizdin uluu zamanda...
Biroq Qırğız qırğızça,
Süylöbö sö caman da!

Ene tilin bilbegen,
Esi çoğun anıqtayt,
Ene tilin süybögön,
Elin süyüp carıtpayt.

Eşek

Canı bar eşek ilgerten beri,
Caqşı söz elden uqpadıñ degi.
Quyruğu caman, qulağı çoñ dep,
Körgöndün baarı şıldıñdayt seni.

Ana Dilini İyi Bil

Dağ mühendisi, Moldobek
Daima konuşur Rusça.
“Privet²⁸” diye el uzatır,
Tanıdıklarıyla karşılaşsa.

Ziraatçı Düyşön de,
Ya Rusça tam bilmez,
Köyde doğup büyüse de,
Kırgızca az konuşur.

Geçsen, görsen sabah akşam,
Dikkat et onların çocuklarına.
Babaları geldiği zaman
“Papa²⁹ derler” her daim.

Rus dili yıldızda,
Bizim ulu zamanda...
Fakat Kırgız Kırgızca,
Konuşmazsa kötü ya!

Ana dilini bilmeyen,
Arsızlığını ifade eder,
Ana dilini sevmeyen,
Halkını sevip yüceltmez.

Eşek

Canı olan eşek eskiden beri,
İyi söz halktan işitmedin hiç.
Kuyruğu kötü, kulağı büyük, diye,
Gören herkes alay eder seninle.

²⁸ Privet, Rusçada Merhaba demektir.

²⁹ Papa, Rusçada Merhaba demektir.

*Tamsilge qoşup dalaylar cazdı,
Biröö da ança körbödü caqşı,
Añqoo, maqoo, calqooğo teñep,
Arzıbas sağa attardı taqtı.*

*Çıqpadı – deysiñ bir dağı dañqım,
Çıdağın çığat, çıdamduu cansın.
Et, sütün aram bolğonu menen,
Küçüñ bar, adal emgegiñ altın.*

*Baspağan cardan tuyağı attın,
Qulanğan coqsuñ, tartınbay bastıñ.
Qoyçular minse taşırqap qoyboy,
Qoyçulap şağıl qırlardan aştıñ.*

*Aptapta dağı topuraq küygön,
Özüñdön oor kişi mingen,
Cük-müğü menen kötörüp alıp,
Qıdıñdap tılbay cürgönüñ cürgön.*

*Ceñil baa bolup kelgeniñ cetet,
Maqtoo seni keldi emi kezek.
Aybandar menen uquğuñ tepteñ
Ayqırğın küçöp alp küçtüü eşek.*

Men Kimmin

*Men kimin, men bir aqın caman sarı,
Qolunda qoyqoñdoğon qalam sabı.
Enekem eptep töröp qoyso kerek
Qırğızda köböysün dep adam sanı.
Kitepte ırlarımdın naçarı köp,
Küypöktöym elge cetpey catabı dep.
Kez-kezde kök bazarğa bara qalam
Soodager naspay orop satabı dep.*

Hicvedip birçoğu yazdı,
Birisi de azıcık görmedi iyi,
Cahil, yobaz, tembelle kıyaslayıp,
Sana layık olmayan adları taktı.

Çıkmadı, dersin bir kere namım,
Dayan, çıkacak, dayanıklı cansın.
Etin, sütün haram olsa da,
Gücün var, helâl emegin altın.

Yürüyemediği yarda toynağı atın,
Düşmedin, çekinmeden yürüdün.
Çobanlar binse taşlardan kaçmayıp,
Koyun gibi taşlı kırlardan aştın.

Toprağın bile yandıği sıcakta,
Kendinden ağır kişiler bindi,
Yüküyle müküyle taşıyıp üstünde,
Durmadan yürüdün, yürüdün.

Degersiz görüldüğü yeter,
Övmeye seni geldi şimdi sıra.
Hayvanlarla hukukun epeşit
Haykır kuvvetli, alp güçlü eşek.

Ben Kimim

Ben kimim, ben bir şair yaman sarı,
Elinde oynayan kalem sapı.
Anacığım güçlülükle doğursa gerek
Kırgızda çoğalsın, diye adam sayısı.
Kitapta şiirlerimin kötüsü çok,
Telaşlanırım halka ulaşmıyor mu, diye.
Bazen de yeşillik pazarına giderim
Satıcı Maraş otu sarıp satıyor mu, diye.

*Çinında çığarmanın çatağı köp,
Caqşısın caratuunun azabı köp.
Kez-kezde ayılğa da bara qalam
Kee biröö kesip, ayırıp catabı dep,
Men kimmin, men bir aqın caman sarı,
Qolunda qoyqoñdoğon qalam sabı.
Qılğan iş, ırım menen qubantsam deym
Qırğızdı, Qırğız süygön zamananı.*

Öz Elge Caq

*Casap tüzöp başqa tilge qotorso
Caman ır da caqşı çığat oşonço.
Anı bilbey kee bir aqın derdeñdep
Öydösünöt özün sanap opol too.*

*Ar bir tilde ayqın bolup ırlarım
Alsam dağı alqıştarın qıylanın,
Aq qalpaqtuu Qırğızıma caqpasam
Anda meni aqın dep söz qılbağın!!!*

*Poeziya, oñoy içer aş emes,
Ce bolboso, sormo batqaq saz emes
Öz tilinde elge caman körünüp,
Başqa tilde maqtalğandar az emes.*

Namıstanıp

*Qırğızdan qıyın uçkuç az,
Qıl çoqularğa çıqqıç az.
Quruluş salğan çeber az,
Oylonup tapqan önör az.*

*Gül bahça tikken bağban az,
Küröştö cıqqan balban az.*

Gerçekte eserin sıkıntısı çok,
İyisini yaratmanın azabı çok.
Ara sıra köye de giderim
Bazıları kesip yırtıyor mu, diye,
Ben kimim, ben bir şair yaman sarı,
Elinde oynayan kalem sapı.
Yaptığım iş, şiirimle sevindirsem, derim
Kırgızı, Kırgız'ı seven zamaneyi.

Öz Halkın Tarafından Sevil

Yapıp düzeltip başka dile çevirse
Kötü şiir de iyi çıkar anında.
Onu bilmeyip bazı şairler hadsizleşip
Yüce sanıp kendini koca dağ gibi.

Her bir dilde anlaşılır olup şiirlerim
Alsam bile övgülerini birçoğunun,
Ak kalpaklı Kırgız'ım tarafından
sevilmezsem
O zaman benden şair diye söz etmeyin!

Şiir, kolay içilecek aş değil,
Ya da çamur, bataklık değil
Öz dilinde halkı tarafından seilmeyip,
Başka dilde övülenler az değil.

Zoruma Gidip

Kırgız'da kaliteli pilot az,
Zirveye tırmanan az.
İnşaat yapan usta az,
Düşünüp bulan mucit az.

Gül bahçe diken bahçıvan az,
Güreşte yıkan pehlivan az.

*Futbolçu çağı coqqo ese,
Bul caqtan naçar, alğalaş.*

Futbolcu yönü yok gibi,
Bu konuda eksik, ilerle.

*Ar işten misal keltirip,
Aytsam bar bir top kemçilik.
Qıyındar çıqçu kez cetti,
Qırq bir cıl murun telçidik.*

Her işten misal getirip,
Anlatsam, var birçok eksiklik.
İyilerin çıkacağı zaman geldi,
Kırk bir yıl önce uyandık.

*Tooluqtun şaarın körsök dep
Dos elder kelet qubanıp.
Qırğızdar az go degende
Qızarıp ketem uyalıp.*

Dağlının şehrini görelim diye
Dost halklar gelir kıvançla.
Kırgızlar az galiba denince
Kıpkırmızı olurum utanıp.

*Culunğan caştar caşıraaq,
Cumuşçu tabı azıraaq.
Cardamı menen orustun
Cetilek eken batıraaq.*

Çabalayan delikanlılar gencecik,
İşçilik gücü azıcık.
Yardımlı ile Rusun
Olğunlaşsak çabucak.

*Ar minut sayın öskün dep,
Aldıñqı elge cetkin dep.
Aqılman uluu partiya
Aytıp catat ötkür kep.*

Her dakika büyü, deyip,
Öndeki halka ulaş, deyip.
Akıllı, ulu parti
Söylüyor keskin laf.

*Dalay iş büttü qoluñdan
Talanta Qırğız caştarı.
Cebirep süylöp bereyin
Cetişken çağıñ az dağı.*

Birçok iş bitti elinden
Yetenekli Kırgız gençleri.
Boşuna konuşmayayım
Yetişmiş yönün az daha.

*Ar-namıs üçün arnalsın:
Cüröktün ar bir qaqqanı,
Bar bolğon küçtör boydoğu,
Bar bolğon aqıl baştağı.*

Ar namus için adansın:
Yüregin her bir vuruşu,
Var olan güçler bedendeki,
Var olan akıl baştaki.

Caşasin Ayal

*Aq quu coq kezde – köl körksüz,
Ayal coq kezde – er körksüz,
Ayaldın işi teñdeşsiz.
Ansız bir şañduu cürö albay,
Köynöktüü cöndöp bürö albay,
Körgülüktü körmökpüz.*

*Bulbulsuz – toqoy, el körksüz,
Ayalsız – ayluu tün körksüz,
Al coqto kimdi süymökpüz?
Keçikse sulu iç küyüp,
Ümüttü üzböy üşürüp
Üñküyüp basıp cürmökpüz.*

*Balağa barqtuu atabız,
Baqqandan biroq qaçabız,
Cuurqanğa baştı qatabız:
Emgizçi baçım dep qoyup,
Soorotçu qatın dep qoyup,
Soldoyup uqtap catabız.*

*Oylosoq uyat munu biz,
Bul cağın kerek bilüübüz,
Ayaldar emes küñübüz.
Eskinin ötkön zamanı,
Essizdik qalğan bayağı,
Emi eneler bizdin gülübüz?*

*Aldığa süröp bizderdi
Ayanbay eñ zor küç berdi.
Ar cerde qıyın işterdi
Isıqta birge boluşup,
Suuqta birge toñuşup*

Yaşasin Kadın

*Ak kuğu yok kezde göl görksüz,
Kadın yok kezde er görksüz,
Kadının işi tartışmasız.
Onsuz bir neşeli gezemeyip,
Gömlegi doğru düzgün ütöleyemeyip,
Günümüzü göreceğiz.*

*Bülbulsüz orman, halk görksüz,
Kadınsız aylı gece görksüz,
O olmasa kimi seveceğiz?
Gecikse güzel kıskanıp,
Umudu kesmeden öfleyip
Moralsız dolaşıp duracağız.*

*Çocuğa saygılı babayız,
Bakmakdan ama kaçarız,
Yorgana kafayı saklarız:
Emzir çabucak, diye şöyle,
Avut hatun, diye böyle,
Odun gibi uyuyup yatarız.*

*Düşünürsek ayıp, bunu biz,
Bu yönünü gerek bilmemiz,
Kadınlar değil, cariyemiz.
Eskinin geçti zamanı,
Cehalet kaldı eskide,
Artık anneler bizim gülümüz.*

*İleri sürükleyip bizleri
Cömertce en büyük gücü verdi.
Her yerde zor işleri
Sıcakta birlikte olup,
Soğukta birlikte donup*

Ayaldar qoşo bütkördü!

Kadınlar bizimle bitirdi.

*Catqanda düynö qarañğı
Caratqan cırğal zamandı,
Caşartqan sansız adamdı
Caqşılap barqtap tübölük
Calındap dağı süyölük
Manastı tuuğan ayaldı!*

Yatınca dünya karanlık
Yarattı neşeli zamanı,
Gençleştirdi sayısız adamı
Güzelce saygı gösterip ebediyyen
Durmadan daha sevelim
Manas'ı doğuran kadını!

Kantip Ceñdim

*Mañız menen ayıtıştım “qıyın” eken,
Maanilüü söz al üçün tıyn eken.
Kezek berbey kelcirep süylöy berdi,
Keçke çeyin çekkeni çılım eken.*

Nasil Yendim

Anlam ile tartıştım “zor” imiş,
Anlamlı söz onun için “kuruş” imiş.
Sıra vermeden yersiz konuşup durdu,
Akşama kadar içtiği sigara imiş.

*Topon sözün too qılıp üyüp catti,
Iqsız cerden ırsaqtap külüp catti.
Menin kekim meesine cetse dağı
Qabil albay, emgegim küyüp catti.*

Boş sözünü dağ edip yığıyordu,
Uygunsuz yerde zevkle gülüyordu.
Benim lafim beynine ulaşırsa da
Kabul etmeyip emeğim yanıyordu.

*Aqırında ayqtanın uqtum, uqtum,
Biroq özüm unçuqpay ceñip çıqtım.
Küç sınaştım köp colu araq menen,
Ceñgen coqmun, ceñildim, tanat belem*

Sonunda söylediğini dinledim, dinledim,
Fakat kendim ses çıkarmadan yenip çıktım.
Güç sınaştım çok kere arak ile,
Yenmedim, yenildim, niye yalan söyleyeyim

*Qança colu erksizdik qılğanımdı,
Qaalap tursañ qaltırbay sanap berem.*

Kaç kere idaresizlik gösterdiğimi,
İstersen birini bırakmadan sayayım.

*Essizdigim eken dep ıylayınbı,
Esteym keede ötköndö qılğanımdı.
Kök terekti quçaqtap közdü süzüp,
Köktü qarap ıqşıyıp turbadımbı.*

Akılsızlığımış, diye ağlayayım mı,
Hatırlarım bazen geçmişte yaptıklarımı.
Gök ağacı kucaklayıp gözümü vurup,
Göge bakıp arsız durmadım mı.

*Aqırında aqılduu oyğo keldim
İçip ceñbey araqtı içpey ceñdim.*

Taň Qalam

*Toptoluq bütüp törör kün
Tolğoosu bışıp enemdin,
Üstündö tuulğan ekenmin
Uy ceçü saman ölöñdün.
Samandı azır oylonom,
Emne üçün soqur bolboğom?..*

*Boroşo borop, qış bolup,
Boz üygö karluu muz toñup.
Qalqıldap dalay ıylapmın
Qalçıldap üşüp, but toñup.
Anda men bışıq öñdönöm,
Emne üçün suuqtan ölbögöm.*

*Qolğo alar kiyim kiybepmin,
Qoçoçtoy bolup kirdepmin.
Qolomto çuqup, kül cepmin.
Estesem küldü emi köp
İçegim temir körünöt.*

*Birde toq, birde aç qalıp,
Kirpigim qaqpay çaqçayıp,
Oorupmun dalay qıynalıp,
Ontolop közdön caş tamıp.
Al kezdi estep qayradan
Acalım coqqo taň qalam.*

*Qubanıp atam ketçü eken
Çükö atıp, saka ökçösöm.
Köp türlü oyunçuğum coq*

Sonunda akıllı düşünceye geldim
İçerek yenmeyip arağı içmeyip yendim.

Hayret Ederim

Tam zamanı geldi doğacak günün
Doğum zamanı geldi anamın,
Üzerinde doğmuşum
İneğin yediği samanın, otun.
Samanı şimdi düşünürsem,
Niçin kör olmadım?..

Fırtına vurup, kış olup,
Bozüy'de karlı buz donup.
Durmadan çok ağlamışım
Titreyip üşüyüp, ayak donup.
O zaman ben sağlam gibiyim,
Niçin soğuktan ölmedim.

Doğru düzgün elbise giymemişim,
Çöp gibi kirlenmişim.
Tabanı kazıyıp kül yemişim.
Hatırlarsam külü şimdi çok
Karnım sanki demir görünür.

Bazen tok, bazen aç kalıp,
Kirpiğimi kırpmadan,
Hastalanmışım çok zorlanıp,
Dayanamayıp gözden yaş akıp
O zamanı hatırlasam tekrardan
Ecelim gelmemiş hayret ederim.

Babam mutlu olurmuş
Aşık atıp oynamaya başlasam.
Çok çeşitli oyuncağım yok

*Köñülüm kantip östü eken?
Oylosom keyip ketemin
Baarınan kemçil ekenmin.*

*Cetişpey cürsöm men anda,
Cetiştüü barı balama.
Samanğa tulup, kül cebey,
Sarı cambaş bolup kirdebey
Salamat cüröt sadaga.
Oynoğon oyunçuqtarı
Özünçö çaqan araba.
Oynosom deymın qoşulup
Oqşoşpoym biroq loquyup.*

Cönököylük Cönündö

*Samap cürgön köpkö men
Samolet mindim kök menen.
Ir cazdım körköm söz menen,
Süyüştüm qara söz menen.*

*Poezdge mindim cerdegi,
Kemege tüştüm köldöğü.
Biroq da ötö samağan
Bir oy bar qalğan bendegi.*

*Tamırım cayıp tereñge
Taanıtar tuuğan köp elge,
Talpınıp cetpey cürömün
“Cönököylük” degenge.*

İzdep Cüröm

*Saldırğan sözdün corğosun
Sanasañ, bir top coldoşum.
Zalqarın biroq az taptım*

Hayal dünyam nasıl gelişti ki?
Düşünsem canım acır
Meğer hepsinden eksikmişim.

Ulaşamasam ben o zaman,
Yetişti her şey çocuğuma.
Samana doğup, kül yemeyip,
Sarı pis olup kirlenmeyip
Sağ salım yavrucuğum.
Oynadığı oyuncakları
Özel küçük oto galeri
Oynamak isterim birlikte
Benzemen fakat deve gibi olup.

Alçakgönüllülük Hakkında

Arzuladım ben çokça
Uçağa bindim gökte.
Şiir yazdım görkem sözle,
Seviştım nesirle.

Trene bindim yerdeki,
Gemiye bindim göldeki.
Ama çok arzuladığım
Bir düşünce var kalan bendeki.

Köklerimi yayıp derine
Tanıtır pek çok akraba halka,
Bir türlü ulaşamıyorum
“Alçakgönüllülük” denene.

Aramaktayım

Söyleyen söz ustasını
Sayarsan, birçok yoldaşım.
Sağlamını fakat az buldum

Salmağı caqtan korğošun.

*Çın coldoş bolom dep biröö
Çırmaldı çılım çekkende.
Çıçayıp ketti süylöşpöy
Çılımdın otu öçköndö.*

*Can coldoş dep biröö
Carmaştı şarap içkende.
Canımdan ketti bölünüp
Bötölkö boşop bütköndö.*

*Aqçam bar kezde bir coldoş
Alıstan kördü tündö da.
Aqçasız kezde körbödü
Çañqay tüş açıq kündö da.*

*Injener qumdan, asqadan
İzdegen sımaq altındı.
Izdep cürüp coldoş tap,
Bilgendey sırdı, barqıñdı.*

Qırğızıma

*Bayırtan bolğon bilimi,
Bayırtan bolğon ilimi
Elderdi maqtap özüñdö
Alardın qılba kiyini.*

*Qılımdar açpay sabattı,
Qarmabay kalem, qağazdı.
Qarañğı tündö cürsöñ da,
Mekendep türlüü taraptı.
Men tuulğan doorğo cetkirdiñ
Meeñe saqtap “Manastı”.*

Ağırlığı yönünden demir gibi.

Gerçek yoldaş olacağım diye birisi
Yapıştı sigara içerken.
Bakmadan gitti konuşmayıp
Sigaranın ateşi sönerken.

Can yoldaş deyip birisi
Yanaştı şarap içerken
Yanımdan ayrılıp gitti
Şişe bitip boşalırken.

Param varken bir yoldaş
Uzaktan gördü gece bile.
Parasızken görmedi
Açık öğleyin günde bile.

Mühendisin kumdan, kayadan
Aradığı gibi altını.
Arayarak yoldaş bul,
Bilen sırrını, değerini.

Kırgız'ıma

Ezelden olan bilimi,
Ezelden olan ilimi
Halkları övüp kendini
Onlardan görme aşağı.

Asırlar açmayıp bilgiyi
Tutmayıp kalemi, kâğıdı.
Karanlık gecede yürüsen de,
Mekân edinip türlü tarafı.
Benim doğduğum devre ulaştırdın
Beynine saklayıp “Manas'ı”.

*Ezelden açpay sabattı,
Eç bilbey kalem qağazdı.
Qoy menen koşo cürsöñ da
Qonuştap türlüü taraptı.
Tüptügöl bizge cetkirdiñ,
Tiliñe basıp “Manastı”.*

*Maqtağım kelet kündö ele,
Basıntıp özüñ süylöbö.
Eposun oydo cat bilgen
Elder az sendey düynödö.*

Qırğız Cigitterine

*Tolqun bolot deñizdin küçtüü ceri,
Tolqunday bol Qırğızdın cigitteri.
Toqson-toğuz önördün eesi ol dep,
Tooluq ene törögön seni, meni.*

*Çoqu bolot toolordun biyik ceri,
Çoquday bol Qırğızdın cigitteri.
Çoq qarmağan qol menen baatır bol dep,
Çoñ atabız üyrötkön seni, meni.*

*Kördüñörbü Orustun ulandarın
Közdörünön tınımsız canat calın.
Arabızda andaylar bolso dağın...
Boş baylağan boo simaq cürböy dayım
Üyrön tınbay uluu eldin uşul cağın.*

Kompozitor Biröögö

*Kim süyböyt üç qıl qomuzdu,
Kim süyböyt qoñur dobuştı.
Qomuzdu cerip oyloysuñ*

*Ezelden açmayıp bilgiyi,
Hiç bilmeyip kalemi, kâğıdı.
Koyunla birlikte yürüsen de
Yurt edinip türlü bölgeyi.
Tastamam bize ulaştırdın,
Diline yazıp “Manas’ı”.*

*Övmek isterim her gün,
Kendini aşağılayarak konuşma.
Destanımı hafızasında ezberen bilen
Milletler az senin gibi dünyada.*

Kırgız Yiğitlerine

*Dalgalı olur denizin şiddetli yeri,
Dalga gibi olun Kırgız’ın yiğitleri.
Doksan dokuz hüner sahibi ol, deyip,
Dağlı ana doğurmuş seni, beni.*

*Zirve olur dağların yüksek yeri,
Zirve gibi olun Kırgız’ın yiğitleri.
Köz tutan el ile bahadır ol, deyip,
Büyük atamız öğretmiş seni, beni.*

*Gördünüz mü Rus’un oğlanlarını
Gözlerinde durmadan yanar alev.
Aramızda öyleleri olsa dahi...
Gevşek bağlanan bağ gibi gezmeyip
her daim
Öğren durmadan ulu halkın bu yönünü.*

Besteci Birisine

*Kim sevmez üç telli kopuzu,
Kim sevmez gür sesi.
Kopuzu beğenmeyip düşünürsün*

Bethoven, Şopen boluştu.

Beethoven³⁰, Chopin olmayı.

Küldüröp keede qıñğırıp

Gürleyip bazen kısılıp

Muzıqañ qulaq tundurat.

Müziğin kulak tırmalar.

Maanisi coqpu bilbedim...

Manası yok mu anlamadım...

Balqıbay boyum çıyrığat.

Erimesden bedenim kapanır.

Qıyla cıl qılğan emgegiñ

Nice yıl harcadığın emeğin

Qırğızdın oyun atqarsın.

Kırgız'ın düşüncesini gerçekleştirsin

Ozondoysuñ obu coq,

Şarkı söylersin yersiz,

Obondu qaydan tapqansıñ?

Besteyi nereden bulmuştun?

Uluuluq kimde? Şopende!

Ululuk kimde? Chopin³¹'de!

Eline caqqan eñ murun.

Halkı tarafından sevilen ilk önce.

El süyör kompozitor bol

Halkın sevdiği besteci ol

Egerde bolsoñ sen qıyın.

Eğer isen sen yüce.

Cetimge Qayrat

Yetime Gayret

Ceñeleriñ cerge kir, - dep tildese,

Yengelerin yere giresice, diye azarlasa,

Agañ keede, ay cetim, - dep süylösö,

Abin bazen, hey yetim, diye seslense,

Ot canında ulutunup oltursañ

Ateş yanında direnip otursan

Oylop-oylop oygo tüşöm bir neçe.

Düşüne düşüne düşünceye

dalarım birkaç kere.

Kim turmuştı caqşı caşaym debegen

Kim hayatta iyi yaşayayım demeyen

Kim turmuştı açuu-tattuu cebegen.

Kim hayatta acı, tatlı yemeyen.

On cıl murun qaqqap, maarap bir ulaq

On yıl önce durmadan meleyip bir oğlak

Özüñ oqşop cetim qaldı eneden.

Senin gibi yetim kaldı anadan.

³⁰Ludwig van Beethoven (Doğum: 17 Aralık 1770, Ölüm: 26 Mart 1827)

Klasik dönemden romantik döneme geçiş sürecine büyük katkı sağlamış ve gelmiş geçmiş en ünlü ve en etkileyici bestecilerden biri olarak kabul edilen Alman piyanist ve besteci. 9 senfonisi, 5 piyano konçertosu, 32 piyano sonatı, 16 yaylı dörtlüsü ve hayatı boyunca yazdığı tek opera olan Fidelio en çok bilinen eserlerindedir.

³¹Frédéric François Chopin, Polonyalı piyanist ve besteci. Romantik dönemde yaşamış olup, genellikle piyano için eserler yazmıştır. Çağdaşlarına göre "oldukça farklı bir profesyonel teknikle ve şiirsel zekâ gerektiren çalışmalar" yaptığı için dünya çapında ün kazanmıştır.

*Emip kirse emçekterin türtkülöp,
Köp eçkiler kömölötö süzgülöp,
Dalay ayal tayaq menen sabadı
Tabaqtağı sütümdü uurdap içti dep.*

*Cıldar ötüp, aylar suuday ağıldı
Cetim ulaq tañğaldırıp ayıldı.
Erkeç bolup, qoroo-qoroo qoy baştap
Qoyçumandın qoñğuroosun tağındı.*

*Sen da böbök er cetilip, tolorsuñ,
Al ulaqtay eldik cigit bolorsuñ.
Cetim qılbay cetildiret zamanañ
Cetimdikti çıkarıp sal sanaadan!*

Ayalima

*Men aqınmın keede kedey, keede bay,
İçken aşım keede kesme, keede çay.
Qay bir künü qonoq tolup üyümö
Qazanımda qaynap turat calañ may.
Qay bir künü qapa qılam özüñdü
Caş balaña süttük akça taba albay.*

*Köp-köp caz aytçu bolduñ sen emi,
Köbü caqşı biroq bolot çenemi.
Eñ uyat go eki betti tultuytsa
Erteñki kün eldin qalıs elegi.
Aman bolsoq cetişeerbiz baarına
Azırınça çabal caşap könölü.*

Çet Eldik Bir Aqınğa

*“Sınçı dos”, ança sın taqpa,
Sıy coluñ menen ırsaqta.
Tantırap Qırğız elinde*

Emmeye başlasa memelerini dürterek,
Pek çok keçi vurup yıkarak,
Nice kadın sopayla dövdü
Tabaktaki sütümü çalıp içti diyerek.

Yıllar geçip, aylar su gibi aktı
Yetim oğlak hayran edip köyü.
Kösemen olup, ağıl ağıl koyun yönetip
Çobanın çanın takındı.

Sen de bebek, yetişip ergenleşirsin,
O oğlak gibi halk yiğidi olursun.
Yetim bırakmayık yetiştirir dönemin
Yetimliği çıkarıp at aklından

Eşime

Ben şairim bazen yoksul, bazen zengin
Yediğim aş bazen makarna, bazen çay.
Bazı günler konuk dolup evime
Kazanımda kaynayıp durur sadece yağ.
Bazı günler üzerim seni
Küçük balana bulamayıp süt parası.

“Çok-çok yaz” der oldun sen şimdi,
Çoğu iyi ama olur ölçüsü.
En ayıptır iki yüzünü kızartsa
Yarınki halkın âdil süzgeci.
Esen olursak ulaşırız hepsine
Şimdilik şükrederek yaşayıp alışalım.

Yabancı Bir Şaire

“Tenkitçi dost” o kadar tenkit etme,
Adabın ile şımar.
Konuşup delice Kırgız halkında,

Talant coq deysiñ bir pasta.

*Aqındın arbyn esebi
Ala-Too talant mekeni.
Ayqırsa senden caqşı ırdıyt
Adamı turğay eşegi.*

*Köp tartıp cürüp çılımdı
Körbösön kerek kıyındı,
Torğoydun tilin cañıltqan
Toqtoğul sağa tıynıbı?*

*Tarınbay uşul sırdı uqqun,
Dal sözün aytam çındıqtın,
Uyqaşı menen arsildayt
Iti da “ırçı” Qırğızdın.*

*“Sınçı dos” ança sın taqpa
Sıy coluñ menen ırsaqta.
Maqtanba, talant, cağınan
Balasıñ ali qursaqta.*

Kee Bir Aqındarğa
*Taşkınsız dayra dayrabı,
Aq köbük çaçıp aqpasa.
Talantsız aqın aqınbı,
Cazğanı elge caqpasa.*

*Uyalbay eldin közünçö
Uçqaşıp minip bir ögüz,
Caqşılup bilbey turmuştu
Cazuuçu bolup cüröbüz.*

Yetenek yok dersin bir anda.

Şair çok, sayısız
Ala Too yetenek vatani.
Bağırса senden iyi şarkı söyler
Adamı değil, hatta eşeği.

Çok içip gezip sigarayı
Görmesen gerek önderleri
Turgayın dilini yanıltan
Toktoğul³² sana kuruş mu?

Darılmadan şu sırı dinle,
Tam sözün anlatacağım gerçeğin,
Uyaklı havlamasıyla avlar
Köpeği bile “şarkıcı” Kırgız’ın.

“Tenkitçi dost” o kadar tenkit etme
Adabın ile şımar.
Övünme, yetenek yönünen
Çocuksun hâlâ karında.

Bazı Şairlere
Taşkınısız derya derya mı,
Ak köpük saçarak akmazsa.
Yeteneksiz şair şair mi,
Yazdığını halk beğenmezse.

Utanmayıp halkın gözünde
İki kişi binip bir öküze,
İyice bilmeyip hayatı
Yazar olarak geçiniyoruz.

*Qıynalıp cazdıq köp kitem
Qırğızğa maalım sıribiz.
Qızarat qaçan betibiz,
Qılqanğa tolo ırıbiz.*

*Çığarma bütsö saptarın
Çığabız sanap aç qarın.
Es alıp cırğap qalabız
Elesin körün aqçanın.*

*Eskertem sırdı oydoğu
El süyböyt oqşoyt bolcolu.
Biz ölgön kezde ırıbiz
Birge ölbösö bolgonu.*

Arakeç Dosqo

*“Aq moldo” dep aytpay cürçü araqtı,
Araq qaçan “moldomun” - dep sağa ayttı.*

*Adegende at maanisin tüşüngün
Al araqtı bizdin zavod carattı.*

*Aytpay cürçü “cindi suu” dep araqtı,
Araq qaçan “cindimin” - dep sağa ayttı?*

*Qağılayın şıñgıtta ket meni- dep
Qança colu qadır salıp carattı?*

*Qaalabasañ, qapalanıp al araq-
Qartayğança süt içip cür deyt belem.
Qaalabasañ, qapalanıp al araq-
Quubayt seni, qulap tüşüp tekçeden.*

*Zorlanarak yazdık birçok kitap
Kırgız’a malum sırrımız.
Kızarıp ne zaman yüzümüz,
Başakta dolu şiirimiz.*

*Eser biterse satırlarını
Çıkarız saymaya aç karın.
Dinleniriz, seviniriz
Hayalini görüp paranın.*

*Uyarıyorum sırrı düşüncedeki
Halk sevmiyor gibi galiba.
Biz öldüğümüz zaman şiirimiz
Birlikte ölmese yeter.*

Ayyaş Dosta

*“Ak molla” diye söyleme arağı
Araq ne zaman “mollayım” diye sana
söyledi.*

*İlk önce adın anlamını anla
O arağı bizim fabrika yarattı.*

*Söyleme “deli su” diye arağı,
Araq ne zaman “deliyim” diye sana
söyledi?*

*Yalvarırım götür beni, diyerek
Kaç kere seni zorladı?*

*İstemezsen, üzülüp o arak
Yaşlanana kadar süt iç, derdim.
İstemezsen, küsüp o arak
Kovmaz seni, düşerek dolaptan.*

*İçkilik da, tamaq dağı çek menen,
İçi köböt etti dele köp cegen,
Aşiq içip aqıl-esin coğotqon
Anıq cindi sensiñ ğo dep şektenem.*

İçki de, yemek de ölçüsüyle,
Karnı şişer eti bile çok yiyenin,
Fazla içip aklını, şuurunu kaybeden
Gerçek deli sensin, diye şüphelenirim.

*«Azğırğıç» — dep aytpay cürçü araqtı,
Araq qaçan ‘‘azğıram’’ - dep sağa ayttı.*

“Çekici” diye söyleme arağı,
Araq ne zaman “çekerim” diye sana
söyledi.

*Ayıp sende, aytpay cürğün cindi dep
Al araqtı bizdin zavod carattı.*

Ayıp sende, söyleme deli diye
O arağı bizim fabrika yarattı.

Attan Ulam

*Arıbas aşsa san toonu
Ardaqtap baqqan may sooru,
Atamdın calğız atı eleñ
Ay canıbar Sartoru.*

Attan Sonra

Yorulmaz geçse nice dağları
Hürmetle bakılan hayvandı,
Babamın tek atıydın
Hey canavar Sartoru³³.

*Aradan ay-cıl öttü eçen.
Alma, örük gülün tökçü eçen.
Arubaq çaşım qılğırat
Atamdı, seni estesem.*

Aradan nice aylar yıllar geçti.
Nice elma, erik çiçeğini döktü.
Her zaman gözlerim yaşarır
Babamı, seni hatırlasam.

*Bayağı tentek kezim coq,
Balalıq çaqtay sezim coq.
Tuncuraym, dubal tübündö-
Tuyağıñ catat özüñ coq.*

Eski delilik çağım yok,
Çocukluk çağım gibi hislerim yok.
Sesizce dururum duvar dibinde
Toynağın duruyor, kendin yok.

*Tuuğan cer qımbat bul anıq,
Tulañı catat buralıp.
Boyunda suunun sen içken
“Volganın’’ turam suğarıp.*

Doğduğun yer değerli, bu gerçek,
Güzelliği duruyor kıvrılıp.
Kenarında suyunu senin içtiğin
Duruyorum Volga³⁴yı sulayıp.

³³ Sartoru, Manas destanında baş kahramanı Manasın bindiği atın ismidir.

³⁴ Volga, Rus araba markasının ismidir.

*Qayratqa qapam baǵınbay,
Örttönöt içim calınday.
Özüñdöy külük tabılıp,
Ataday ata tabılbayt.*

Türkmön Dosuma

*Ündöşö kelsek ün birge,
Süylöşö kelsek til birge,
Tilmeçsiz baarın tüşünöm
Tübübüz birge, üy birge.
Töbödön tiygen kün birge,
Törölgönbüz bir kündö.*

*Enekeñ qarap közümdü
Elcirep maǵa ezildi.
Erke da qılıp ciberdi
Estetip tentek kezimdi.
Baltır beşik baladay
Baqtıluu sezdim özümdü.*

*Ceriñdi kördüm bir dalay:
Cemiş, ken, pahta, kumǵa bay.
Eliñdi kördüm sıyǵa bay,
Özüñdü kördüm ırǵa bay.
Emne üçün dosum bir ğana
Bolboduñ eken suuǵa bay?*

*Düynödö baaluu belek köp
Dostorǵo berçü belektep
Qımbatın tandap baş qattı
Qıyışpas boorum seni estep.
Arǵımaq bersek bat arıp,*

Gayrete derdim boyun eǵmeyip,
Ateşlenir içim alev gibi.
Senin gibi firat bulunur,
Baba gibi baba bulunmaz.

Türkmen Dostuma

Sesleşsek ses aynı,
Konuşsak dil aynı,
Tercümansız herşeyi anlarım
Kökenimiz bir, ev aynı.
Tepeden ışıyan güneş aynı,
Doğmuşuz aynı günde.

Anacıǵın bakıp gözüme
Merhametle bana davrandı.
Şımarıklıǵa alıştırdı beni
Hatırlatıp delilik kezimi.
Güzel beşikteki çocuk gibi
Bahtlı sezdim kendimi.

Ülkeni gördüm birçok kere:
Meyve, maden, pamuk, kumu zengin.
Halkını gördüm konukseverliǵi zengin,
Özünü gördüm şiiri zengin.
Niçin dostum tek bir
Olmamışsın suyu zengin?

Dünyada kıymetli hediye çok
Dostlara verilecek hediye olarak
Değerlisini seçerken kafam karıştı
Ayrılmaz ciğerim seni hatırlayıp.
Argımak³⁵ versek çabuk gidip,

³⁵ Argımak, Kırgız Türkçesinde çok hızlı at denir.

Ton bersek turar emes köp.

*Ayaymbı senden canımdı,
Ayaymbı qoldo barımdı.
Ar dayım caşıl qalsın dep
Adır, tüz, suusuz cayıñdı,
Aqılğa könsö noqtolop
Alıp kelet elek Narındı.*

*Biz caqta kün-tün şıldırıp
Bir toodon ağat miñ bulaq.
Beş cüzü kelse çölüñdö
Buruqsuyt ele gül burap
Eköübüz cürüp ceeginde
Tolqubas belek ır qurap!*

*Qadırluu boorum, biz caqtan
Qaalağan nerseñ alıp ket.
Türkmön, Qırğız dostuğu
Tübölük tursun anıq dep,
Suyqayğan suluu “Soñ Köldü”
Samolyotqo salıp ket.*

Başqarmağa

*Uşul opqoq qursaqqqa
Qımız kirdi miñ çaqa.
Uy, cıqlı, qoy dağı bar
Urunar ele sıypasa.*

*Qalıs bolsun el tegiz
Qaydan çıqtıñ, ey cegiç?...*

Kaftan versek de değıl çok.

Kıskanır mıyım senden canımı,
Kıskanır mıyım elde varımı.
Her daim yeşil kalsın diye
Tepe, düz, susuz yerini,
Akla uyarsa gemleyip
Alıp gelirdik Narın³⁶'ı.

Bizim tarafta gece gündüz şırıldayıp
Bir dağdan akar bin bulak.
Beş yüzü gelse çölüne
Kokardı çiçek buram buram
İkimiz yürüyüp kenarında
Duygulanmaz mıydık şiir düzüp!

Değerli ciğerim, bizim taraftan
İstediğın şeyi götür.
Türkmen, Kırgız dostluğu
Sonsuza dek sağlam dursun diye,
Güzel, mühteşem “Soñ Köl’ü”
Uçağa yükleyip götür.

Müdür’e

Şu kocaman karına
Kımız girdi bin kova.
İnek, yıldı, koyun dahi var
Sezilirdi dokunulsa.

Âdil olsun halk bütün
Nereden çıktın, ey hırsız?...

³⁶ Narın, 807 km uzunluğında olup Seyhun nehrinin sağ kaynak nehridir. Narın Nehri Kırgızistan'ın en büyük ve en uzun olup, batıya Fergana Vadisi üzerinden Özbekistan'a doğru akan suyu bol olan bir nehirdir.

*Qalq közünö caraşpayt
Kolxozuñ kedey, sen semiz.*

Emi Bildim

*Körbösö bir az sağınp,
Kölökömö calınp
Boor et menen teñsiñ dep
Süyçü ele atam qağılıp.*

*Tüşünböy anın sözünö
Teñeyt dep boor etine
Caqtırbay keede aytqanın
Caş alçu elem közümö...*

*Bilbegen çağım köp eken,
Aqıldan anda kem ekem.
Çın ele bala degeniñ
Booor et menen teñ eken.*

*Atamdın sözü iras da,
Aylanıp ar bir ubaqta
Çüytüygön caman uulum bar
Çüçkürsö ‘‘çü’’ deym vraçka.*

*Aytiptır atam tuurasın
Essizdik eken ıylaşım.
Boor et menen teñ degen
Tüşündüm sözdün tulğasın.
Balaluu özüm bolğondo
Balanın bildim qımbatın.*

Mürzö Canında

*Sağınp sözün uqpay eçen cıl
Sabır qılçı şaştırasiñ...emneñ bul?*

Halk gözüne yakışmaz
Kolhoz'un yoksul, sen semiz.

Şimdi Bildim

Görmese biraz özleyip
Gölgeme yalvarıp
Ciğerimle birsin deyip
Severdi babam sarılıp.

Anlamayıp onun sözünü
Kıyaslar deyip ciğeriyle
Beğenmeyip bazen söylediğini
Yaş dolardı gözlerime...

Bilmediğim yön çokmuş,
Akıldan o zaman eksikmişim.
Gerçekten çocuk dediğin
Ciğer ile eşitmiş.

Babamın sözü doğru da,
Koşturup her zamanda
Küçücük yaman oğlum var
Hapşırır koşarım doktora.

Söylemiştir babam doğrusunu
Akılsızlıkmiş ağlayışım.
Ciğer ile eşit denen
Anladım sözün anlamını.
Kendim çocuklu olunca
Çocuğun bildim kıymetini.

Mezar Başında

Özleyip sözünü duymadan nice yıl
Sabret acele ettirirsin... ne bu?

*Tomsorğon bir belgi turat debegin
Toqto, coldoş, süylöyt azır Alıkul.*

*- Cürgün üygö, süylöşöbü cansız kör.
Cindi ğo dep söz qılbasın körgöndör,
Ağa oqşoğon ölük emes tirüümün,
Cañı ır cazdım oqup çığıp, keñeş ber?*

—Sıyın körüp, ırın uğup kün boyu

*Sırdaşqança sendey tirüü aqınğa.
Tüşün, coldoş, turğum kelet tün boyu
Özüm süygön ölgön aqın qaşında!*

Bir Misal

*Cumşaqıtık qılsañ kee biröö
Maytalqan qılat ayabay.
Qatuuluq qılsañ kee biröö
Qabağın bürköyt qarabay.*

*Ötö tattuu bolboğun
Cebesin biröö üzünüp
Ötö açuu bolboğun
Ketpesin biröö tükürüp.*

Qazaq Eline

*Muzafarğa
Düynö eli bilgen atağın
Tuuşqan elim Qazağım.
Qaşımnan ketpey kün-tünü
Qapamdı birge cazarım.
Uzaq col birge basarım*

Sessizce bir işaret duruyor, deme
Dur, yoldaş, konuşur şimdi Alıkul.

Yürü eve, konuşur mu cansız mezar.
Deli mi, diye söz etmesin görenler,
Onun gibi ölü değil, diriyim
Yeni şiir yazdım, okuyup fikir ver.

Hürmetini görüp şiirini dinleyerek gün
boyu

Sırtaşınca dek senin gibi sağ şairle.
Anla, yoldaş, durmak isterim gece boyu
Benim sevdiğim ölen şairin önünde!

Bir Misal

Yumuşaklık göstersen bazılarına
Un eder acımadan.
Sertlik göstersen bazılarına
Yüzünü buruşturur bakmadan.

Çok tatlı olma
Yemesin biri koparıp
Çok acı olma
Gitmesin biri tükürüp.

Kazak Milletine

Muzafar³⁷'a
Dünya halkı biliyor namını
Kardeş halkım Kazağ'ım
Yanımdan gitmeyip gece gündüz
Derdimi birlikte yazarım.
Uzun yolu birlikte yürürüm

³⁷ Muzaffar Alimbayev ünlü Kazakistanlı şairdir.

*Uyalaş elim Qazağım.
Egizi bizbiz qıyışpas
Ene menen atanın.*

*“Dosım” — deseñ küyünöm,
“Baurım” — deseñ süyünöm.
Bir tuuğanın dos değen
Uqpadım eldin birinen.*

*Qazaq aytat “Qanşa” dep,
Qırğız aytat “Qança” dep.
“Ç” menen “Ş” bolboso
Ayırma coq ğo ança köp...*

Tooluqtun Peyili

*Qonoqton eç bir cadabas,
Qolunda barın ayabas,
Tooluqtun coomart peyli bar,
Tolquğan kölgö çamalaş.*

*Samasañ barıp qonosuñ
Sayrañdap, duulap, oñosuñ.
Sarı may, etin, qımızın,
Sat deseñ uyat bolosuñ.*

*Ataylap körböy qamulğa,
Aqçasız, baram ayılğa
Aş menen atım dapdayar,
Aq qalpaq Qırğız barında.*

Qarıyanın Coobu

Qabaqta bir qarıya

Yuvadaş halkım Kazağ'ım
İkizi biziz ayrılmaz
Anne ile babanın.

“Dostum” desen yanarım,
“Ciğerim” desen sevinirim.
Öz kardeşine dost diyen
Duymadım halkların hiç birinden.

Kazak söyler “Kanşa” diye,
Kırgız söyler “Kança” diye.
“Ç” ile “Ş” olmasa
Farkı yok o kadar çok...

Dağlının Huyu

Konuktan hiç yorulmaz,
Elinde olana acımaz,
Dağlının cömert huyu var,
Dalgalanan göle eşit.

İstersen gidip gecelersin
Neşelenip, keyif alıp oynarsın.
Tereyağını, etini, kımızını,
Sat dersen mahcup olursun.

Özellikle yapmayıp hazırlık,
Parasız giderim köye
Aş ile at hep hazır,
Ak kalpaklı Kırgız varken.

İhtiyarin Cevabi

Kabak³⁸'ta bir ihtiyar

³⁸ Kabak, Kırgızistandaki yer ismidir.

*Qayrattuu eken dağı da.
Basıp barsam canına
Taptap koyup dalığa:*

*-Kimsiñ balam?
- Aqınmın.
- Aqını bar aqındın.
Taş talqalap, col tüzöp*

*Men da kele catırmın.
- Qaydan keldiñ?
- Turmuştu
Ürönöyün dep keldim.*

*- Anday bolso ar iştin
Isıq suuğun köp körgün.*

*Üyrönöm deseñ turmuştu
Üyüñö catpay sırtqa çıq.
Calqooroq bolsoñ cayda çıq,
Qıyınmın deseñ qıšta çıq.*

*Bul sözdü aytıp qarıya
Muzdan bütkön cançılap
Muzduu taştı kötörsö
Men baratam qaltırap.*

*- Üşüböybü qoluñuz?
- Üyröngön suuqqa köp boldu.
Üşüsö mümkün taş üşüyt,
Üşüböyt qolum, - dep qoydu.*

Toodoğu Qorđon

Sende tuulđam. Sen cürsöñ da oydoğu Sende doğdum. Sen olsan da düşüncemde

Gayretlimiş hâlâ da.
Yürüyüp varsam yanına
Dokunarak omzuma:
-Kimsin evladım?
-Şairim.
-Şairi var şairin.
Taş parçalayıp, yol düzeltip

Bende gelmekteyim.
- Nereden geldin?
- Hayatı
Öğreniyim diye geldim.
- Öyleyse her işin
Sıcağını soğuğunu çok gör.

Öğrenmek istersen hayatı
Evinde yatmayıp dışarı çık.
Tembel isen yazın çık,
İyiyim dersen kışın çık.

Bu sözü söyleyip ihtiyar
Buzdan olanı parçalayıp
Buzlu taşı kaldırırken
Ben giderim titreyerek.

-Üşümüyor mu eliniz?
-Alışalı soğuğa çok oldu.
Üşürse mümkündür, taş üşür.
Üşümez elim – dedi.

Dağdaki Mezar

*Köp cıl öttü körüügö şart bolbodu.
Sağınıpmin, sağınıpsıñ ayabay
Salam sağa, Sarnoğoydun qorğonu.
Biyik boyun qar, camğırğa ezilip,
Buzulsañ da tuş-tuşuñdan ketilip,
Öñüñ turat atakemdey körünüp
Öñüñ turat apakemdey sezilip.*

*Qayda bürküt tigi toodo şaşığan
Qañtara teep, qarşıqqanın cançığan.*

*Asqalardı baratqanda qıdırıp
Atam marqum köz salçu ele artınan.*

*Ce öldübü şum acalğa tuşuğup
Ce cüröbü balapanın uçurup?
Ce bolboso özün sımaq uyası
Qaldı beken qaptaldarı buzulup?*

*Oşol bürküt bizge turçu qoşuna
Oşol bürküt atakemdin dosu da.
Tirüü bolso qayran çaldın uluu dep,
Tiktep meni oturğandır çoquda.*

*Qana qorğon, men emesmin bötönüñ
Qara mağa, qarızımdı ötöyün.
Cepireyip cer bololek keziñde
Sürötüñdü tartıp alıp keteyin.*

Taalim Al

*Kir – deysiñ bardıq cooluğum.
Kişiğe caqqpayt, qoy munuñ...*

Çok yıl getti görmeye imkân olmadı.
Özlemişim, özlemişsin çok
Selam sana Sarnogoy³⁹'un mezarı.
Yüksek boyun kara, yağmura ezilip,
Bozulsan da her taraftan eksilip,
Yüzün duruyor babacığım gibi görünüp
Yüzün duruyor anacığım gibi sezilip.

Nerede kartal şu dağdaki uçan
Evire çevire tekmeleyip karşı çıkanı
ezen.

Gittiğinde kayaları gezip
Babam merhum bakardı ardından.

Yoksa öldü mü ani ecele tutulup
Yoksa yaşıyor mu yavrusunu uçurup?
Ya da kendisi gibi yuvası
Kaldı mı ki duvarları bozulup?

O kartal olurdu komşu bize
O kartal babacığımın dostu ya.
Sağ ise, zavallı ihtiyarın oğlu diye,
Bakıp bana oturuyordur zirvede.

Hani mezar, ben değilim yabancı
Bak bana, borcumu ödeyeyim.
Ufacık kalıp yerle bir olmadan
Resimi çekip alıp gideyim.

Öğüt Al

Kirli dersin bütün yazmalarım.
Kimsenin hoşuna gitmez, bırak
bunu...

³⁹ Sarnogoy, Baydılda Sarnogoyev'in akrabaları defnedilen mezarlığın ismidir.

*Kiyimge kine qoyğonço
Kir cürböy çıyraq bolğunuñ.*

Elbiseye suç bulacağına
Kirli gezmeyip temiz ol.

*Salınıp başqa tazasın,
Sayrañdap baqta basasıñ,
Sarala bolso camğırdan,
Sanarqap dağı qapasıñ.*

Takarak başına temizini,
Neşeyle bahçede yürürsün,
Kirlense yağmurdan
Hiç de endişelenmezsin.

*Qart eneñ tigil Ala-Too
Qanday qız eken caşında...
Miñ cıldar boyu kir bolboy
Bir cooluq cüröt başında...*

Şu yaşlı anan Ala-Too
Nasıl bir kızmış gençliğinde...
Bin yıllar boyu kirlenmeden
Bir yazma durur başında...

*Taza cür debeyt elem men,
Tarbiya alsañ ceñeñden.
Taasındap emi qarındaş,
Taalim al aq çaş eneñden.*

Temiz dolaş, demezdim ben,
Terbiye alsan yengenden.
Düşünüp artık bacım,
Öğüt al ak saçlı anandan.

Tura Turçu

*Köktöm kelse catıp alıp çalqamdan
Köp qaraymın buluttardın köçkönün.
Kee birine oqşostursam özümdü
Közgö elesteyt torpoq mingen kezderim.*

Dur Bekle

Bahar gelirse yatarak sırt üstü
Çok bakarım bulutların göçüşüne.
Bazılarına benzetirsem kendimi
Gözümün önüne gelir buzağı
bindiğim anlarım.

*Ana, tigil buurul bulut töbödü
Oqşop ketti buurul çaçtuu eneme.
Bir top cıldar bir körüşpöy cürsök da
Murunquday çıyraq eken degele.*

İşte, şu koyu gri bulut tepemde
Benziyor kır saçlı anama.
Uzun yıllar hiç görüşmesek de
Eskisi gibi dinçmiş değişmeyip.

*Al türünön bulut qayra özgörüp,
Aq saqalduu atakemdey keyptenip.
Minip alıp men suğarğan toru atın
Bara catat körpö tonun böktörüp.*

O şeklinden bulut tekrar değişip,
Ak sakallı babam gibi görünüp.
Binerek suladığım kır atını
Gidiyor gök kaftanını kapatıp.

*Enem bolup, atam bolup körünüp,
Eger bulut cerge tüşsön bölünüp.
Celdey sızıp cetip barıp zamatta
Ölüp-taşıp öppös belem berilip.*

*Biroq munu uq, mağa küyböy koştoşup,
Kete berbey saparıñdı toqtotup.
Tarağança dalay cılcı sağınçım
Tura turcu, ata-eneme oqşoşup.*

Ene Cürögü

*Asman caqtan qat, qat bulut qaldayıp,
Adır-condu imerçiktey aylanıp,
Çaqmaq çağıp, çart-çurt etip çağılğan
Qara nöşör tökkön turat qamdanıp.*

*Açıq kündün bürkölgönün qaraçı,
Köynök kiybey oynop ketken balası.*

Uşul nöşör caabasa dep uuluma

Üydön tınbayt enesinin sanaası.

*Bulut tarap asman cayttay açıldı,
Kün cetelep teşe tiktep çaqıydı.
Emi uulumdun etine ısıq ötöt dep,*

Enesinin qapaattığı aşındı.

*Uulu keldi bürkölgönsüp qabağı
Oşol kezde dayar ele tamağı,
Quyup berip çoñ uurtasa qubanıp,
Qurğan ene qalbay cattı can-alı.*

Annem olup, babam olup görünüp,
Eğer bulut, yere düşsen bölünüp.
Yel gibi uçup varıp anında
Candan öpmez miydim sarılıp.

Ama şunu dinle, bana üzülmeden
veda edip,
Gitmeyip seferini durdurup.
Dağılıncaya kadar nice yılki özlemim
Dur bekle, ana babama benzeyip.

Ana Yüregi

Gök tarafta kat kat bulut görünüp,
Dere tepeyi ayrıntılı dolaşıp,
Ateş çakıp, çat çut edip yıldırım
Şiddetli yağmura hazırlanıp.

Açık havanın bozuluşuna bak,
Gömlek giymeden oynamaya gitmiş
balası.

Şu şiddetli yağmur yağmasa deyip
oğluma

Evde rahat etmez anasının içi.

Bulut dağılıp gök tertemiz açıldı,
Güneş çıkıp sıcak vurmaya başladı.
Şimdi de oğlumun bedenini güneş
çarpacak, diye,

Anasının rahat durmaz yüreği.

Oğlu geldi bozularak morali
O anda hazır idi yemeği,
Yemek koyup çok yerse sevinip,
Zavallı ananın canı rahat etmedi.

*Uluu uqtadı, tōşögündö cay cattı,
Oşondo da ene tınçıp qalmaqqı?...
Qıñqıstasa qıymıldatat aqırın
Qulunumdu bastıbı dep “albarstı”.*

*Caydır, qıştır cayloo cıttuu ilebi,
Balasında bardıq oyu – tilegi.
Bilbey cüröm qanday zattan büttü eken
Bizdi tuuğan enelerdin cürögü.*

Dünüyöqor

*Ötkön cıl ayılıbızda adam öldü,
Çınında adam emes saran öldü
Keede biz kişilerdin esebine
Koşobuz men adamın degenderdi.*

*İçinin tañğalamın tarlığına,
Tapsa da arbin aqça ar cılına,
Tamşanıp attıñ ay dep aç közdönüp,
Suq artçu başqalardın baylığına.*

*Bar eken salğan üyü altı bölmö.
Çay berbeyt üy quttuqtap kelgenderge.
Aç közögö altı bölmö azdıq qılıp,
Taqtaylap tam salıptır da bir cerge.
El aytat: “Emgeginen tapqan emes,
Kerilip ketmen dele çapqan emes.
Kezinde kolhoz mülkün qamtıy qoyup*

Oğlu uyudu, döşeğinde rahat yattı,
O anda bile ana sakin olamadı?
Ses çıkarsa koşar gelir yanına
Yavrumu bastı mı deyip “albarstı⁴⁰”.

Yaz kış yayla kokulu sesi,
Çocuğunda bütün düşüncesi dileği.
Bilemiyorum nasıl bir madenden
oluştı
Bizi doğuran anaların yüreği.

Varyemez

Geçen yıl köyümüzde adam öldü,
Gerçekte adam değil cimri öldü.
Bazen biz kişilerin hesabına
Ekleriz “ben adamım” diyenleri.

İçinin hayret ederim darlığına,
Kazansa da her yıl çok para,
Kıskançlıkla bakıp vah deyip
cimrilikle
Çekemezdi başkalarının varlığını.

Varmış yaptığı ev altı odalı.
Çay vermez ev kutlamaya gelenlere.
Aç göze altı oda az gelip,
Ağaçtan ev yaptırmış daha bir yere.
Halk söyler “Emeğiyle kazanmadı,
Zorlanıp çapa bile yapmadı.
Zamanında kolhoz⁴¹ mülkünü çalarak

⁴⁰ Albarstı, (Karabasan) Albastı - Türk ve Altay mitolojilerinde bir çeşit kötü ruh ve onun neden olduğu ruh çarpması. Albis’in (veya Alkarısı’nın) neden olduğu ruh hastalığı.

⁴¹ Kolhoz, Eski Sovyetler Birliği’nde devlete ait topraklarda üretim yapan, ücretin emeğin niteliğine ve çalışma süresine göre verildiği, belli sayıda köylü ailenin oluşturduğu devletin veya devlet ile çiftçilerin ortak mülkiyetindeki tarım işletmesi

<i>Kesibi çayqooçuluq, catqan emes... ”</i>	Mesleği tefecililik, helal değil...”
<i>Oşentip, çayqooçu öldü, kirdi körgö Eki üyü eesiz qaldı eki cerde. Tirüündö erkin cürgön “qayran erge” Catqandır tarlıq qılıp “calğız bölmö”.</i>	Böylece, tefeci öldü, girdi mezara İki evi sahipsiz kaldı iki yerde. Sağken rahatça gezen “garip ere” Veriyordur darlık “tek oda”.
<i>Oşentip aç köz kördö catqan kezi Andaydı aytıp qoysok bolbos çegi. Tirüündö dünüyögö toyboso da Toyğondur topuraqqa eki közü.</i>	Böylece açgözün mezarda yattığı kezi Bunu anlatsak gelmez ucu. Sağken dünyaya doymasa da Doymuştur toprağa iki gözü.
<i>Oşentip, saran öldü, nesine ubal... “Marqumdun” qubatı coq öydö turar.</i>	Böylece, pinti öldü, neyine yazık... “Merhumun” kuvveti yok ayağa kalkacak.
<i>Körünö qoqus kirgen qumursqadan Qızğanıp topuraqtı catqan çığar.</i>	Mezarına tesadüfen giren karıncadan Kıskanıp toprağı yatıyor galiba.
<i>Ötkön cıl aylıbizdan adam öldü Çınında çayqooçu, aç köz, saran öldü. Keede biz kişlerdin esebine Qoşobuz, “men adamın” degenderdi...</i>	Geçen yıl köyümüzden adam öldü Gerçekte tefeci, aç gözlü, pinti öldü. Bazen biz kişilerin hesabına Ekleriz “ben adamım” diyenleri.
Midinge	Midin’e
<i>Talantuñ tañqı Çolpon cıldız ele</i>	Yeteneğin tan vaktindeki Çoban yıldızıydı.
<i>Taptağan münüşkörün turmuş ele. Ayaldar aqın töröyt, baatır töröyt.</i>	Yetiştiren koçun (öğretmenin) hayattı. Kadınlar şair doğurur, yiğit/bahadır doğurur,
<i>Sendeydi seyrek töröyt Qırğız ene.</i>	Senin gibileri nadir doğurur Kırgız ana.
<i>Külkü ele kündür-tündür cürgön ceriñ Aytçusuñ ar adamın süygön kebin.</i>	Neşeliydi gece gündüz gezdiği yer Söyledin her adamın sevdiği sözü.

*Ağay dep aq çaçıña qız köz salsa,
“Ataat” dep şıpşınçu ele dalay kelin.*

Hocam diye ak saçına bir kız baksa,
“Vay be” deyip hayran olurdu nice
gelin.

*Kez-kezde kee kelcerek caağı tınbay
Kep qılat “Midin anday, Midin mınday”.
Dalay cıl talantmın dep cürsö dağı
Caqşı ır cazdı beken bir ırında?*

Ara sıra bazı gevezelerin çenesi düşüp
Laf eder “Midin şöyle, Midin böyle”.
Yıllarca yetenekliyim diye geçinse de
İyi şiir yazmış mı tek şiirin gibi?

Talantiñ tañqı Çolpon cıldız ele

Yeteneğin tan vaktindeki Çoban
yıldızıydı.

*Taptağan münüşkörün turmuş ele.
Ayaldar aqın töröyt, baatır töröyt.*

Yetiştiren münüşkör’ün hayattı.
Kadınlar şair doğurur, yiğit/bahadır
doğurur,

Sendeydi seyrek töröyt Qırğız ene.

Senin gibileri nadir doğurur Kırgız
ana.

Çokulardan Körüngün

*Iras, bürküt bizdey emes qanattuu
Keñ asmanda qanattarın qağat şuu.
Aqıl-esi adamdan kem bolso da
Közdörü anın körögöç sabattuu.*

Zirvelerden Görün

Doğru, kartal bizim gibi değil kanatlı
Geniş gökte kanatlarını açar çabucak.
Aklı-şuuru insandan eksik olsa da
Gözleri onun görür bilgedir.

*Köp qılımdar kökkö turğan qoşuna
Kezek-kezek kelip qonup çoquğa.
Qırğız cerin qımbat baalap qarayt al
Salıp alıp alaqandın otuna.*

Asırlardır gökte duran komşu
Sıra sıra gelip konup zirveye.
Kırgız yerine değerli olarak bakar o.
Tutarak avucun ateşinde.

*Sen çıniğı uulu bolsoñ eliñdin
Eliñ üçün barıp ötöp ömürdün.
Bulattardın arasında caşınbay
Bürküt bolup çoqulardan körüngün.*

Sen gerçek oğluyun milletinin
Milletin için adayarak ömrünü.
Bulutların arasına saklanmayıp
Kartal olup zirvelerden görün.

İmere Tart

Ay, iniçek, alp müçöñ bar kelişken

Aytçı biroq atqa boşsuñ nelikten?

Arqı balban ıkçı cigit körünöt

Arıdı oylop kere tartıp keriş teñ.

Adam turğay Ala-Toonun qırında

Ata-baba boroon menen eñişken.

Çap soruğa çabar attı, cireş teñ,

Çap cabışqan buray qarmap bilekten

Ata-baba at calında aş içip,

At üstündö eçen erdik tünü ötkön.

Anan qantip bolmoq elen op köçük

Cigitsiñ ğo cılcıqı menen bir öskön.

Erdik kılıp er namısın ötögün,

Esiñe alğın eerge basıp keterin.

Küçü ketip qularına az qaldı,

Qıyla dostor qızığışıp körüşsün

Qırğız uulu atqa bışıq ekenin.

Menin Oyum

Çıqpasımın büt düynölük arenağa,

Çıqçuday taşqın talant qayda mağa...

Qıñıldap ırdap cürsöm irazımın

Qımbatım tuuğan elim, arañarda.

Eriksam keede çığıp tooloruma

Köz salam köp çıbirduu coldoruna.

Kendine Dön

Hey kardeşim, alp vücudun var
gelişmiş

Söyle ama at biniciliğinde zayıfsın
neden?

Şu pehlivan kıvrak yiğit görünüyor

İleri düşünüp atarak geniş adım.

Sadece insan değil Ala Too'nun
kıyısında

Boranla güreşmiş atalarım.

Koştur bozkıra kır atı, atım atarak
geniş,

Koştur sımsıkı elinle tutup bilekten

Atalarımız at yelesinde aş içip,

At üstünde nice erlik gece geçirmiştir.

Sonra nasıl olursun sen acemi

Yiğitsin ya yalkı ile birlikte büyüyen.

Erlık kılıp er namusunu öde,

Hatırla eyere tutunup gittiğini.

Gücün tükenip düşmene az kaldı,

Birçok dost hayranlıkla baksın

Kırğız oğlunun atta sağlam olduğunu.

Benim Düşüncem

Çıkmam dünya arenasına,

Çıkacak taşkın yetenek nerede bana...

Kısık sesle şarkı söylesem razıyım

Değerlim, doğduğum halkım,

aranızda.

Canım sıkılsa çıkıp dağlarım

Göz atarım bol ağaçlı yollarına.

*Qır, qırğa çığıp alıp ır oquymun
Qırğızdın özü turğay, qoyloruna.*

Köp cazıp, közgö tolor büttüm neni,

*El biler, elge taaniş iştin cönü.
Maanisin ırdın burğan kee sınçıdan*

Paydaluu sur erkeçtin çüçkürgönü.

Ayaldardın Açuusu

Unçuqpay üç-tört cıldın baarın cıyıp

*Ayaldar az uruşat sağındırıp.
Aylanıp "aq caanğa" kete elekte,*

Aytıspay küt aqırın sabır qılıp.

*Muz qılat qaynap turğan araşandı,
Qış qılat cayqı çilde saratandı.
Beecayı bezelenip til tiygizseñ,
Taanıtat atañ turğay tayatañdı.*

*Közünün kirpiklerin caş aralap,
Bağırıp balasın bir matap alat.
Qoluna qoqus tiysekin sinabız dep,*

*Qorğolop qorqup turat qazan-ayaq.
Cıltsañ cıluu sözgö azdan-azdan,
Qabağı carq dey tüşöt qayra baştan.
Açuusu caap bütökön qara nöşör,
Al emi ayal özü tunuq asman.*

Kıra, tepeye çıkıp şiir okurum
Kırgız'ın sadece kendisine değil,
koyunlarına

Çok yazıp, göze görünecek bitirdim
neyi

Halk bilir, halka tanıdık, işin aslı.
Anlamını şiirin değiştiren bazı
tenkitçilerden

Faydalı kara keçinin hapşırığı.

Kadınların Öfkesi

Ses etmeden üç dört yılın hepsini
toplayıp

Kadınlar az kavga eder özletip.

Değişip dinmeyen yağmura
geçmeden,

Tartışmadan sakın bekle sabredip.

Buz eder kaynayıp duran suyu,
Kış eder yazın tam ortasındaki sığağı.
Kaşınıp koşan dilin durmazsa,
Gösterir gününü değil ayını.

Gözünün kirpiklerine yaş karışıp,
Bağırıp çocuğuna bir kızar.
Eline yanlışlıkla dokunsak kırılırız,
diye,

Korkarak saklanır tabak çanak.

Isıtsan sıcak sözle azar azar,
Morali düzelir hemencik yeni baştan.

Öfkesi yağıp biten kara fırtına,
Oysa kadın berrak göktür.

*Kün bolup bulut carıp çığa keler,
Gül bolup quçağıña tura kelet.
Uyağa üyür alğan kögüçköndöy,
Uyalıp köödönüñö ığa beret.*

*Erkekten ayal sırn bilgender az,
Cat qılat caaqtaşıp özünö kas.
Baa bersek zayıptardın açuusuna,
Başı kış, ayaq cağı carqırağan caz.*

Qarığan Uy

*Qayran uy qanday ele baralında,
Qarılıq, qayğısı coq qabağında.
Mañqayıp basıp cürsö caraşçu ele,
Özöndün ölöñ çöptüü aralında.*

*Uy emes soolboğon bulaq ele,
Közdörü körgön candın qumar ele,
Saağın dep ubağında üygö kelip,
Celini cerdi çiyip turar ele.*

*Süt, mayğa çara tolup, çaqa tolup,
Ceñekem saağanına qursant bolup.
Saldırğan altın tişin carqıldatıp,
Ceçü ele qaymağınan külüp koyup.*

*Caşı cetti, uy bayıdı, uy qarıdı,
Bayquştun baştan ketip sıy-qadı.
Qançalıq cumşaq çöptü cegen menen,
Tişi ötpöy kaşek çığat teñ carımı.*

*Eesi coq murunquday köñül bölgön,
Bir colqu oquyasın özüm körgöm.
Ceñekem tayaq menen tarsıldattı,*

*Güneş açıp bulutu yarıp çıka gelir,
Gül olup kucağına doğru gelir.
Yuvaya alışan güvercin gibi,
Çekinerek sana yaklaşıp.*

*Erkeklerden kadın sırnı bilenler az,
Yabancı eder tartışıp kendine düşman.
Değerlendirirsek eşlerimizin öfkesini,
Başı kış, sonu parlayan yaz.*

Yaşlanan İnek

*Zavallı inek nasıldı gücü varken
Yaşlılık kaysığı yok alnında.
Rahat yürüse yakışırdı,
Nehrin bol otlı adasında.*

*İnek değil solmayan pınardı,
Gözleri gören canın tutkusuydu,
Sağ diye vaktinde eve gelip
Memeleri yeri çizip dururdu.*

*Sütle, yağla kazan dolup, kova dolup,
Yengeciğim sağdığına mutlu olup.
Taktırdığı altın dişini parlatıp,
Yerdi kaymağından gülümseyip.*

*Yaşı geldi, inek kocadı, inek yaşlandı,
Zavallının baştan gidip değeri.
Ne kadar yumuşak ot yese de,
Dişi kesmeyip çöpe çıkarır yarısını.*

*Sahibi yok eskisi gibi ilgilenen,
Bir seferki olayı kendim gördüm.
Yengeciğim sopayla dövüdü iyice,*

Baypağın calmalasa cayğan cerden.

Çorabını yedi diye asılı yerden.

*Uy qaçıp qıyralaıñdap dubalğa ıqtap,
Eti oorup körgön qordıq köödön qıstap*

İnek kaçarak duvara yaklaşıp,
Eti ağrıyıp gördüğü horluğa
dayanamayıp,

*Titirep tilin canıp, kirpik qağıp,
Iyladı muzoosunun murdun cıttap.*

Titreyip canı yanıp, kirpik kırıp,
Ağladı buzağısının burnunu koklayıp.

*Bala ğo en qımbattı ömürdöğü,
Cıttasa oorığan cer ceñildedı.
Caş kezde bergen mayı, bergen sütü,
Eesine bir tıynça körünbödü.*

Çocuktur en değerli hayattaki,
Koklayınca ağrıyan yeri hafifledi.
Gençken verdiği yağı, verdiği sütü,
Sahibine bir kuruş kadar görünmedi.

Oşondo oyğo kettim qayta-qayta,

O zaman düşünceye daldım tekrar
tekrar,

Ayban da...adam emes, ayla qança...

Hayvan ya... insan değil, çare ne...

*Tiş vraç soobuna qalmaq eken,
Ceñege salğan tişti uyğa salsa.*

Diş doktoru sevabımı alırdı,
Yenğeye taktığı dişi ineğe taksa.

Tirüü Tarih

*Sayaqbay Qaralayevege
Bayırqı Grektin Gomerin
Körbödük, kitepten oquduq.
Azırqı Qurğızdın Gomerin
Köp kördük, cüröbüz qoşulup.*

Canlı Tarih

Sayakbay Karalayeve'e
Eski Greklerin Homeros⁴²'unu
Görmedik, kitaptan okuduk.
Şimdiki Kırgız'ın Homeros'unu
Çok gördük, otururuz birlikte.

*Bilbeske sırtınan qarasa
Bir cürgön çüködöy qarıya.
Bilgenge büt eldi tamşantqan
Comoqton caralğan dariya.*

Bilmeyen dışarıdan baksa
Ufacık bir ihtiyar.
Bilene bütün halkı hayran eden
Masaldan yaratılmış derya.

⁴²Homeros, Antik Çağ'da yaşamış İyonyalı ozan. Batı edebiyatının ilk büyük eserleri kabul edilen İlyada ve Odysseia destanlarının yazarı veya derleyicisi olduğu kabul edilmektedir. Smyrna bölgesinde yaşamış olduğu sanılmaktadır.

*Keede men tañğalam özünçö.
Bul adam adambı başqabi?
Qantkende sıydı eken başına
“Manastın” miliyon saptarı?*

*Dart kelse ömürgö ayıqpas
Tabarbiz saqaytar darını.
Biroq biz tappaybiz coğotsoq
Sakemdey okean qarını.*

*Qayran çal, arıdı, qarıdı.
Öçpösün sözünün calını!
Caşasın Qırğızdın Nomeri!
Caşasın tiptirüü tarıhı!*

Çiñğız cana Men

- Çiñğız qayda?
- Moskva, Berlin, Londondo.
- Emnege ketti?
- Bir maanilüü masele bolğon ğo.
- Baydılda qayda?
- Mal cayılğan toolordo.
- Emnege ketti?
- Tuz berip cüröt qoylorğo.

- Çiñğız qayda?*
- Praga, Parij, Rimde.
 - Emnege ketti?
 - El aralıq adabiyattın
 - Abalın bilüügö.*
 - Baydılda qayda?
 - Talastağı üyündö.

Bazen ben şaşırırım kendimce.
Bu adam insan mı başka bir şey mi?
Nasıl da sığdı ki başına
“Manas’ın” milyonlarca satırı?

Dert gelirse cana iyileşmez
Buluruz iyileştirecek ilacı.
Ama biz bulamayız kaybedersek
Sakem⁴³ gibi derya ihtiyarı.

Zavallı ihtiyar, yaşlandı, kocadı.
Sönmesin sözünün alevi!
Yaşasın Kırğız’ın Homeros’u!
Yaşasın dipdiri tarihi!

Çiñğız ve Ben

- Çiñğız nerede?
- Moskova, Berlin, Londra’da.
- Niye gitti?
- Önemli bir mesele olmuş galiba.
- Baydılda nerede?
- Hayvan yayılan dağlarda.
- Niye gitti?
- Tuz veriyor koyunlara.

- Çiñğız nerede?*
- Prağ, Paris, Roma’da
 - Niye gitti?
 - Uluslararası edebiyatın
 - Durumunu öğrenmeye.
 - Baydılda nerede?
 - Talas’taki evinde.

⁴³ Sakem, diyerek burada Sayakbay Karalayevden bahsedmektedir.

- Emnege ketti?

- Tameki üzüügö,
Apiyim tilüügö.

Çiñğız qayda?

- Djakarta, Kair, Aljirde.

Amerikağa barat qay birde.

- Emnege ketti?

- El menen coluğuşat

Ar kündö...

Caqşı cazuuçu menen

Calpı eldik can birge.

Baydılda qayda?

-Bügün Taşkende.

Erten barat Batkenge.

- Emnege ketti?

- Suu saqtağıç quruşat

Suu cetpegen qaqcerge.

Çiñğız qayda?

- Varşavada, Bagdatta.

Çaqırğan el köp ar caqta...

- Azamat eken!

Azamattığı

Adabiyattıq salmaqta.

- A Baydılda qay caqta

- Alma terip cüröt çarbaqta.

Caqında qızılça qazışıp

Pahta terimge barmaqta.

- Çiñğız qaysı qızımatta?

- Sırtağı qızımtı atqarat

- Baydılda qaysı qızımatta?

- Üy tiriçiligin...

-Niye gitti?

-Tütün kırmaya,
Afyon çizmeye.

Çiñğız nerede?

-Cakarta, Kahire, Cezayir'de.

Amerika'ya gider bazen de.

-Niye gitti?

-Halk ile buluşuyor

Her günü...

İyi yazar ile

Bütün halkın canı birlikte.

Baydılda nerede?

-Bugün Taşkent'te.

Yarın gidecek Batken'e.

-Niye gidecek?

Baraj kuracaklar

Su ulaşmayan kurak yerlere.

Çiñğız nerede?

-Varşova'da, Bagdat'ta.

Çağırın halk çok her yerde...

-Mükemmelmiş!

Delikanlığı

Edebiyat camiasında.

-Ya Baydılda hangi tarafta?

-Elma topluyor tarlada.

Yakında pancar kazıp

Pamuk toplamaya gidecek hazırda.

-Çiñğız hangi görevde?

-Dışarıda görev yapmakta.

-Baydılda hangi görevde?

-Ev işlerini...

Çarbanı başqarat.
 Çiñğiz düynönü qıdırat
 Qırğızğa sıymıq cıynaym dep.
 Baydılda toodo olturat
 Toolorumdu qıybaym dep
 Too cılmayınça
 Cılbaym dep.

Çiñğizdı Qırğız kötördü.
 Qırğızdı Çiñğiz kötördü.
 Biriktirip
 Sovettik turmuş kötördü.
 Caqşı tilek, caqşı söz
 Qut qılsın uşul eköönü.

-Baydılda dele köp elge
 Barğandı caman debestir
 Aqındarday ır cazat
 Bolboso dağı eñ ötkür.
 Alısqa çıqpay cürgönünö
 Ayrım bir nerse sebeptir?
 —A mümkün...
 Çiñğiz sırtta cürsö
 Aylğa da kişi kerektir...

Coqtuğubuz Bilinbes

Tüşünbödüm emnelikten eköübüz,
 Kee bir kezde caman, caqşı deşebiz.
 Bilgin qurbum, miñ caşağan kişi coq,
 Bul düynödön bir ötürün ötöbüz.

Qalar artta, qadırlaşıp sıylaşuu,
 Qalar artta qatarlaşıp bir basuu.

Çiftliği yönetiyor.
 Çiñğiz dünyayı geziyor
 Kırgız'a ün kazandırırım diye
 Baydılda dağda oturuyor
 Dağlarım kıyamam deyip
 Dağ yılmayınca
 Yılmayacağım deyip.

Çiñğiz'ı Kırgız yükseltti.
 Kırgız'ı Çiñğiz yükseltti.
 Birleştirirsek
 Sovyet hayatı yükseltti.
 İyi dilek, iyi söz
 Kutlu kılsın şu ikisini.

-Baydılda da çok halka
 Gitmeye kötü demez
 Şairler gibi şiir yazar
 Olmasa da en keskin.
 Dışarı çıkmayışına
 Bazı şeyler sebeptir?
 -Ama mümkündür...
 Çiñğiz dışarıda olursa
 Köye de adam gerektir...

Yokluğumuz Farkedilmez

Anlamadım neden ikimiz,
 Bazen kötü, bazen iyi deriz.
 Anla dostum, bin yıl yaşayan kişi
 yok,
 Bu dünyadan bir kere gelip geçeriz.

Kalır geride saygı, hürmet,
 Kalır geride aynı sırada yürümek.

Tirüülükte qanča bolso sıylaşuu,

Ölgöndö da şonço bolot ıylaşuu.

Acal keler uurularday sır aytpay,

Biz keterbiz, biroq qalat turaq cay.

Turaq cayğa tutqa bolot balabız,

Qarañğı üydü carıq qılğan çıraqtay.

Artıbızda örnök qalsa tüñülbös...

Baldar menen tirüü çaşaar tirüü kez.

Aqıl-nasaat sözübüzdü eskerse,

Anda bizdin coqtuğubuz bilinbes.

Ayal, Ayal

Calañ caqşı, camanı coq ayaldın.

Can cırğalı, carookeri adamdın.

Turmuş körkü, dünüyönün tutqası

Üydün kutu, apakesi balañdın.

Caman debey, caqşı dedim barısın,

Aqıyqatta aytpayt debe qalısın.

Ketirse da bir qata emes, miñ qata

Kekeerlibey keçirip qoy anısın.

Ayal, ayal..., aytar sözüm miñ,

Sensiz sekund çaşay albayt köründüm.

Elciretip erkelegen nazına

Erkek bolboy, taş bolsom da erirmin.

Sağken ne kadarsa da saygı

göstermek,

Öldükten sonra da o kadar olur

ağlamak.

Ecel gelir hırsız gibi söylemeden,

Biz gideriz, fakat kalır ev bark.

Evimizi barkımızı sahiplenir

oğlumuz,

Karanlık evi aydınlatan mum gibi.

Ardımızda örnek kalırsa kaybolmaz...

Çocuklarla canlı yaşar canlı kez.

Akıl nasihat sözüümüzü hatırlarsa,

O zaman bizim yokluğumuz

farkedilmez.

Kadın, Kadın

Sadece iyi, kötüsü yok kadının.

Can kıymetlisi, merhametlisi insanın.

Hayatın güzelliği, dünyanın kılavuzu

Evin kutu, anneciği çocuğunun.

Kötü demeyip iyi dedim hepsine,

Hakikatte söylemez deme adaleti.

Yapsa da bir hata değil, bin hata

Gücenmeyip bağışla onu.

Kadın, kadın..., söyleyecek sözüm

bin,

Sensiz bir saniye yaşayamaz gibiyim.

Yumuşatıp şımarдыңın nazına

Erkek değil, taş olsam da eririm.

*Ölüm ars ğo ökünümö könörmün,
Kez cetkende kelbes cayğa köçörmün.*

*Oşondo da cıyıp soñqu küçümdü
Ayal seni bir calt qarap ölörmün!*

Qarap Qoyup Tim Bolom

*Qay bir kezde cigit bolup çirengen,
Köñülümdö köp qızdardı süyöm men.
Biroq, azdap moqoy beret ekensiñ
Bir kezdegi qurçtuğundan bülöngön.*

*Bet aldımda perizattar coluqsa
Qarttığımı bilebi dep ireñdep,
Aldırdatan qarap qoyup tim bolom
Mergenge oqşop dürmöttörü tügöngön.*

Qala berdi

*Al meni itsin dedi.
— İtmin— dedim...
Tek ğana terikpesten külüp turup.
Ne qılam caman aytıp cazaqtaşıp
Men anın it ekenin bilip turup.*

*Al meni eşek dedi,
— Ooba— dedim.
Boboso şıldıñdooğo cetet tilim...
Ne qılam acıldaşıp, qacıldaşıp
Men anın bilip turup eşektigin.*

*Ölüm haktır pişmanlığa alışırım
Zamanı gelince dönülmez yere
göçerim.*

*O zaman bile toplayıp bütüm gücümü
Kadın sana bir kerecik bakarak
ölürüm!*

Sadece Bakmakla Yetinirim

*Bir zamanlar yiğit oldum yakışıklı,
Gömlümde çok kızları sevdim ben.
Fakat yavaştan körleşmeye başlarsın
Bir zamanlar keskinliğinden
bileğilenen.*

*Önüme güzel kızlar çıksa
Yaşlılığımı anlar mı diye çekinip,
Uzaktan bakmakla yetinirim
Avcıya benzeyip kurşunları tükenen.*

Kalakaldı

*O bana itsin dedi.
-İtim dedim...
Sadece gücenmeden gülümseyip.
Ne yapacağım kötü söyleyip bozuşup
Ben onun it olduğunu bilirken.*

*O bana eşek dedi,
-Evet dedim.
Yoksa dalga geçmeye yeterdi dilim...
Ne yapacağım tartışıp, sürtüşüp
Ben onun bilirken eşekliğini.*

Al mağa albuuttanıp cana berdi

Sözdörü ciyirkentip qara cerdi.

Rolun eki aybandın bir atqarıp

Artımdan eerçiy basıp qala berdi.

«Sopu» Boldum Qarğanda

Qoy qaytarıp köp cürüp,

Qoy cıttandım bir kezde.

Uy qaytarıp köp cürüp,

Uy cıttandım bir kezde.

Araq içip aqşındap

Uu cıttandım bir kezde.

Uy da, qoy da cıttanğan,

Urmat eken, barq eken.

Araq, vino cıttanğan

Adamdardın artı eken.

Bir künü ooru, bir kün soo

Bütün emes cartı eken.

“Aq moldonun” ayınan

Añgek, carğa taqaldım.

Körböy carıq düynönü

Közdiüü turup qaşaydım.

Eldik aqın atanbay

“Eldik alkaş” atandım.

Köp ırımdı güldötçü

Köp cıldarım quru ketti.

Tüz çolumdan adaşıp,

Tumşuğuma suu cetti.

Esine kel Bake – dep

Emi turmuş üyröttü.

O bana ateş gibi püskürmeye devam etti

Sözleri tiksindirip kara yeri.

Rolünü iki hayvanın birden oynayıp

Peşime takılıp yürüyerek kalakaldı.

Sofu Oldum Yaşlanınca

Koyun güdüp çok defa,

Koyun koktum bir kezde.

İnek güdüp çok defa,

İnek koktum bir kezde.

Arak içip doymadan

Zehir koktum bir kezde.

İnek de, koyun da kokmak

Hürmekmiş şerefmiş.

Arak, şarak kokmak

İnsanların gerisimiş.

Bir gün hasta, bir gün sağ

Bütün değil yarıymış.

“Ak molların” etkisinden

Uçurum, kayaya takıldım.

Görmeden parlak dünyayı

Gözlü olup kör oldum.

Halk şairi atanmadan

“Halk ayyaşı” atandım.

Çok şiirlerimi filizlendirecek

Çok yıllarım boşuna gitti.

Doğru yolumdan kaybolup,

Tepeme kadar su ulaştı.

Kendine gel Bake, diye

Şimdi hayat öğretti.

*Ömür ötüp armanda...
Oqşop cürüp aybanğa,
“Sooluqturçu cayım” coq
Sopu boldum qarğanda.
Taazim qılıp cürömün
Tattuu tamaq, ayranğa.*

Buk Bolup Cazğan Armanım

*Caştıq kez ötüp cat boldu,
Qarılıq mağa mat qoydu.
Qayran but sınıp, başıma–
Qarıptıq tüşkön çaq boldu.
Canımda catqan kempirçem
Cantaqbay değan at qoydu.*

*Cigit kez ötüp cilt qoydu,

Cırğal cay ötüp, qış boldu.
Tandabay basqan tamanım,
Tayğalaq muzga tuş boldu.
Samağan caqqa bara albay,
Sarı aqın baykuş buq boldu.*

*Üyümdö ilkip köp kiret,
Üşkürsöm boyum ceñildeyt.
Üç münöt basqan coldorum,
Üç aylıq coldoy körünöt.
Entiksem estüü kempirçem,
Es alğın dep iyet.*

*Qaltıday bassam kas kas dep,
Qayratın beret bas bas dep.
Qadırın bilbes çalının,
Kempirden dele aqmaq köp.*

*Hayat geçip arzuyla...
Benzeyerek yaşayıp hayvana,
“Ayıltacak yerim” yok
Sofu oldum yaşlanınca.
Şükretmekteyim devamlı
Tatlı yemek, ayrana.*

Canım Sıkılınca Yazdığım Dert

*Gençlik zamanı geçip el oldu,
Yaşlılık bana mat çekti.
Eksikmiş gibi ayağım kırılıp başıma
Garipliğin düştüğü çağ oldu.
Yanımda yatan eşçeğizim
“Dikenbey” diye ad koydu.*

*Yiğitlik zamanı geçip birden
kayboldu,
Neşeli yaz geçip, kış oldu.
Seçmeden basan tabanım,
Kayğan buza denk geldi.
İstedğim yere gidemeyip,
Sarı şair, zavallı canı sıkıldı.*

*Evimde rahat bir şekilde,
İç çeksem bedenim hafifler.
Üç dakikada yürüdüğüm yollarım
Üç aylık yol gibi görünür.
Tıkansam akıllı eşim,
Hemen dinlen der.*

*Titreyerek yürüsem yavaşça,
Gayret verir yürü yürü diye.
Kıymetini bilmez kocasının,
Kadınlar arasında ahmak çok.*

*Ölümün tilep cürgön bar,
Ölörsün qaçan qaqbaş dep.*

*Adeptüü, estüü baldarım,
Atalap turat ar dayım.
Barqtabay alar qoymoqmu...
Bapestep baqsa alğanım.
Bir ğana üydön çığa albay,
Buq bolup cazğan armanım.*

Midinge⁴⁴ Qat

*Bilinbey ketti qabarıñ,
Midike qanday abalın?
Bir top cıl birge tatqanbız
Bul caqtın tamaq-şarabın,
Bir cürgön kezdi estesem*

Bürkölöt açıq qabağım.

*Başta bar deçi bir ölüm...
Baardığın caqşı bilemin.
Ergigen möltür talanttan,
El üzböyt tura küdürün...
Caldırap karaym mürzöñdü,
Cayluubu catqan tünögüñ?*

*Qapqanı qarmap ölümdün,
Qaldayğan elden bölündüñ.
Quyın, cel cetpes, qurç tuyaq,
Qulunu eleñ eliñdin.*

Ölümünü dileyenler var,
Ne zaman öleceksin uğursuz diye.

Edepli, akıllı çocuklarım,
“Baba baba” derler her daim.
Onlar değer vermez olur mu...
Kıymet vererek bakarken aldığım.
Sadece evden çıkamayıp,
Canım sıkılınca yazdığım derdim.

Midin’e Mektup

Hiç habersiz gittin
Midike nasıl ahvalin?
Birçok yıl birlikte tatmıştık
Buranın aşını şarabını,
Birlikte gezdiğimiz zamanları
hatırlasam
Bozular hemen moralim.

Başta var desene bir ölüm...
Hepsini iyi bilirim.
Parlayan duru yetenekten,
Halk hiç kesmiyor umudunu...
Çaresizce bakıyorum mezarına,
Rahat mı yattığın mekânın?

Pususuna düşüp ölümün,
Kocaman halkından ayrıldın.
Fırtınanın, rüzğarın yetişemediği,
keskin toynak,
Kulun⁴⁵u idin milletinin.

⁴⁴ Midin Alıbayev, 1917-1959 yılları hayatta yaşayan yetenekli Kırgız şairidir. M. Alıbayev, okurlarına daha çok kısa mizahi şiirleri, lirik şiirleri ile tanındı.

⁴⁵ Kulun, Kısrağın yavrusu, halkın sevgili yüüğütlisinde de halkının kulunu derler.|

*Qadının bilet qarı-caş
Qara murç qoşqon kebiñdin.*

*İşensek moldo sözünö,
İmerip eldi özünö,
“Çın düynö, calgan düynö” dep,
Erkinçe bölöt ekige.
Çın bolso beykut beyiş cay,
Körüngön çığar közünö!*

*Aqıl-oy birge, cay birge,
Aqındar elek can birge.
Az-köppü körgön-bilgeniñ,
Aytpasıñ bayke ar kimge...*

*Bargan bar, kelgen kişi cok,
Bar beken degi al düynö?*

*Tamçı suu bolduñ kör üçün,
Talantañ bütökön denizim.
Sopunun sözü çın bolso,
Soo koyğon coqtur seni tim.
Toluqtap aytçı al caktın,
“Tozoğu” menen “Beyişin”.*

*Qıldan da içke nemebi,
Qıl köpürö değeni?
Bolbosı sirkten biz körgön,
Zım arqanday elebi?
Zıyarat qılğan pendeler,
Şır ötüp kete berebi?*

Kıymetini bilir genç yaşlı
Kara biber karışmış lafinin.

İnanırsak imamın sözüne,
Çekerek halkı özüne,
“Gerçek dünya, yalan dünya” diyerek,
Rahatça ayırır ikiye.
Gerçek ise mükemmel cennet mekan,
Görünmüştür gözüne!

Düşüncemiz bir, mekanımız bir,
Şairlerdik canımız bir.
Azdır çoktur, gördüğün bildiğin,
Anlatırsın abi herkese...
Herkese atlatmaz ama sen
anlatırsın anlamında
Giden var, dönen kimse yok,
Gerçekten var mı o dünya?

Bir damla su oldun mezar için,
Yetenekten biten denizim.
Sofinin sözü gerçekse,
Sağ bırakmamışlardır seni hiç.
Ayrıntılı yaz oranın,
“Cehennem’i” ile “Cennet’tini”.

Kıldan da ince bir şey mi,
Sırat köprüsü dediğin?
Yoksa sirkte gördüğümüz,
Çelik halat gibi mi?
Hacca giden kullar,
Yıldırım gibi geçiyor mu?

*Qurani tüşkö kirbegen,
Qudaydı barqtap süybögön,
Köpürö emes, ipiçke,
Çoñ coldon basa bilbegen,
Qantti eken qayran Midikem,
Qayğıra berem kündö men.*

*Azaptın colu köp türlüü,
Aqılğa salıp çeçtiñbi?..
“Bar-deşet” – mastın cölögü”,
Bar bolso aman öttüñbü?
Ber caqqa taştap tozoğun,
Beyişke kirip kettiñbi?*

*Bolboso butuñ örölöp,
Bozdotup qıynap cemelep,
Allanın atın bilbegen,
Arakeç, dinsiz neme – dep,
Calanqıç Añkür-Mañkürü,
Cançışqan coqpu tebelep?*

*Körgönüñ ayt oşol caqtağı,
Bar beken gülzar, bak-şağı?
Köönüñö çındap caktıbı,
Koñur küz, qışı, caz, cayı?*

*Kününün qanday çıqqanı,
Ayının kanday batkanı?*

*Cüröörsüñ estep biz caqtı,
Cürgönüñ şaarbı, kıştaqpı,
Üy aldın qaysı köçödön,*

Ku’ran düşüne (bile) girmeyen,
Hüda’yı sayarak sevemeyen,
Köprü değil, incecik,
Büyük yolda yürüyemeyen,
Ne yaptı ki zavallı Midikem,
Dert ederim her gün ben.

Azabın yolu çok çeşitli,
Akılla çözebildin mi?
“Var, derler”, şarhoşu kollayanı”,
Varsa sağ salim geçtin mi?
Bir yana bırakıp cehennemini,
Direkt cenette girdin mi?

Yoksa ayağını bağlayıp,
İşkence çektirerek, zorlayıp,
Allah’ın adını bilmeyen,
Ayyaş, dinsiz şey, deyip,
Gaddar Münker’le Nekir⁴⁶,
Parçalamadı mı seni tekmeleyip?

Gördüğünü anlat oranın,
Var miki gül bahçesi, ağacı?
Gerçekten hoşuna gitti mi,
Gür (Bereketli) sonbaharı, kışı,
İlkbaharı yazı?
Güneşinin nasıl doğuşu,
Ayının nasıl batması?

Hatırlarsın bizim burayı,
Kaldığın yer şehir mi, köy mü,
Hangi sokaktan aldın evi,

⁴⁶ Ölen kimseyi mezarında sorguya çeken ve gerektiğinde onu cezalandıran iki melek.

*Qışqısın cıluu, muzdaqpı?
Qıyladan çıyraq kişi elen,
Qılasıñ qanday qızmatı?*

*Qqıştoosu qanday qıştağan,
Cayloosu köppü türlöngön,
Qoy semirtip bağıunu
Köp cıldar boyu üyröngön,
Belgiliü çaban bar beken
Beş kilodon cün bergen?*

*Uyları aanday al caqtın,
Bul caqta uyday mööröybü,
Saraydan ele saadırtıp,
Saraydan silos-cem ceybi,
Süt, qaymaq berüü çağınan,
Biz caqta uyğa çendeybi?*

*Beeleri qanday al caqtın,
Qulundu birden “töröybü”,
Biz caqtağı qımızday,
Al caqta qımız kenenbi,
Şaşılıp coldon “suu içpey”
Şaardıq qalqqa cönöybü?*

*Al caqtın qanday tamağı,
Aqçaga satıp alabı?
Bizdikinen küçtüübü,
Vinosu menen arağı,
Bar beken bufet, kafesi,
Bar beken restoranı?*

Kışın sıcak mı, soğuk mu?
Birçok kişiden kıvrak biriydin,
Yapmaktasın hangi görevi?

Kışlağı nasıl kışladığın,
Yaylası çok mu çeşitli,
Koyun semirtip bakmayı
Yıllardır deneyerek öğrenen,
Ünlü bir çoban var mı ki,
Koyun başına beş kilo yün veren?

İnekleri nasıl oranın,
Buradaki inek gibi mölüyor mu,
Ahırda sağdırıp,
Ahırdan silaj, yem yer mi?
Süt, kaymak verme yönünden,
Bizim buradaki inekle aynı mı?

Kısrakları nasıl oranın,
Tayları birer birer mi “doğuruyor”,
Bizim buradaki kımız gibi,
Orada da kımız bol mu,
Acele edip yolda “su içmeden”
Şehirli halka gider mi?

Oranın nasıl yemeği,
Parayla satın alınıyor mu?
Bizimkinden güçlü mü,
Şarabı ile arağı⁴⁷,
Var mı ki bakalı, kafesi,
Var mı ki restoranı?

⁴⁷ Arak, Daha çok Doğu Hindistan’da olmakla birlikte Asya’nın ve Afrika’nın birçok ülkesinde yapılan, pirinç ve şeker kamışı özününün mayalanması ve damıtılmasıyla elde edilen bir tür rakı.

*Söz süylöör kezde oylonup,
Soo başın solgo qıyşaytqan,
Quykomduu kepti qurç aytqan,
Söögü coq ettey sulp aytqan,
Kütpögön cerden küldürüp
Külböstün tişin ırsaytqan.*

*El, cer – dep dayım tilegi,
El, cer – dep sokkon cürögü,
Ayran süt caqqa köçtü ele,
Araqqa qoyup künöönü,
Coldoşuñ, dosuñ Raykan
Coluğup sağa cüröbü?*

*Metрге çenep tuuğansıp,
Teñ ele arıq boyuñar,
Bir-birin bilip turğansıp,
Bir çıqçu aytqan oyuñar
Qoqustan dağı al caqtan,
Qoşulğan coqpu coluñar?*

*Al caktın qanday bazarı,
Bazarda baykem basabı?
Köpçülük eldi küldürüp,
Köñülün açıp catabı,
Kadimkidey cay-qışı,
Qazaqtar qımız satabı?*

*Partiya bergen bağı teñ,
Bölüşüp cegen nanı teñ,*

Söz söyleyecek zamanda düşünüp,
Sağ başını sola eğen,
Latifeli lafi keskin söyleyen,
Kemiksiz et gibi isabetli söyleyen,
Beklenmedik yerde güldürüp
Gülmeyeni bile dişini gösterip
güldüren.

Vatan, millet idi daim dileği,
Vatan, millet diye atan yüreği,
Ayran süt tarafına göçmüştü,
Arağa yükleyip suçu,
Yoldaşın, dostun Raykan⁴⁸
Seninle görüşüyor mu?

Metreyle ölçerek doğmuş gibi,
Aynıydı zayıf boylarınız,
Birbirinizi biliyormuşçasına,
Aynıydı söylenen düşünceleriniz
Tasadüfen orada da,
Birleşmedi mi yollarınız?

Oranın nasıl pazarı,
Pazarda ağabeyim geziyor mi?
Kalabalık halkı güldürüp,
Eğlendirip neşelendiriyor mu,
Gerçekten yazın kışın,
Kazaklar kımız satıyor mu?

Parti⁴⁹nin verdiği bahtları denk,
Paylaşıp yediği ekmeği denk,

⁴⁸ Raykan, Yetenekli şair, tiyatro yazarı ve usta bir mütercim olan Raykan Şükürbekov 1913 yılında Talas vadisinin Ak Çiy köyünde doğmuştur.

⁴⁹Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bolşevik kanadınca kurulan ve 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra 1991 yılına dek Sovyetler Birliği'nin tek iktidar partisidir.

*Orğuştap turğan talantı,
Opol too ele baarı teñ.
Oqşoşup birge cüröbü,
Osmonqul, Qalık, Alıkem?*

*Üçöö teñ ırdın kençi ele
Elinin ermek körkü ele.
Könöktöp nöşör quyğanday,*

*Köp cerde ırdap berçü ele.
Baarına menden salam ayt,
Baldarı sıñar körçü ele.*

*Bayqasañ ömür cardığı,
Baqtıluu, keede qaygıluu...
Düynögö kelip adamdar,
Düynödön ötöör ar cılı.
Caman eken, özündöy,
Caqşı adamdan ayrılıu.*

*Qıylağa ketken atağı,
Qırğızdın Musa, Atayı,
Obon, küü menen özdörün,
Ömürlüü kılıp casadı.
Oqşoşqon şayır qoş bulbul,
Oşolor esen catabı?*

*Uyutqan uqqan adamdı,
Ün bolbos Musa ünündöy.
Küldürüp çertken oynotup,*

Sıgmayıp duran yeteneği,
Büyük dağ idi, hepsi denk.
Benzeyip birlikte yaşıyor mu,
Osmonkul⁵⁰, Kalık⁵¹, Alıkem⁵²?

Üçü de şiirin kaynağıydı,
Halkının sevgilileri, görkemlileriydi.
Bardaktan boşalırcasına yağan
yağmur gibi,
Pek çok yerde şarkı söylerlerdi.
Hepsine benden selâm söyle,
Oğulları gibi görürlerdi.

Fark edersen ömür varlığı,
Mutlu, bazen kederli...
Dünyaya gelip insanlar,
Dünyadan göçer her yıl.
Kötüymüş, kendisi gibi,
İyi insandan ayrılmak.

Hayli uzağa giden şanı,
Kırğız'ın Musa'sı⁵³, Atay'ı⁵⁴,
Besteyle, ezgiyle kendilerini,
Ölümsüzlük sayfasına yazdırdı.
Benzeyen şair, çift bülbül,
Onlar da sağ salim mi?

Uyutur dinleyen adamı,
Ses yok Musa'nın sesi gibi.
Güldürerek çalardı ustalıkla,

⁵⁰ Osmankul, Zamanın Yetenekli Kırğız sanatkarı ve ozan, şairidir.

⁵¹ Kalık, Zamanın Yetenekli Kırğız sanatkarı ve müzisyenidir.

⁵² Aalı, Zamanın Yetenekli Kırğız sanatkarı ve ozanıdır.

⁵³ Musa, Zamanın Yetenekli Kırğız sanatkarı ve şairidir.

⁵⁴ Atay, Zamanın Yetenekli sanatkar ve müzisyenidir.

*Küü bolbos Atay küündöy.
Birge eköö dale cüröbü,
Bul caqta cürgön tirüündöy?*

*Estesek qılım, cildardı,
Eç qaçan ölböy kim qaldı...
Cemişin berip Cer-Ene,
Körsötüp bir top cırğaldı,
Oynotup cürüp üstünde,
Op tartıp alat turbaydı...*

Op tartsa meyli kezinde...

*Caraldıq canıp oçüügö,
Emgegi menen köp adam,
Estelip eldin esinde,
Ömürlük caşap cürböybü,
Öçpöstön cerdin betinde.*

*Süybögön candı süydürgön,
Külbögön candı küldürgön,
Quyruğun tolğop muzoonun,
Quyruçuq çaldı "küydürgö",
Tamşantıp ulam uqqandı,
Tañ atsa qayra tün kirgen.*

*Kalempir ele ar kebi,
Qayrılбай ketti, kanteli...
Qaltırğan quudul sözdörün,
Qadırlap süygön calpı eli,
Salamat, esen cüröbü,
Sarı-Özön Çüydün Şarşeni?*

Ezgi yok Atay'ın ezgisi gibi.
İkisi hâlâ birlikte gezer mi?
Sağken burada gezdiği gibi?

Hatırlarsak asırları, yılları,
Edebiyen ölmeyen kim kaldı...
Meyvesini verip Toprak Ana,
Gösterip birçok nimeti,
Yaşatarak üzerinde,
Bir anda çekip alıyormuş kendine...

Tam zamanında çekse neyse
kendine...

Yaratıldık yanıp sönmeye,
Emeğiyle birçok adam,
Hatırlanıp halkın aklında.
Sonsuza denk yaşamıyor mu,
Sönmeden toprak üstünde.

Sevmeyen canı sevdiren,
Gülmeyen canı güldüren,
Kuyruğunu bağlayıp buzağının,
Kuyruçuk⁵⁵ ihtiyarı "mizahşör",
Hayran bırakıp durmadan dinleyeni,
Şafak sökse tekrar gece gelen.

Acı biber gibiydi her sözü,
Dönmeden gitti, ne yapalım...
Bırakmış mizah sözlerini,
Saygı gösterip sevmiş bütün halkı,
Sağ salim mi orada,
Sarı Özön'ün⁵⁶, Çüy'ün⁵⁷ Şarşen'i⁵⁸?

⁵⁵ Kuyruçuk, Zamanın Yenetekli Kırgız sanatkarı, mizahşör.

⁵⁶ Sarı Özön, Kırgızistanda yer ismidir.

*Qomuzga elpek qoldoru,
Qol emes ele corğobu!
Köp küüsün çertse el turğay,*

*Köşügön Qırgız tooloru,
Saqaday bolğon zalqar çal,
Sagındıq Qaramoldonu.*

*Atamday ele al kişi,
Ar sözü qımbat sezilgen.
Bozdoso “Kököy kestisi”
Monçoq caş agat közümdön.
Caratqan cañı küülörün,
Cazdırtıp ciber efirden.*

*Irgaqtap çertken qomuzdu,
Ibray zalqar qomuzçu.
“Caş tilek”, “Ceñiş”, “Boz salqın”,
Cagımduu küülör boluştu.
“Paravoz” küüsün baqırtsa,
“Bah” dedirtçü orustu.*

*Sanaalaş Midin can ağa,
Salam ayt oşol abama.
Belektep eski qomuzun,
Berdi ele menin balama.*

Komuza yatkın elleri,
El değil sanki rahvan mı
Çok ezgisini çaldığında sadece
halk değil,
Titrerdi Kırgız dağları,
Çevik gibi olan büyük ihtiyar,
Özledik Karamoldo’yu⁵⁹.

Babam gibiydi o kişi,
Her sözü kıymetli sezilen.
Çalınsa “Kököy kestisi⁶⁰”
Boncuk gibi yaş akar gözümden.
Bestelediği yeni ezgilerini,
Gönderiver canlı yayından.

Ustalıkla çalan komuzu,
Ibray⁶¹ ünlü komuzcu.
“Caş tilek⁶²”, “Ceñiş⁶³”, “Boz
salkın⁶⁴”,
Güzel ezgiler oldu.
“Paravoz”⁶⁵ ezgisi çalınsa,
“Bach⁶⁶” dedirtirdi Rus’a.

Dert ortağım Midin can ağa,
Selam söyle o ağabeyime.
Hediye ederek eski komuzunu,
Vermiştii benim oğluma.

⁵⁷ Çüy, Kırgızistanda yer ismidir.

⁵⁸ Şarşen, Zamanın Yenetekli Kırgız sanatkarı, komuzcu.

⁵⁹Karamoldo, Zamanın Yenetekli Kırgız sanatkar müzisyeni.

⁶⁰Kököy Kesti, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁶¹ Ibray, Zamanın Yenetekli Kırgız sanatkar müzisyeni.

⁶²Caş Tilek, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁶³Ceñiş, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁶⁴Boz Salkın, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁶⁵Paravoz, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁶⁶Johann Sebastian Bach, Klasik batı müziğinin en büyük bestecilerinden birisi olan Alman müzisyen.

*Qayrığın cüröt üyrönüp,
Qalqan coq sözü talaada...*

Ezgilerini öğrenmeye başladı,
Kalmadı sözü yerde.

*San kündör aytqan ‘Manastı’
Sayaqbay zalqar manasçı,
Gomeri deşip Qırgızdın,
Köp elder ağa qaraşçu,
Qazına, baylıq, ken ele,
Qanday söz aytsa caraşçu.*

Günlerce anlatmıştı ‘Manas’ı’’⁶⁷
Sayakbay⁶⁸ büyük Manasçı⁶⁹,
Homer’i⁷⁰ deyip Kırgız’ın,
Birçok millet ona saygılıydı,
Hazine, zenginlik, kaynaktı,
Ne söz söylese yakışırdı.

*Obdulup ‘Manas’ aytqanda,
Okean ele, kişi emes,
Taytoru attı çapqanda,
Tartılçu közgö cüz eles.
Tatar da ıylap ciberçü,
Taq oşol cerde biz emes...*

İçten ‘Manas’ söylerken,
Okyanustu, kişi değil,
Taytoru⁷¹ dörtnala koşunca,
Göz önümüzde oluşurdu yüz silüet.
Tatar da ağlamaya başlardı,
Tam orada biz değil...

*Sakeme menden salam de,
Salamat beken abam de.
Caşı uluu, canı kurbu ele,
Cazbadı bir ooz qabar de.
‘Kefir, süt içip cüröm’- deyt,
Kekirtek caqtan aman de...
Ataqtuu artist Şekerbek,
Murutun camp çepeñdep,
Sayratçu ele qomuzdu,*

Sake’me benden selam söyle,
Sağ salim miymiş ağabeyim, de.
Yaşı büyük, can dosttuydu,
Yazmadı bir çift haber de.
‘Ayrılan, süt, içiyorum’, diyor,
Boğaz konusunda sıkıntı yokmuş, de...
Meşhur sanatkar Şekerbek⁷²,
Bıyıklarını kıpırdatıp,
Konuştururdu komuzu,

⁶⁷Manas Destanı, Kırgızların millî destanıdır. Mani dinini yaşayan Karahitaylar ile Müslüman Karahanlılar arasındaki mücadelede Kırgızların durumunu ve Manas adlı kişinin başından geçenleri anlatan destanıdır.

⁶⁸Sayakbay Karalayev, 1894 yılında Isık-Göl bölgesinde doğdu. Sayakbay, Manas, Semetey, Seytek ve onların devamı olan Kenen, Alımsarık, Kulansarık destanlarının tamamını bilen ve XX. yüzyılda Kırgızların yetiştirdiği en büyük destancıdır.

⁶⁹Manasçı, Kırgızların millî destanı olan Manas Destanı’nı kopuz eşliğinde söylemeyi meslek edinen kişilere verilen ad.

⁷⁰Homer, Eski Yunanistan’ın en eski, en büyük şairidir. Hayatı efsanelere karışmıştır, nerede doğduğu da bilinmez, 7 şehir ayrı ayrı onun doğum yeri olarak gösterilir.

⁷¹Taytoru, Manas Destanındaki Manas kahramanının atının ismidir.

⁷²Şekerbek, Zamanın Yenetekli Kırgız sanatkarı.

*Buroosun burap bekemdep.
Aytışçu ele körgön el,
Atayday çertet eken,- dep.*

*Qomuzdan alıp boyğo şık,
Qoldorun tınbay oynotup,
“Kök tamaqqa” Talastın,
Kök toqoyun boylotup,
“Aq tamaqqa” Aqsının,
Arkı cagın oylotup...*

*Çertkenin çeber çertçü ele,
Çertmekten möndür tökçü ele,
Bayqalıp, keede bayqalbay,
Mançası biylep ketçü ele.
Şekeme menden salam ber,
“Şerinebiz birge” ötçü ele.*

*Çalağız abam tıñ beken,
Qolunda qomuz, qıl beken.
Cazuuçu cağı bar ele,
Cazğanı comoq, ır beken?
Bük tüşkön kezde sala albay,
Bürkütün emne qıldı eken?*

*Sakeme mümkün bergendir,
Sakemdi ışqı ceñgendir.
Qartaysam dele salam,- dep,*

*Qaptalğa çığıp kelgendir...
Münüşkör bolup Midike,*

*Ayarını iyice ayarlayıp.
Söylerdi gören halk,
Atay gibi çalıyormuş, deyip.*

*Kopuzdan alıp boyuna uygun,
Ellerin durdurmada oynatıp,
“Kök tamak”la⁷³ Talas’ın,
Gök ormanını gezdirip,
“Ak tamak”la⁷⁴ Aksı⁷⁵’nın,
O tarafını düşündürüp...*

*Çalarken ustaca çalardı,
Çalınca dolu yağar gibi olurdu,
Fark edilip, bazen fark edilmeden,
Parmakları bile dans ederdi.
Şeke’me benden selâm söyle,
“Toplantımız birlikte” geçerdi.*

*Çalağız⁷⁶ ağabeyim nasılmış,
Elindeki kopuz ya da tel mi?
Yazarlık yönü vardı,
Yazdığı masal ya da şiir mi?
Yaşlanınca eski kuvveti kalmayan,
Kartalın ne yaptı ki?*

*Sake’me belki vermiştir,
Sake’mi hırsı yenmiştir.
Yaşlansam bile kartalla ava
çıkardım, deyip,
Tepeye çıkıp gelmiştir...
Kuşçu olup Midike,*

⁷³ Kök Tamak, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁷⁴ Ak Tamak, Komuz eşliğinde yapılan ezgini ismidir.

⁷⁵ Aksı, Kırgızistanın Güney bölgesinde bulunan yer ismidir.

⁷⁶ Çalağız, yetenekli Kırgız sanatkarı.

Bürküttü emi sen köndür...

*Cazğanın süygön caş, qarı,
Cantöştün uulu Qasımalı,
Qara söz caqqa kelgende,
Qarçığa ele taptığı.
Ertereeq ketip qaldı dep,
El-curtu közün caştadı.*

*Ömürü – suusu dağı köp,
Oqulup cüröt “Kanıbek”.
Uqmuş eken Kasıkem,
Roman cazğan canı bek.
Ağa da menden salam ayt,
Aytçu ele ‘tentek sarı’ dep.*

*Qasımalı ata, qarıya
Qalıs söz aytıp baarına,
Cetimiş caşı celkelep,
Ooğondo seksen çağına,
Oñboğon opqoq şum acal,
Op tartıp aldı anı da.*

*Arıtıp eçen ay, cıldı,
Az emes emgek al qıldı.
Aqsaqal, nazik talanttan,
“Acardı” cazğan ağandı,
Aldınan tosup aldıñbı?*

Kukeñdin aytçı dayının,

Kartalı artık sen eği...

Yazdığını seven genç, yaşlı,
Cantöş’ün oğlu Kasımalı⁷⁷,
Nesir konusuna gelince,
Avdaki doğandı.
Erken göçtü dünyadan deyip,
Milletin gözünü yaşa boğdu.

Ömrü, suyu daha bol,
Okunmaktadır “Kanıbek⁷⁸”.
Muhteşemmiş Kasıkem,
Roman yazan canı pek (sağlam).
Ona da benden selam söyle,
Söylerti ‘yaramaz sarı’ diye.

Kasımalı⁷⁹ baba, ihtiyar
Âdil söz söyleyip herkese,
Yetmiş yaşı tamamlayıp,
Geçerken seksen yaşına,
Acımasız, kurnaz, soğuk ecel,
Bir anda çekip aldı onu da.

Geçirip nice ayı, yılı,
Az değil, o emek harcadı.
Aksakal, nazik yetenekten,
“Acar’ı⁸⁰” yazan ağabeyini,
Önüne çıkıp karşıladın mı?

Kukeñ’in anlat durumun,

⁷⁷ Kasımalı Cantöşev, Çağdaş Kırgız Edebiyatında en önemli tiyatro yazarlarından biridir.

⁷⁸ Kanıbek, Kasımalı Cantöşev’in en önemli eserlerinden birisidir.

⁷⁹ Kasımalı Bayalınov, Kırgız hikayeciliğinde apayrı bir yeri var yazardır.

⁸⁰ Acar, Kasımalı Bayalınov’un en önemli eserlerinden birisidir.

*Qurağı kelip qarının,
Qulağım uqpayt deçü ele,
Qudayğa qoyup ayıbın...
Qıyqırtıp tıñşap cürgöndür,
Sen aytqan sözdün carımın.*

*Kep-sözgö çeçen can ele,
Köp qırduu talant al ele.
Köptögön körköm canrlar,
Qolunan kelçü baarı ele...
Bir tınbay cazıp catabı
Bul caqta kezdey dağı ele?*

*Hrustal ünü bar ele,
Kündö ırdasa aynıbas.
Cılaacın ünü bar ele,
Cılda ırdasa aynıbas.
Salamat, esen cüröbü,
Zalqar talant Abdilas?*

*Tamşantıp elin al caqtın,
Dağı ele ırdap catqandır.
Muzıkasın uqqandar,
Muyuşup oyğo batqandır,
Qalalıq qatuu qubanıp,
Qaalasa bizge qat saldır.*

*Oylonup körsök turmuşta,
Ömür bul – uçqan bir kuş da...
Osmondun uulu Alıqul,
Omoqtuu aqın Qırğızda.
Otuz dört caşta cayradı,*

*Zamanı gelip ihtiyarın,
Kulağım duymuyor, derdi,
Hüda'ya atıp suçunu...
Bağırtarak dinlemektedir,
Senin söylediğin sözün yarısını.*

*Lafa söze hatip candı,
Çok yönlü yetenek oydu.
Birçok görkem türler,
Elinden her iş gelirdi...
Hiç durmadan yazıyor mu
Yine buradaki hali gibi?*

*Kristal gibi sesi vardı,
Her gün şarkı söylese bozulmaz.
Pınar gibi sesi vardı,
Her yıl şarkı söylese bozulmaz.
Sağ salim orada mı,
Büyük şarkıcı Abdilas⁸¹?*

*Hayran bırakıp halkını oranın,
Hala şarkı söylüyordur.
Müziğini dinleyenler,
Uyuşup düşünceye dalmıştır,
Biz de çok mutlu olalım,
İsterse bize mektup saldır.*

*Düşünüp baksak hayatta,
Ömür bu, uçan bir kuş ya...
Osmon'un oğlu Alıkul,
Köklü şair Kırgızda.
Otuz dört yaşında uçtu,*

⁸¹ Abdilas Maldıbayev, Kırgız Türklerinin en yetenekli, ve ünlü betseci, sanatkar insanı.

Obodon uçqan cıldızça.

*Ulantıp qalğan ömürün,
Irları gülün açqan kez.
Balasız, carsız bolso da,
Baqtısın elden tapqan kez.
Unutpay ısıq salamdı ayt,
Ustatım ele açqan köz.*

*Cağımduu simfoniyasın,
Calpı qalq uqqan qızığa.
Büt boyu, cürgön turğanı,
Muzıka ele nuqura.
Cemiştüü tilek, oyunun,
Cete albay ketti uçuna.*

*Arağın tartıp ciberip,
Daraqqa, tamğa süyönüp,
Tamtañday basıp cürsö da,
Talantı turçu bülönüp.
Bölünböy senden cüröbü
Bötölkö dosuñ Tuleev?*

*Çolponu Qırğız köğünün,
Gülü ele qutman cerinin.
Aqqusu ele ay tamaq,
Aytiluu Isıq-Kölünün,
Biy caqqa bergen can ele,
Büt boydon talant, ömürün.*

*Coruğu, müçö, öñ tüsü,
Comoqton uqqan peri ele.*

Gökte uçan yıldız gibi.

Devam ettirip kalan ömrünü,
Şiirleri çiçek açtığı dönem.
Çocuksuz, yarsız olsa da,
Bahtını halkta bulduğu dönem.
Unutmadan sıcak selâmımı söyle,
Üstadımdı açan gözümü.

Sevimli senfonisini,
Bütün halk dinlemişti ilgiyle.
Tüm bedeni, yaşadığı hayatı,
Müziği gerçekten.
Meyveli dileğinin, düşüncesinin,
Ulaşamadan gitti sonuna.

Arağını alarak kaldırıp,
Ağaca, duvara direnip,
Zar zor yürürken bile,
Yeteneği dururdu parlayıp.
Ayrılmadan seninle mi
İçki dostun Tuleev⁸²?

Çolpanı Kırğız göğünün,
Gülüydü kutlu toprağının.
Beyaz Kuğusuydu ay boyun,
Meşhur Isık-Köl'ünün,
Dansa adayan can idi,
Bütün yeteneğini, ömrünü.

Huyu, güzelliği, vücut yapısı,
Masaldan duyulan periydi.

⁸²Tuleev, ünlü semfoni şefi, müzisyen sanatkar.

*Biyçi eköo bolso düynödö-
Biri anın Büköş ece ele,
Carqırap turğan Çolpondu,
Caşırıp aldı Cer – Ene.*

*Al caqta bolso teatr,
Ar türlüü elden kirgendir.
Tamşanıp, taasın talantın,
Dalaylar çañqap süygöndür.
Aytıp qoy eldin sağıncın,
Aytarım sağa birden-bir.*

*Qalq süygön akter oñoybu,
Qayğı-muñ munday болоorbu...
Okean soolso qoqustan,
Orduna qayra toloorbu...
Özüñdöy talant Muratbek,
Ortodo turbay “coğoldu”.*

*Mukemdey zalqar talanttar,
Miñ kişi bolso el üçün.
Bilinbey kirip coq bolğon,
Bir ölük tura gör üçün.
Esine salğın coluqsañ,
El-curttun ıylap, keyişin.*

*Bektendin uulu Qasımalı,
Çalsa da qara çaçın aq,
Quykomduu quudul sözdördön,
Qurap aytıp azıraaq,
“Qurğurum Midin bolso...” dep,*

Dansçı iki taneysel dünyada,
Biri onun Büköş⁸³ ablaydı,
Parlayıp duran Çolpan’ı,
Sakladı Toprak Ana.

Orada varsa tiyatro,
Her türlü miletten gelmiştir.
Hayran edip zirvesini, yeteneğini,
Birçoğu arzulayıp sevmiştir.
Söyleyiver halkın özlemine,
Anlatırım sana bir bir.

Halkın sevdiği oyuncu olmak kolay mı,
Kaygı, hasret böyle olur mu...
Okyanus kurusa bir anda,
Yerine tekrar dolar mı...
Özün gibi yetenek Muratbek⁸⁴,
Ortalıkta durmayıp “yok oldu”.

Mukem gibi dev yetenekler,
Bin kişi olsa halk için.
Bilinmeden girip yok olan,
Bir cesetmiş mezar için.
Hatırlat görüşürsen,
Halkın, yurdun ağlayıp üzüldüğünü.

Bekten’in oğlu Kasımalı⁸⁵,
Olsa da siyah saçı ak,
Mizahşör kalıcı sözlerden,
Kurup söyleyerek daha az,
“Zavallım Midin olsa...” diye,

⁸³ Büköş, Bübüsara Beyşenaliyeva ilk Kırgız Türklerinden çıkan dünya çapında kadın ünlü bale sanatçısı.

⁸⁴ Muratbek, çok yetenekli oyuncu ve sanatkar.

⁸⁵ Kasımalı Bektenov, yetenekli yönetme ve aynı zamanda iyi bir yazar.

Qulağın cürçü qaşıl ap.

*Qalqınan ketti bölünüp,
Qabilip acal - qapqanğa.
Iristuu özün sezçü ele,
Rayqan menen basqanda...
Iylağan coqpu şoloqtop,
Rayqan eköñ tapqanda?*

*Şimenin uulu Smardı,
Çın, qalppı... lirik deçü eleñ
Irların okup bergende,
Iylayt dep qızdar köçödön.
“Iylayt” dep aytqan sözüñö,
İşene berbeym ceke men...*

*Al caqtın kelin, qızına,
Ir oqup Smar cüröbü?
Bul caqtın kelin, qızınday,
Alar da ıylap iyebi?
Ataylap menden salam ayt,
Ağa ele taza cürögü.*

*Özüñdün qanday abalıñ,
Özgördü beken tamağın?
Ooz tiyip dale cürösüñbü
Oşol caqtın arağın?
Balaluu bolğon çığaarsıñ,
Bar bolso alğan ayalıñ...*

*Calqooluq qılıp köp cazbay,
Caşadıñ carmaç bu cayda.*

Kulağını kaşırdı ara sıra...

Halkından gitti ayrılıp,
Kapılıp ecel tuzağına.
Kendini mutlu hissedirdi,
Raykan ile yürürken...
Ağlamadı mı durmadan,
Raykan ikinizi bulunca?

Şimen’in oğlu Smar’ı⁸⁶,
Gerçek mi, yalan mı... lirik derdin
Şiirlerini okuduğunda,
Ağlar deyip kızlar sokaktan.
“Ağlar” diye söylediğin sözüne,
İnanamadım kendimce ben...

Oranın gelinine, kızına,
Şiir okuyor mu Smar?
Buranın gelinleri, kızları gibi,
Onlar da ağlıyveriyor mu?
Özellikle benden selâm söyle,
Büyüktü temiz yüreği.

Senin nasıl hâlin,
Değişmiş midir boğazın?
Tadına bakıyor musun
Oranın arağının?
Belki çocuğun olmuştur,
Var ise aldığın yârin.

Tembellik yapıp çok yazmadan,
Yaşadın rahatça burada.

⁸⁶ Smar, Baydıldan’ın arkadaşı yetenekli sair ve yazar birisidir.

*Qarğaşaluu “cindi suu”,
Qarabayt tura ubalğa...
Cay bölök bolup ketkeni,
Cazdıñbı caqşı çığarma?*

*Qızığın körböy turmuştun,
Qıyla cıl qıçqıl suu cuttuñ.
Obodon canğan tañ azan,
Özü eleñ Çolpon cıldızdın.
Tabiat bergen belektin,
Talağa köbün ırğıttıñ.*

*Köñüldöş caqın cansın da,
Köp ele söz aytuuğa...
Aq bilek ceñe, “Aq çüçüñ”
Aytilat dayım qalqıñda.
İynedey içke bolso da,
İzderiñ qaldı artıñda.*

*Qarısı içten küdüñdöp,
Caştarı caynap külüñdöp,
Catişat cattap ırıñdı,
“Caşasın bizdin Midin” dep.
Halturşik bolsoñ qap qursaq,*

Halk umudunu kesecekti çoktandır senden... Qapqaçan senden tüñülmök...

*Sen anday aqın emessiñ
Irları ıqşıp cötölgön.
Qulqunu üçün dalbastap.
Qurcundap aqça kötörgön.
Sen anday aqın emessiñ,*

Belalı “cindi su”,
Bakmıyor ki iyiye kötüye...
Mekânını değıştirip gideli,
İyi eser yazdın mı?

Rahatını görmeden hayatın,
Hayli yıl “ekşi su”⁸⁷ içtin.
Şafağın söktüğü tan vakti,
Kendisiydin Çolpan yıldızının.
Tabiatın verdiğı nimetin,
Boş yere çoğunu saçtın.

Gönle yakın cansın ya,
Çok söz var söylemeye...
Ak bilekli yenge “Ak çüçüñ”⁸⁸
Söylenir daim halkında.
Yol iğne gibi ince olsa da,
İzlerin kaldı ardında.

İhtiyarı içten sevinip,
Gençleri parlayarak gülümseyip,
Yaşıyorlar ezberleyip şiirini,
“Yaşasın bizim Midin” deyip.
Uydurmacı olsaydın sadece
midesini düşünen,

Sen öyle şair değılsin,
Şiirleri zorla ayakta duran.
Boğazı için kurnazlık yapıp.
Çuvalla para taşıyan.
Sen öyle şair değılsin.

⁸⁷ Burada votkayı kastediyor.

⁸⁸ Ak çüç, Kırgız şairi Midin Alıbay’ın en meşhur şiirinin ismidir.

Özü ölsö qoşo sözü ölgön.

*Tubasa tunuq talanttıñ
Tuulğan birge eneden.
Arağın üçün sandalıp,
Arılbay öttüñ cemedem.
Kanteyin seni Midike,
Qaysı aqından kem eleñ?!*

*Eñ caqın körgön adamım,
Emese aqın ağayım,
Enekeñ töröp, öskön cer,
El-curttan qabar salayın.
Eçen cıl boldu körbödüñ,
Elestep uqqun dalayın.*

*Men ölsöm emne boldu dep,
Biz caqtan caman oy qılba.
Asmandın bolup türkügü,
Ala – Too turat ordunda.
Aytiluu Soñ-Köl da catat,
Ay, cıldız tünöp qoynunda.*

*Baqılloo Qırğız el esen,
Baylığı tapqan cer esen.
Tört tülük cürgön tör esen,
Kögültür Isıq- Kөл esen.
Mekenıñ güldöp turğan çaq,
“Men ğana coqmun” debeseñ.
Aptaptı tootup qoyboğon,*

Özü ölse onunla sözü de ölen.

*Doğuştan temiz yetenektin,
Doğmuştu birlikte anadan.
İçkin yüzünden sendeleyip,
Kurtulamadın dışlanmadan.
Ne yapıyım seni Midike,
Hangi şairden eksiktin?!*

*En yakın gördüğüm adamım,
Hem şair hem hocam,
Annenin doğurup, büyüdüğü yer,
Halktan, yurttan haber sallayım.
Nice yıl oldu görmedin,
Hayal ederek dinle birçoğunu.*

*“Ben ölürsem ne oldu” diye,
Bizim taraftan kötü düşünme.
Gögün olup zirvesi,
Ala Too⁸⁹ duruyor yerinde.
Meşhur Soñ Kөл⁹⁰ de duruyor,
Ay, yıldız geceleyip koynunda.*

*Bahtlı Kırgız halkı esen,
Zengiliği bulan toprak esen.
Hayvanların gezdiği yayla esen,
Turkuaz renkli Isık Kөл⁹¹ esen.
Vatanın gelişip durduğu zaman,
“Sadece ben yoğum” demezen.
Yaz sıcağını hissetmeyen,*

⁸⁹ Ala Too, Kırgızistandaki Dağların bir kısmının ismi.

⁹⁰ Soñ Kөл, Kırgızistanda Tanrı Dağlarının arasında bulunan gölün adıdır.

⁹¹ Isık Kөл, Kırgızistan'daki irili ufaklı 1923 gölün en büyüğü ve en önemlisi Issık Kul, dünyanın en büyük ikinci krater gölü. Kırgızların dünyaca ünlü yazarı Cengiz Aytmatov'a esin kaynağı olan Issık Göl, Kırgız dilinde 'ılık' anlamına geliyor.

*Ayazduu qışta toñboğon.
Öz kamın murun oyloboy,
Ölkönün qamın oyloğon,
Baarın tapqan manday terinen,
Baatırlar çıqtı ondoğon.*

*Cıldızduu bizdin kögübüz,
Cıldızduu bizdin elibiz.
Cıldızğa bizdi cetkirgen,
Aq emgek, altın peylibiz.
Manastay ele dañqtaldıq,
Maqtanbay aytsaq emi biz.*

*Kün sayın tolğon cañılıq,
Kürdööldüü emgek şanın uq.
Tar keçüü, tayğaq aşuular,
Taymanbas elge bağınıp,
Oş – Frunze col büttü,
Oydoğuday salınıp.*

*Toqtotup eçen dayranı,
Too qoynu kölgö caynadı.
İlbirster cürğön cayğa da,
İliçtin candı şamdarı.
Keremet GESter quruluş,
Keltirdi sansız paydanı.*

*Suu cetpes cerge suu bardı,
Boy tiretip eğin ırğaldı.
Qoroz da tandap çöküp ceyt,
Qorsuntup qonoq, buudaydı.*

Ayazlı kışta donmayan.
Kendi menfaatinden önce,
Ülkenin menfaatin düşünen.
Her şeye sahip olan alın teriyle,
Kahramanlar çıktı onlarca.

Yıldızlı bizim göğümüz,
Talihli bizim halkımız.
Yıldıza bizi ulaştıran,
Ak emek, altın misafirperverliğimiz.
Manas gibi yüceltildik,
Övümeden söylersek şimdi biz.

Her gün dolu yenilik,
Yorulmayan emeğin şanını duy.
Dar geçit, kaygan yollar,
Direnen halka teslim olup,
Oş-Frunze yolu bitti,
Düşündüğümüz gibi yapıp.

Durdurup birçok nehri,
Dağ etekleri göllerle doldu.
Parsların yaşadığı yerlerde de,
İliçin⁹² yandı ampülleri.
Muhteşem HES⁹³ler inşa edilip,
Getirdi nice faydayı.

Su ulaşmayan yere su gitti,
İnsan boyu ekin yükseldi.
Horaz bile seçerek yiyor,
Ayırıp diğerlerinden buğdayı.

⁹² İliçin, Sovyet döneminde mevcut iktidara yaranmak için yeni icat edilen ampüllere Vladimir İliç Lenin'in adını vermişlerdir.

⁹³ HES, Elektrik enerjisi üretmek amacıyla kurulan "nehir tipi tesisler"e kısaltmasıdır.

*Ermenge qoşup arpa cep,
Eçki da kördü cırğaldı.*

*Tüştüğüñ tümön aq pahta,
Tüyşükçül cetti maqsatqa.
Alardın alban işterin,
Akındar bütpös maqtap da,
Qalqına bergen paydasın,
Qattoçu bütpös qattap da.*

*Ciberbey tekke bir küniñ,
Cılmaya qarap bir-birin,
Intımaq menen el iştep,
Irisqa tundu Tündüğüñ.
Qıyla ölkö bilgen, daa bildi,
Qırğızdın bugün kimdigin.*

*İñqığan baylıq qayaqta,
Isıq-Köl, Narın, Talasta.
Uyuna çeyin egiz tuup,
İygilik arbin a caqta.
Mekenge qoşqon salımın,
Bere albaym aytıp, sanap da.*

*Törlördö batpayt tört tülük,
Töldöttük baarın östürüp.
Buluttu çapçıp tuyağı,
Buuluğup çurkayt köp külük.
Murutun canıp cılqıçı,
“Budenniy minse, ee” deyt kültüp.
Başınan baybız toolorğo,*

Otla birlikte arpa yiyerek,
Keçi de gördü rahatı.

Güneyin bütün ak pamuk doldu,
Çalışan ulaştı amacına.
Onların büyük işlerini,
Şairlerin bitmez övmesi de,
Halkına verdiği faydasını,
Kaydedicinin bitmez kaydı da.

Boşuna geçirmeden tek bir gününü,
Severek bakıp bir birine,
Birlik içinde halk çalışıp,
Rızkla doldu Kuzeyin.
Birçok ülkenin bildiğini, yine bildi,
Kırgızın bugün kim olduğunu.

Tükenmeyen zenginlik nerede,
Isık Köl⁹⁴, Narın⁹⁵, Talas'ta⁹⁶.
İneğine kadar ikiz doğurup,
Başarı çok o tarafta.
Vatana verdiği faydasını,
İmkânsız anlatıp sayabilmem.

Dağlara sığmıyor hayvanlar,
Çoğalttık hepsini büyütüp.
Buluta ulaşım toynağı,
Durmadan koşar birçok yarış atı.
Bıyıklarını çatıp yilkıcı,
“Budenniy⁹⁷ at binsem” diye gülüp.
Baştan zenginiz dağ yönünden,

⁹⁴ Isık Köl, Kırgızistan'ın bir ilinin adıdır.

⁹⁵ Narın, Kırgızistan'ın bir ilinin adıdır.

⁹⁶ Talas, Kırgızistan'ın bir ilinin adıdır.

⁹⁷ Budenniy, Ruslar Avrupadan ithal ettiği atların cinsinin adı.

*Toolor bay appaq qoylorǵo.
Al qoylor daǵı köböyüp,
On beş milliyon bolǵondo,
Oşondo daǵı qat cazam,
Olturup alıp çoñ colǵo.*

*Kerektüü kezde uyalbay,
Kesipke kesip almaşıp,
Kelin, qız toodo mal baqsa,
Cayıttan cayıt tandaşıp,
Ulandar uy saayt caqada,
Uylardı tuurap cay basıp.*

*San cetkis tonna esebi,
Sarı-Özön Çüydün şekeri.
Küñgöy-teskey Ala-Too,
Gül ańkıp öröön, özönü,
Küyöögö barçu qızga oqşop,
Qulpunup turǵan kezegi.*

*Ekskavator, buldozer,
Emekte kücü teñelip,
Cepireygen tamdardı,
Celkege qoyup çögörüp,
Zańqayǵan üylör salınıp,
Şaarlar östü keñeyip.*

*Frunze caşıl qalaada,
Coq bolqon eşek araba.
Uylar coq azır möörögön,
Rayqan cazǵan talaada.
Dostuqtun parqı ornodu,*

Dağlar zengin apak koyun yönünden.
O koyunlar daha da çoǵalıp,
On beş milyon olunca,
O zaman da mektup yazacaǵım,
Oturarak büyük yola.

Gerektiği zaman utanmadan,
Her mesleği becerip,
Gelinler, kızlar daǵda hayvan baksa,
Yaylalardan yayla seçerek,
Oğlanlar inek saǵar vadide,
İnekleri taklit edip yavaş yürüyerek.

Sayısız ton hesapsız,
Sarı Özön'ün, Çüy'ün şekeri.
Bakı dulda yamaç Ala-Too,
Çiçek açıp vadisi, nehri,
Evlenecek kıza benzeyip,
Güzelliğini saçtığı çağı.

Kepçe, greyder,
Emekte gücü denkleşip,
Gecekondlu evleri,
Duvarını yıkararak çökertip,
Büyük siteler yapılıp,
Şehirler büyüdü genişleyip.

Frunze⁹⁸ yeşil şehirde,
Yok oldu eşek arabası.
İnekler yok artık möleyen,
Raykan'ın yazdığı tarlada.
Dostluğun parkı kuruldu,

⁹⁸ Frunze, Günümüzdeki Kırgızistan'ın başkentinin Sovyet dönemindeki adı.

Toptolup oşol arağa...

*Otuz cıl murun köz cumğan,
Ölgöndör qayra tirilse,
Öz üyün tappay ar biri,
Öydö tömön cügürsö,
Qay biri şaşıp, suraşmaq,
Qayda, - dep, - borbor Frunze?!*

*Çınında borbor özgördü,
Özgörgönün köz kördü.
Bir top cıl boyu eñseteer,
Bir meyman bolup ketkendi.
Uqmuştuday qooz şaar, - değan,
Ugabız maqtoo sözdördü.*

*İlgerki türköy eliñde,
İlim da qanat caydı bat.
Doktordan kemçil emespiz,
Tooluqta toodoy bar qubat.
Eerçişip eköo baratsa,
Eköönün biröo kandidat.*

*Artınıp alıp atına,
Ar türdüü aspap, kürögün,
Tayakesindey taanığan,
Taştardın körsö irenin,
Geolog çıqtı ondoğon,
Tıñşağan cerdin cürögün.*

Toplanıp o araya.

Otuz yıl önce göçüp giden,
Ölenler tekrar dirilse,
Kendi evini bulamayıp her biri,
Aşağı yukarı koştursa,
Bazıları aceleyle soracak,
Nerede, deyip başkent Frunze?!

Gerçekten başkent değiştii,
Değiştiiğini göz gördü.
Yıllarca arzulatır,
Bir kere misafir olanı.
Muhteşem şehir, diye
Duyarız övgü sözlerini.

Eski cahil halkında,
İlim de yayıldı çabucak.
Doktordan mahrum değıliz,
Dağlı (insan)da dağ gibi var kuvvet.
Yan yana ikisi yürüse,
İkisinden biri ilim adamı.

Atına yükleyerek,
Her türlü âlet edevatını.
Dayısı gibi tanıdığı,
Taşların görse çeşidini,
Jeolog çıktı onlarca.
Dinleyen yerin yüreğini.

*Bir kezde aqın Alıkul,
Bul cağın tereñ qarağan.
İlimpoz arbin çıqsa dep,
Ir cazıp dalay samağan.
Süyünçülöp aytıp qoy,
Süyünüp qalsın can ağam.*

*Arışın kenen taştadı,
Azırqı Qırğız caştarı.
Orustun tilin bul kezde,
Öz ene tildey cattadı.
Anglis, nemes tilinen,
Leksiya oquy baştadı.*

*Baqrğan baqşı, bübü coq,
Tünübüz beykut tañ atat.
Ölümgö ketçü adamdın,
Ömürün qayra da casap,
Vraçtın sanı köböyüp,
Moldolor qalbay baratat.*

*Cumuşçu sanı dağı ösüp,
Culunup basqan urğan çaq.
Bolottu bordoy eritip,
Çoyundu çoqtoy qılğan çaq.
Mal baqqan eldin qolunan,
Baardığı kelip turğan çaq.*

*Irğalıp bassañ küyüngön,
İçpey sır bassañ süyüngön,*

Bir zaman şair Alıkul⁹⁹,
Bu konuya derinden bakmıştı.
Âlim çok yetişse diye,
Şiir yazıp çok arzuladığı.
Müjdele unutmadan,
Sevinsin benim can agram.

Adımını geniş attı,
Şimdiki Kırgız gençleri.
Rus'un dilini şimdi,
Ana dili gibi ezberledi.
İngiliz, Alman diliyle,
Ders anlatmaya başladı.

Bağıran bakşı, şaman yok,
Gecemiz rahat, şafak söküyor.
Ölüme gidecek insanın,
Ömrünü uzatıp,
Doktorun sayısı artıyor.
Mollalar yok olmakta.

İşçi sayı da çoğalıp,
Çarkların döndüğü dönem.
Bakırı tebeşir gibi eritip,
Çeliği küle çeviren dönem.
Hayvan bakan halkın elinden,
Her işin geldiği dönem.

Sarhoş olup sendelesen üzülen,
İçmeyip düzgün yürüsen sevinen,

⁹⁹ Alıkul OSMONOV, Kırgızların meşhur milli şairi. O 1915 yılında Çüy Eyaleti'ne bağlı Panfilov ilçesinin Kaptal Arık Köyü'nde doğmuş. Küçük yaşında anne- babasını kaybettiği için, 1925 yılında o zamanın Frunze'sine, yani şimdiki adıyla Bişkek'e getirilmiş ve Yetimler Evi'ne yerleştirilmiş. Osmonov daha sonra Tokmok şehrine taşınan aynı okulda eğitimine devam etmiş. Edebiyata olan ilgisi daha ortaokul yıllarında başlayan şair, tam bir kitap kurdudur.

*Köñülü caqın, peyli tüz,
Körgöndö “kel” dep iyilgen,
Qabar al emi Midike,
Kalemdeş ağa-iniñden.*

*Ardaqtuu naamğa ee bolğon,
Arbıdı ELDİK AQINDAR.
Baalanğan çığarmasınan,
Bardığı barqtuu asıldar.
Menin da naamım coq emes,
Meenetke şaykeş atım bar.*

*Aqsaqal aqın baarınan,
Aalikeñ bolso qarığan.
“Maza cok, baldar” dep qoyot,
Taya elek biroq tabınan.
Külüñdöp cüzgö çıqsam dep
Küçönüp barat dağı ulam.*

*Aqqula attay arımduu,
Cazğanı dale calınduu.
Kemçilik bolboy koyobu,
Kee birde cazat çarımduu.
Qarını sıyloo – saltıbz,
Qalkına dayım qadırluu.*

*Aralaş cürdüñ caşıñdan,
Aalíkem ötkür aqından...
Tar keçüü taygaq col basıp,
Taymanbay aşıp aşuudan,
Sotsialisttik Emgektin*

Gönlü yakın, niyeti temiz,
Görünce “gel” diye eğilen,
Haber al şimdi Midike,
Kalemdeş ağandan, kardeşinden.

Saygılı üne sahip olan,
Çoğaldı HALK ŞAİRLERİ.
Değerli eserlerinden,
Hepsi sevgili asiller.
Benim de namım yok değil,
Emeğime uygun adım var.

Aksakal şair hepsinden,
Aalı’cığın¹⁰⁰ ise yaşlanan.
“Moralim bozuk, çocuklar” der,
Düşmedi hâlâ gücünden.
Durmadan yüze varsam diye,
Daha da heveslenir yaşamaya.

Akkula¹⁰¹ at gibi dayanıklı,
Yazdığı hâlâ ateşli.
Eksiklik olmadan olur mu,
Bazen yazar hatalı.
Büyüğe saygı, geleneğimiz.
Halkına daim saygılı.

Birlikteydin genç yaştan.
Aalı’cığım keskin şairden...
Dar geçit, kaygan yol kat edip,
Korkmadan geçip geçitten,
Sosyalist Emeğin¹⁰²

¹⁰⁰ Aalı Tokombayev, ünlü bir Kırgız şairi.

¹⁰¹ Akkula, Manasî atının adı.

Baatırı boldu baqıyğan.

*“Tentek” dep seni ayağan,
Temikeñ bolso dağı ağan.
Cazbaysıñ dep cürçü eleñ,
Cazılıp bütökön Aravan...
Cañğağın çağıp al emi,
Cañı-Col caqqa qarağan.*

*Bayağı bala qıyalı,
Baqıldap cürgön ubağı.
Köp cazat süyüü ırların,
Köz kısıp qızdar turabı...
Qayrattu basıp, qart külöt,
Qartaybayt oqşoyt sıyağı.*

*Tüüşükçül kişi ar dayım,
Tüköñdün uqsañ al-cayın,
Iraazı bolboyt özünö,
Roman bütüp salmayın.
Ir caqqa bölöt körünöt,
Ubaqtısının kalğanın...*

*Qırğızdın ötkön baştağı,
Tarihın caza baştadı.
Qay biröölörgö caqsa da,
Qay biröölörgö caqpadı.
Oñdolor değen oydobuz.
Omoktuu çıqsa art cağı...*

Kahramanı oldu kocaman.

“Yaramaz” deyip seni düşenen,
Temike’n¹⁰³ de senin ağan.
Yazmıyorsun, der dururdun,
Yazılıp bitti Aravan...
Keyfine bakıp o şimdi,
Cañı Col tarafa yönelen.

Önceki çocuk huyu,
Enerji dolu gezdiği zamanı.
Çok yazar aşk şiirlerini,
Göz kısıp kızlar duruyor mu...
Gayretli yürüyüp, iyi güler,
Yaşlanmayacağı benziyor gibi.

Dertli kişi her daim,
Tükö¹⁰⁴nün duysan hâlini,
Razı olmaz kendinden,
Romanı bitirmeyince.
Şiire ayıracak gibi,
Vaktinin geri kalanını...

Kırğız’ın başından geçirdiği,
Tarihini yazmaya başladı.
Bazılarının hoşuna gitse de,
Bazılarının hoşuna gitmedi.
Düzelir diye düşünmekteyiz.
Hayırlı olursa sonucu...

¹⁰²Sosyalist Emek Kahramanı, Sovyetler Birliği’nde ve diğer Varşova Paktı ülkelerinde verilen kahraman unvanlı madalyadır. Ülke ekonomisi ve kültürüne yapılan katkılar dolayısıyla verilen en üst dereceli madalya ve unvandır.

¹⁰³ Temirkul Ümötaliyev, Bayldanın çağdaşı Kırgız yazar.

¹⁰⁴ Tügölbay Sıdıkbekov, 1912 yılında Isık-Göl Bölgesi, Ken-Su köyünde doğdu. Tügölbay’ın annesi Ayımkan on yedi çocuk doğurmuş fakat kısa bir zaman içinde Sıdıkbey’in yedi oğlu, dört kızı çiçek hastalığına yakalanarak öldü.

*Kitebin Tüköm çaşınan,
 Kiçine cazıp könbödü.
 Özündöy çöñ-çöñ roman,
 Eline arnap bergeni,
 Oşonun biröön Midike,
 Okuduñ bele sen degi?
 Abikeñ bolso tabında,
 Aytayın anın cayın da
 “Altın Too” degen kitebin,
 Aytışat ar bir ayılda.
 Arımduu iştep baratat,
 Altmış aşqan çağında.*

*Den sooluu caqtan kep salat
 Kee birde başım dep qalat.
 Kee birde “qayran çaştıq” deyt
 Kelin-qız körsö köp qarap.
 Alabı kerek darısın,
 Apteka caqqa köp barat.*

*Nasirdin bolso qurbalıñ
 Qış, cayı basıp qırmanın,
 “Op maydanın” on aytıp,
 Olçoyğon emgek qıldı anıñ.
 Tügönöör emes dürmötü,
 Tüşünüp qoyğun bul cağın.*

*Qay birde cazat “Qum
 Qay birde cazat “Taş qazal”.
 Büt möyünçö es albayt.
 Bir çığarma baştasa al.
 Caqında mağa coluğup,*

Kitabını Tükö’ m gençliğinden,
 Küçük yazarak alışmadı.
 Kendisi gibi koca koca roman,
 Halkına adayıp verdiği,
 Onların birini Midike,
 Okumuş muydun sen dahi?
 Abike’n ise hâlâ gücünde,
 Anlatayım onun hâlini de
 “Altın Dağ” denen kitabını,
 Anlatırlar her köyde.
 Verimli çalışmaktadır,
 Altmışı aştığı çağında.

Sağlık konusundan söz eder,
 Bazen “başım ağrıyor”, der.
 Bazen “hey gidi gençlik” der
 Gelin, kız görse çok bakıp.
 Alıyor galiba ilacını,
 Eczane tarafa çok gider.

Nasirdin¹⁰⁵ ise arkadaşın
 Kış, yaz gezip harmanını,
 “Op mayda¹⁰⁶”sını on kere söyleyip,
 Kocaman emek sarf etti o.
 Tükenir değil hevesi,
 Anlayış göster burasına.

Bazen yazar “Kum gazeli”
 Bazen yazar “Taş gazeli”.
 Bitmeyince dinlenmez.
 Bir esere başlarsa o.
 Yakınlarda benimle görüşüp,

¹⁰⁵ Nasirdin, Kırgız halkının yetenekli bir şairi.

¹⁰⁶ Op mayda, Kırgız halk şiiri.

Cazam, - deyt, - emi “Mas qazal”.

Yazacağım, diyor şimdi “Sarhoş gazeli”.

*Süyünbay iniñ al da östü,
Suqtana qarap ay, köktü.
Cıldızğa qılıp sayaqat,
Cıldızdan körüp al köptü,
Uyqaşsız ırdan baa tappay,
Uyqaştuu ırğa qayra öttü.*

Süyünbay¹⁰⁷ kardeşin de büyüdü,
Dalarak bakıp aya, göğe.
Sehayat edip yıldıza,
Yıldızı görüp o heveslendi,
Uyaksız şiirde değer bulamayıp,
Uyaklı şiire tekrar geçti.

*Adegende uyqaşsız-
“Aq ırdı” Sukeñ baştadı.
Kee biröö anı tuuraym dep,
Kelesoo bolo cazdadı...
Açığın aytsam Midike,
“Aq ırıñ” elge caqpadı.*

İlk başta uyaksız
“Ak şiire¹⁰⁸” Suke’n başladı.
Bazıları ona benzeyeyim diye,
Neredeyse deli olacaktı.
Açık söylemek gerekirse Midike,
“Ak şiir”ini halk beğenmedi.

*Aytmatın uulu Çingizçi...
Saqasın aykür turguzdu.
Gülsarı atın küülöntüp,
Kün, Aydı közdöy zırğıttı.
Düynögö cayıp atağın,
Düñ qılıp catat Qırğızdı.*

Aytmat’ın oğlu Çingiz...
Yolu çok uğurlu oldu.
Gülsarı atını dört nala koşturup,
Güneşe, aya doğru yöneldi.
Dünyaya yayıp ününü,
Meşhur etmekte Kırgız’ı.

*Cazğanı caza ketpedi,
Cay-qışı birdey köktödü.
Laureat, eldik cazuuçu,
Öörçüdü ötkür sözdörü.
Köp ölkö, şaardı qıdırıp,
Kosmosko ğana cetpedi.*

Yazdığı yazıda kalmadı,
Yaz kış aynı çiçek açtı.
Ödüllü, halk yazarı,
Gelişti keskin sözleri.
Çok ülke, şehir dolaşıp,
Sadece uzaya ulaşamadı.

¹⁰⁷ Süyünbay, Kırgız şairi ve Bayıldaldanın zamanlaşı Süyünbay Eraliyev, 15 Ekim 1921 tarihinde Kırgızistan’ın Talas bölgesinde bulunan Üç Emçek köyünde dünyaya geldi.

¹⁰⁸ Ak Ir, Çağdaş Kırgız şairi Süyünbay Eraliyev’in şiirinin adı.

*Qubaniç, Musa qurdaşın,
Quttuqtap tosup ır cazıp,
Ar cıldın arbin planın,
Atqarıp catat şır, baçım.
Şıyraqqa çaap sınçılar,
Eköön teñ durus qıldı aqın.*

*Özgörüp azır Qubaniç,
Otoo çöptön tazardı.
Cazıp catqan ırının,
“Caşasını” azaydı.
Kalendardı qarabay,
Kadimki aqın atandı.*

*Musa da murunqusunday,
Cüünü boş ırdı caza elek.
Antkeni azır kitebi,
Skladka cata elek.*

*Sooronbay bardır esiñde,
“Dürbüsü” dale közündö.
Aqındıq cağın bileersiñ,
Araket qılıp cüröt beym,
Ay menen Küngö cetüügö.*

*Ubada sözgö taq cüröt,
Uşaqın sözün az bilet.
Ubaqtın tekke ketirbey,
Ir cazıp alsam caqşı dep,*

Kubaniç, Musa kardeşin,
Tebrik ederek karşılayıp, şiir yazıp,
Her yılın fazlasıyla plânını¹⁰⁹,
Yapmakta tez ve çabucak.
Bacaklarını tutup eleştirmenler,
İkisini de kıldı iyi şair.

Değişip şimdi Kubaniç¹¹⁰,
Yabanî otlardan temizlendi.
Yazdığı şiirlerinin,
“Yaşasın¹¹¹”ı azaldı.
Takvime bakmadan,
Gerçek şair atandı.

Musa¹¹² da eskisi gibi,
Kalitesiz şiir yazmıyor.
Çünkü şimdi kitabı,
Depolarda yatmıyor.

Sooronbay¹¹³ vardı hatırlarsın,
“Gözlüğü” hâlâ gözünde.
Şairlik yönünü bilirsin,
Uğraşır duruyor galiba,
Ay ile Güneşe ulaşmaya.

Verdiği sözü tutar,
Dedikoduyu az bilir.
Vaktini boşa harcamayıp,
İyi şiir yazabilsem diye,

¹⁰⁹ Sovyet döneminde hükümet, şair ve yazarları hem spariş olarak hem de hükümet tarafından belirlenen bir plâna uygun şekilde ve sayıda şiir/kitap yazmada zorunlu tutmuştur.

¹¹⁰ Kubaniç, Baydıdanın zamanlaş şair arkadaşı

¹¹¹ Yaşasın, Soyet devrinde şairler Sovyet hükümetine yaranmak ve sosyalizm propagandası yapmak amacıyla şiirin birkaç yerinde “yaşasın” şeklinde yazarlardı.

¹¹² Musa, Baydıdanın zamanlaş şair arkadaşı.

¹¹³ Sooronbay, Baydıdanın zamanlaş şair arkadaşı.

*Körünböy taanış mastarğa,
Köçödö dayım saq cüröt.*

*Şükürbek iniñ çaş boydon,
A birok çaçı aq bolğon.
Baldarğa barqtuu cazuuçu,
Barğanı sıyluu caq bolğon...
“Aq taylağın” cetelep,
Al cüröt köönü şat boydon.*

*Qay birde qalsam coluğup,
“Qanday” dep aytat çoyulup.
Çoyulsa men da çoyulam,
Qalambı andan qorunup...
Qatuu söz aytpaym birok da,
Kantse da caşı, colu uluk.*

*Satira caqtan caqınıñ,
Qayımdın uulu Qasımıñ.
Sürdönçöök, uyañ qızga okşop,
Süylögön menen aqırın,
Quyqum söz çağın arbitıp,
Küçötüp barat basığın.*

*Ulgaybay ölböy çaşaar dep,
Uzattım uzaq sapar dep,
Urmattap uluu ağasın,
Roman büttü “Atay” dep,
Dem alıp cüröt kurortto,
Den sooluq çağım naçar dep.*

Bilçü eleñ bir top tasqağın,

Görünmeden tanıdık ayyaşlara,
Sokakta daim ihtiyatlı yürür.

Şükürbek¹¹⁴ kardeşin hâlâ genç,
Fakat saçlarına ak düşmüş...
Çocukların saygıdeğer yazarı,
Gittiği yer şerefli olan...
“Ak daylağ”ını yedeğine alıp,
O yürür neşeyle.

Bazen rastlasam,
“Nasılsın” diye söyler nazlanıp.
Nazlanırsa, ben de nazlanırım,
Kalayım mı geride çekinip...
Sert söz söylemem, fakat da,
Ne de olsa yaşı, yolu ulu.

Hiciv alanında yakının,
Kayım’ın oğlu Kasım’ın¹¹⁵.
Utangaç, çekingen kıza benzeyip,
Konuşsa da yavaş, sessiz,
Atışma laflarını yağdırıp,
Geliştirmekte hızla adımını.

Yaşlanmaz, ölmez yaşar diye,
Gönderdim sefer uzak diye,
Hürmet gösterip ulu ağasına,
Roman bitti “Atay” diye,
Dinlenmekte tatil köyünde,
Sağlığım kötüleşti diye.

Bilirdin birçok çabasını,

¹¹⁴ Şükürbek, Çağdaş Kırgız Edebiyatında çocuklar için eser yazan yazar.

¹¹⁵ Kasım, Baydıldanın zamanlaş şair arkadaşı.

*Muqambetqaly, Aqbarıñ,
Özüñdün ırğa süyrötüp,
Östürüp çıqqan caştarıñ.
Az köröm içken mas çağın,
Köp köröm cazıp catqanın.*

*Baqıldap keede cüröbüz,
Baldarı okşop bir üydün.
Qudası boldum qayıspas,
Muqambetqaly iniñdin.
Qurç sözüñ menen Midike,
Quttuqtoo cazıp süyüntgün...*

*Caparqul, Calil, Şatmanıñ,
Calınduu qılıp cazğanıñ,
Kenebey keçtin kirgenin,
Bayqabay tañdın atqanın,
Mayqaçan bolup erğuldar,
Bayıttı talant caqtarın.*

*Üçöö teñ tatpayt araqtı,
Üçöö teñ maqtayt tamaqtı.
Medisinalık ilimden,
Berişip mağa sabaqtı,
İldetiñ ketet köböyüp,
İçpe,- dep dayım cadattı.*

*Turçu ele sindı caqtırbay,
Tuuğanın “tuyğun” Qaçqınbay,*

Mukambetkaly¹¹⁶, Akbar'ın¹¹⁷,
Kendin alıştırıp kıvraklığa,
Yetiştirdiğin gençlerin.
Az görürüm içmiş, şarhoş hâllerini,
Çok görürüm şiir yazdıklarını.

Gürültüyle bazen yürürüz,
Çocukları gibi bir evin.
Dünürü oldum ayrılmaz,
Mukambetkaly kardeşinin,
Keskin sözünle Midike,
Tebrik yazarak sevindir...

Caparkul¹¹⁸, Calil¹¹⁹, Şatman'ın¹²⁰,
Ateşli kılıp yazdıklarını,
Dert etmeden akşam olduğunu,
Fark etmeden şafak söktüğünü,
Atletçek delikanlılar,
Zenginleştirdi yeteneklerini.

Üçü de ağzına almaz arağı,
Üçü de över yemeği.
Tıp ilminden,
Vererek bana dersi,
Hastalığın başlar, çoğalıp,
İçme, diye diye bıktırdı.

Dururdu eleştiriyi beğenmeyip,
Akraban “uyanık” Kaçqınbay¹²¹,

¹¹⁶ Mukanbetkaly, Baydıldanın zamanlaş şair arkadaşı.

¹¹⁷ Akbar, Baydıldanın zamanlaş şair arkadaşı.

¹¹⁸ Caparkul, Çağdaş bir Kırgız yazarı.

¹¹⁹ Calil, Çağdaş bir Kırgız yazarı.

¹²⁰ Şatman, Çağdaş bir Kırgız yazarı.

¹²¹ Kaçqınbay Artıkbayev, Kırgızistan halk yazarı, ünlü eleştirmen, edebiyat bilimci, şair ve çevirmen 1934 yılında Moskovskiy rayonunun Keper-Arık köyünde kolhozcu bir ailede dünyaya gelir.

*Özünün maqtap cazğanın,
Özgögö bir söz aytırbay,
Coburap cüröt dağı ele,
Coldoşun bura bastırbay.*

*“Azaptın tağın” baş qılıp,
Al dağı östü alınca.
Baldarğa ketet qoşulup,
Çoñdorğo keede taarınsa.
Öpkülöyt qızdın quurçağın,
Ötkönün estep, sağınsa...*

*Alğanı Coomart agañdın,
Ayçürök Tenti ceñekeñ,
Col corgoluu talantı,
Cokemden cuqtu debeseñ...
Ataqtuu aqın al boldu,
Ayaldan çıqqan er eken.*

*Tunuq beym tuñguç mahabat,
Turbasa dele bir bolup...
Tarmal çaç zalqar carına,
Dağı ele tiyip kün bolup,
Kep aytpas esteligine,
Kez-kezde ketet gül koyup.*

*Özü ele aqın çıqtıbı,
Özüñdön mümkün cuqtubu...
Cıparisa ceñem da,
Ir cazğan caqqa ışqıluu,
Kerilip basat köçödö,*

Kendisinin överek yazdığını,
Başkası eleştirse konuşturmaz,
Aynı şekilde devam ediyor,
Yoldaşlarını saptırmayıp yoldan.

“Azabın tacını” üstün tutup,
O da büyüdü hâlince.
Çocuklara gider karışıp,
Büyüklerle bazen küsünce.
Öperek kızın oyuncağını,
Geçmişini hatırlayıp, özleyince...

Eşi Coomart¹²² ağabeyinin,
Ayçürök Tenti¹²³ yengeciğın,
Şimdi ise yeteneği,
Coke’mden bulaştı demezen...
Ünlü şair o oldu,
Kadından çıkan er imiş.

Duru mu ki il aşk,
Birlikte olmasa bile...
Kıvırcık saçlı meşhur yârine,
Hâlâ eşi olup kocasının,
Söz etmez heykeline,
Bazen gidip çiçek koyup.

Kendisi şair çıktı mı,
Senden ona bulaştı mı...
Cıparisa¹²⁴ yengem de,
Şiir yazmada ustadır,
Gerilip yürür sokakta,

¹²²Coomart Bökönbayev, akın ve dramaturg yani oyun yazarıdır. Onun ilk “Cer alan ke-deylerge” yani “Yer alan fakirlere” isimli şiiri 1927’de yayımlanmıştır.

¹²³Ayçürök Tenti, Coomart Bökönbayev’in eşidir.

¹²⁴Cıparisa, şair Midin Alıbayev’in eşidir.

Kete elek dale qız sını.

Gitmedi hâlâ kız sîması.

*Köp kezde şayır cürsö da,
Kee birde köñül çögöröt.
Özüñdü estep Midike,
Oyloru ketet celeelep...
Mas bolso dale canımda,
Basqanı caqşı ele dep.*

Çok zaman neşeli gezse de,
Bazen morali bozulur.
Seni hatırlayıp Midike,
Düşüncelere dalar...
Sarhoş olsa da yanımda,
Yürürse iyi diyerek.

*Ilımsıp qalat körgöndö,
Rayqan baykem ayalı.
Ir menen komediyaga,
Işqıluu deşet a dağı.
Baykendi tartsa al ceñem,
Baatırdıq işke caradı.*

İlhamlanır gördüğümde,
Raykan ağamın eşi.
Şiir ile mizaha,
Kabiliyetli derler ona da.
Ağama çekerse o yengem,
Kahramanlık işe yaradı.

*Biröölör aytat caqında,
Piesa cazıp catat dep.
Biröölör aytat caqında,
Irların “Çalqan” basat dep.
Aytıp koy maqtap dosuña,
Acarıñ senden aşat dep.*

Birileri söylüyor yakında,
Piyes yazıyor diye.
Birileri söylüyor yakında,
Şiirlerini “Çalkan”¹²⁵ basacak diye.
Anlatıver överek dostuna,
Yarin seni aşacak diye.

*Başına özüñ cetpegen,
Parnastı dayım köksögön.
Azırqı ulan, qızdardan,
Aqındar çıqtı köptögön.
Belsemdüü iygi işterin,
Bere albaym beş ooz söz menen.*

Başlarında senin olmadığın,
Başarıyı daim isteyen.
Şimdiki delikanlı, kızlardan,
Şairler çıktı onlarca.
Çok kaliteli işlerini,
Anlatamam beş sözle.

*Qatuulap uçup qay biri,
Qanatı efir tilüüdö.*

Süratli uçup bazıları,
Kanadı yayını kesmekte.

¹²⁵ Çalkan, 1955 yılından başlayarak devam eden karikatür ve mizah dergisinin ismidir.

*Eline erke atalıp,
Ee bolup alqış, süyüügö,
Aytilip cüröt maqtalıp,
Ar qaysı qalqtın tilinde.*

*Taşırqap aqın-cazuucu,
Talantı moqoy qalğanda,
Kadimki qalıs sınçılar,
Qaşqayta qayrap salğanda,
Taşqındap turat deçü ele.
Tabına kelip al dayra.*

*Samağan uulu Ceenbay,
Sınçının ele balbanı.
Baarımızğa maalım go,
Paydası menen cañcalı...
Al özü ketip sen caqqa,
Artında qaldı qayrağı.*

*Cakiştin uulu Ömürkul,
Cazdı ele bir top sindardı,
Ulğayğan sayın az iştep,
Uzatıp soñqu cıldardı,
Bul dağı ketip sen caqqa,
Munun da ordu qur qaldı.*

*Berkisin bir az-maqtasaq,
Arqısı caman köröt dep,
Arqısın bir az caqtasaq,
Berkisi muunup ölöt dep.
Sanarqap cürgön kezi beym,
Şarşenbek menen Keñeşnek.*

Halkına nazlı atanıp,
Sahip olup saygı, sevgiye,
Anlatılmakta durmadan,
Her türlü halkın dilinde.

Aksayıp şair yazar,
Yeteneği körelince,
Gerçek adil eleştirmenler,
İyice tam bileyince,
Sığmayıp durur derdi,
Eski haline gelip o nehir.

Samagan oğlu Ceenbay¹²⁶,
Tenkitçinin pehlivanı.
Hepimize malum ya,
Faydası ile gürültüsü...
O kendisi gidip senin tarafa,
Ardında kaldı bilemesi.

Cakiş'in oğlu Ömürkul¹²⁷,
Yazmıştı birçok tenkitleri,
Yaşlanınca az çalışıp,
Vedalaşıp son yıllarda,
O da gitti senin tarafa,
Bunun da yeri boş kaldı.

Berikisini bir az övsek,
Öteki daralır diye.
Ötekini bir az savunsak,
Berikisi intihar eder diye.
Endişe içinde mi ki,
Şarşenbek¹²⁸ ile Keñeşbek¹²⁹.

¹²⁶ Ceenbay, Baydılda Sargogoyev'in döneminde yaşayan yetenekli bir eleştirmen.

¹²⁷ Ömürkul, Baydılda Sargogoyev'in döneminde yaşayan yetenekli bir eleştirmen.

*Eköo teñ ötkür, kurç ele,
Eköo teñ öcör sınçı ele.
Haltura bolso moysoym dep,
“Qancarın” qamdap turcu ele,
Momposuy sorup bir kezde,
Momoyup cüröt tınç ele.*

*Öntölöp dayım körgöndö,
Özüñdü barqtap, sıylap köp.
Tilinde tiken, murcu bar,
Tüşüñgön iniñ Qımbatbek,
Qubanıp keede qalçu elen,
Quyqum söz caqqa qıldat dep.*

*Qubanıp biz da oquduq,
Köp sının köñül cırğatıp.
Kiyinki kezde unçuqpayt,
Cırğağan candı “quuratıp”,
Curnalist bolup ketken deyt,
Cüdögön oqşoyt sın cazıp.*

*Midike, mında sen barda,
Murutu çıqqan cañıdan,
Anca-mınça bilişken,
Adabiyat sındın cayınan,
Talanta caştar cetildi,
Taqşalıp baardıq çağınan.*

*Bul caştar sındın sıymıǵı,
Bir tobu çoñ iş atqarıp,*

İkisi de keskin, yetenekliydi,
İkisi de mücadelecı tenkitçiydi.
Uydurmaysa affetmem diye,
“Hançerini” hazırlayıp dururdu,
Şeker somurup bir zamanda,
Sakin geziyor kendi halinde.

Daim görünce seni o.
Saygıda kusur etmeyip,
Dilinde diken, acı biber var,
Anlayan kardeşin Kımbatbek¹³⁰,
Kıvanç duyardın bazen,
Atışmalı sözde dikkatli diyerek.

Kıvanç duyarak bizde okuduk,
Çok tenkitinden keyif alarak.
Son dönemde ses çıkarmıyor,
Rahat olan cana “çile çektirip”,
Gazeteci olmuş galiba diyorlar,
Sıkılmış yazık tenkit yazıp.

Midike, burada sen varken,
Bıyığı yeni terleyen,
Az çok bir şeyler bilen,
Edebiyat, tenkit yönünden,
Yetenekli gençler yetişti,
Her konuda dört dörlük olan.

Bu gençler tenkidin övüncü,
Birçoğu büyük işler başarıp,

¹²⁸ Şarşenbek, Baydılda Sargogoyev’in döneminde yaşayan yetenekli bir eleştirmen.

¹²⁹ Keleşbek, Baydılda Sargogoyev’in döneminde yaşayan yetenekli bir eleştirmen.

¹³⁰ Kımbatbek, yetenekli bir Kırgız şairi.

*Qorquta berbey iği coq,
Qoluna soyul, balta alıp.
Qalis sın cazıp cürüşöt,
Qara qıldı qağ carıp.*

*Emese mınday dep turup
Bul çağın artqa taştayın,
Özüñö birge öttü ele,
Oktolup turğan caş çağım,
Özgönü aytıp bütkönsüym,
Özümdön sözdü baştayın.*

*Men bolsom cüröm men bolup,
Mederim – Meken, el bolup.
Bir aqından kem bolup.
Bir akınğa teñ bolup.
Kemidik araq-şaraptan,
Keltekti bir top cey koyup.*

*Enekem meni tuuğanda,
Oozantsa da sarı may menen,
Sen bolduñ meni Midike,
Oozantqan ‘‘arag-çay’’ menen.
Tez ele kettim üyrönüp,
Deerimde menin bar belem...*

*Köz qıssa, men da köz qısıp,
Könükkön sayın könüktüm.
Oqutqan kişim sen eleñ,
Özüñdön keede köp içtim.
Suyqayğan tunuq ‘‘cindi suu’’-
‘‘Suusu go, - dedim – beyiştin’’*

Korkutmadan yersiz,
Eline sopa, balta alıp.
Âdil tenkit yazıyorlar,
Kara kılı kırk yarıp.

Böylece anlatıp durumu,
Bu yönünü geriye atayım,
Seninle birlikte geçmişti,
Ok gibi olduğum genç çağım,
Başkalarını anlatmam bitti gibi,
Kendimden söze başlayayım.

Bense geziyorum ben olup,
Dayancım Vatan, halk olup.
Bir şairden eksik olup,
Bir şaire denk olup.
Eksilttim arak şarabı,
Dayağı baya bir yiyip.

Anacığım beni doğururken,
Ağzıma ilk sarı may¹³¹ koysa da,
Sen oldun benim Midike,
Ağzıma ilk ‘‘arak, çay’’ koyan.
Çabubak içkiye alışıp,
Megerse yeteneğim varmış...

Göz kırpsa, ben de göz kırpıp,
Alıştıkça alıştım.
Öğreten kişi sendin,
Bazen senden de çok içtim.
Çok güzel temiz ‘‘cindi suu’’yu
‘‘Suyu herhalde dedim, cenettin’’.

¹³¹Kırgız Türklerinde çocuk ilk doğduğu zaman annesi ya da ninesi ağzına yağ koyarlar.

*Tartqanday magnit temirdi,
Tartat da turat özünö.
Düköndö türdüü şişeler,
Tük ketpeyt tüşüp esime.
Aşığım bolup baardıği,
Körünöt dayım közümö.*

*Anı içken sayın cırğadım,
Anı içken sayın duuladım.
Anı içken sayın qay birde,
Apamdı coqtop ıyladım.
Anı içpey qalğan kezderde,
Anan men mintip ırdadım:*

*“Estesem, canım- araq ay,
Elcireyt içim ayabay.
Eki kün seni içpesem,
Erte keç bugum tarabay,
Etimden azıp ketemin,
Emçekten çıqqan baladay”’.*

*Oşentip cürüp oñbodum,
Tar bolup dañğır coldorum,
Bir kezde cürgön başımda,
Birindep tattuu oylorum,
Öydödön pasqa qulanıp,
Özümdü özüm qordodum.*

*Cürögüm qalıp araqtan,
Cüz colu kelip toqtotqum,
Cüzüñ qursun senin dep,
Cüz colu ağa qoştoştum.
Çırmooqton beter çırmalıp,*

*Çektiği gibi mıknatısın demiri,
Çeker de durur kendine.
Dükkânda çeşitli şişeler,
Hiç gitmez benim aklımdan.
Âşığım olup hepsi,
Görünür daim gözüme.*

*Onu içtikçe rahatladım,
Onu içtikçe zevk aldım,
Onu içtikçe bir ara,
Anam yok diye ağladım.
Onu içmediğim zamanlarda,
Sonra ben şöyle şiir söyledim:*

*“Hatırlasam, canım arak hey,
Ezilir içim çok.
İki gün seni içmesem,
Sabah akşam derdim dağılmayıp,
Etimden zayıflarım,
Memeden kesilen çocuk gibi”’.*

*Böylece iflah olmadım,
Dar oldu geniş yollarım,
Bir zaman var olan kafamda,
Dağılıp güzel düşüncelerim,
Yukarıdan aşağıya düşüp,
Kendi kendimi horladım,*

*Yüreğim bıkip araktan,
Yüz defa bırakmak istedim,
Lanet olsun sana deyip,
Yüz defa onunla vedalaştım.
Sarmaşıktan beter dolanıp,*

Cüz colu qayra dostoştum.

*Tolğonup qay bir tündördö,
Toruna tüşüp qapanın,
Tokson miñ oydu elestep,
Tomsorup oygoo catamın.
Oy menen uzaq col cürüp,
Oy menen aşuu aşamın.*

*Tumanday samsıl al oylor,
Tutanğan sayın tutanıp,
Bardıǵı orun talaşat,
Başıma batpay şıqalıp.
Qıynala berem uqtabay,
Qışqı tüin cılday uzarıp.*

*Köşütüp candı bir kezde,
Közümdü ilsem kiçine,
Bir-birden matap kelişip,
Müyüzün taqap içime,
Burcuğuy moyun, qızıl köz,
Buqalar kiret tüşümö.*

*Qapıstan çoçup selt etip,
Qayradan daǵı oyğonom.
Qaltıray tüşüp es alıp,
Qayradan daǵı oylonom.
Qapasqa tüşkön quşqa oqşop,
Qarañǵı tüngö qor bolom.*

*Öydö-ıldıy cürüp baa berbey,
Ötkörgön kündü elesteym.
Oşondo daǵı köbüröök,
Oylonğon kişiñ kelet beym...*

Yüz defa tekrar dost oldum.

Kafa yorup bazı gecelerde,
Tuzagına düşüp derdin,
Doksan bin düşünceyi hayal edip,
Çaresiz düşünerek yatarım.
Düşünceyle uzak yol aşıp,
Düşünceyle geçitten geçerim.

Duman gibi o düşünceler,
Ateşlendikçe ateşlenip,
Hepsi yer kavgası yapar,
Başıma sığmayıp dolanıp.
Zorlanırım uyuyamadan,
Kış gecesi yıl gibi uzayıp.

Terletip canı bir zaman,
Gözümü yumsam azıcık,
Birden bire toplanıp gelerek,
Boynuzunu dayayıp içime,
Kocaman boyunlu, kızıl gözlü,
Boğalar girer düşüme.

Ansızın sıçrayıp yerimden,
Tekrardan yine uyanırım.
Titreyerek düşüp dinlenip,
Tekrardan yine düşünürüm.
Kafese düşen kuşa benzeyip,
Karanlık gecede kör olurum.

Aşağı yukarı gezip değer vermeden,
Geçirdiğim günü hayal ederim.
O zaman bile daha çok,
Düşündüğün kişi gelir miki...

*Özü mas, tili mas emes,
Özüñdü dayım köp esteym.*

*Buzulup qanım qay birde,
Bul caqtın taştap oçoğun,
Sen menen birge körüügö,
Al çaqtın “beyiş”, “tozoğun”,
Cabişıp barıp çatsam deym,
Caniñda bolso boş orun.*

*Aşığın kütkün canğa oqşop,
Ar münöt közüm çaçırıp.
Azaptuu uzaq tün ketip,
Atsa deym tañdı batıraaq.
Ansayın saattın cebesi,
Art cağın közdöy şaşılat...*

*Aqlım aytıp özümö:
“Adam bol”deymin calbaram...
Ubada berip özümö:
“Unutpa” deymin qayradan...
İçimden qayırıp köp sözdü,
İçpeym dep qatuu qarğanam.*

*Bir kezde kütkün tañ atat,
Bilinbey çığam köçögö,
Bar bolğon aqıl, quuluqtu,
Baş bilbeyt eken ceke ele...
Koş butum köngön cerine,
Kötörüp cönöyt özü ele.*

*Tüşümö kirgen sıyaqtuu,
Tündögü qargış, ubadam.
Tumanday tarap tuş-tuşqa,*

*Özü sarhoş, dili şarhoş değıl,
Seni daim çok hatırlarım.*

*Bozulup kafam bazen,
Bu tarafın bırakıp ocağını,
Seninle birlikte görmeye,
Oranın “cennet”ini, “cehenem”ini,
Yapışarak gidip yatsam diyorum,
Yanında varsa boş yerin.*

*Âşığını bekleyen cana benzeyip,
Her dadika gözümü kırıp.
Azaplı uzak gece gidip,
Sökse derim şafak çabucak.
Buna inat saatin yelkovanı,
Ardına doğru telaşla acele eder...*

*Öğüt verip kendime:
“Adam ol” derim yalvarırım...
Söz verip kendime:
“Unutma”derim tekrardan...
İçimden tekrarlayıp çok sözü,
İçmeyeceğim diye ağır yemin ederim.*

*Bir zamanda beklenen şafak söker,
Bilinmeden çıkarım sokağa,
Var olan aklı, kurnazlığı,
Baş bilmezmiş tek başına...
Çift ayağım alıştığı yerine,
Kaldırıp götürür kendisi de.*

*Düşüme girmiş gibi,
Geceki lânet, yeminim.
Duman gibi dağılıp her yere,*

*Tündögü tartqan ubaram,
“Baatırdan” soğup alğan soñ,
Baardıñın esten çığaram.*

*Baktımdı baylap, Midike,
“Baatırın” qıldı baarisın.
Caylantıp cürök qalğan kez
Caş kezde qaqqan qağışın.
Azayıp ketip baratat,
Aqlım, arım, namısım.*

*Toptoşup keede carmaşqan,
“Dostordun” köönün qıybadım.
Bir sopu bolup, bir içip,
“Tozoqqo tüştü ıymanım”.
“Bötölköbaydan” çığa albay,
Boş ketti bir top cıldarım.*

*Aylaker eken “Akmoldo”,
Azğırdı meni aq coldon.
Araket qılıp cürömün,
Az-azdap anı taştooğo.
Arakkeç aqın atanıp,
Arzıbay cüröm maqtooğo.*

*Baş cazıp kündö tañ azan,
Mahabat desem araşan,
Balaket eken “cindi suu”,
Bar cağın bayqap karasam.
Basınıp anın ayınan,
“Bayağı” bolup baratam.*

Geceki çektiğim çilem.
“Baatır¹³²dan” içtikten sonra,
Her şeyi aklımdan çıkarırım.

Bahtımı bağlayıp, Midike,
“Baatır’ın” yaptı her şeyi.
Yürek yavaşlattığı zaman
Gençken attığı atışını.
Azalıp gidiyor her gün,
Aklım, arım, namusum.

Toplanıp bazen sarmaşan,
“Dostların” hevesini kırmadım.
Bir sofı olup, bir içip,
“Cehenemme düştü imanım”.
“Bötölköbay¹³³dan” çıkamayıp,
Boşa gitti birçok yıllarım.

Kurnazmış “Akmoldo¹³⁴”,
Çıkardı beni doğru yoldan.
Gayret etmekteyim,
Azar azar onu bırakmaya.
Adım ayyaş şaire çıkıp,
Hak etmiyorum övgüyü.

Ayılıp her şafak söktüğünde,
Muhabbet desen çok,
Felaketmiş “cindi su”,
Bir fark edip bakarsam.
Dışlanıyorum onun yüzünden,
“İstenmez” olmaktayım.

¹³²Baatır,deyim olarak alköle verdikleri isim.

¹³³Bötölköbay,deyim olarak alköle verdikleri isim.

¹³⁴Akmoldo, deyim olarak alköle verdikleri isim.

*Eki ese menden köp içken,
 “Erler” bir keypi kelişken.
 Bekitip üyün içinen,
 Bötölkö menen öbüşkön.
 Dardayıp sarı tekeley,
 Talaadan içem, men içsem*

*El anan kantip körbösun,
 Esi çok mendey iniñdi.
 Kartöşkö murun, şişik köz,
 Qaraşıp sırtqı türümdü,
 Taytayğan qayran Baydılda,
 Tartıptır, - deşet- Midindi.*

*Qayrılbaş ketti qurç ubaq,
 Qarıptay başım şılqıyat.
 Özümdön tömön nemeler,
 Öödösüp keede tınsınat.
 Basañdap ketip baratat,
 Baydıke deşip turcu ubaq.*

*Qaçankı süygön ubaqtay,
 Qayrılıp köñül suraşpay,
 Qadırım siñgen qara söz,
 Qaada kütüp, sır açpay,
 Qaşçu boldu körgöndö,
 Qarışqır körgön ulaktay.*

*İmere tartıp özünö,
 İçkin dep tursa arağım,
 İtere türtüp koltuqqa,
 İçpe dep turat ayalım.
 Köñülün qıybay alardın,*

*İki misli benden çok içen,
 Bazılarının bir hâli değışmiş.
 Kilitleyip evini içerden,
 Şişeyle öpüşen.
 Açılıp sarı teke gibi,
 Sokakta içirim, ben içsem.*

*Halk sonra nasıl görmesin,
 Beyinsiz benim gibi kardeşini.
 Patates burun, şiş gözlü,
 Bakarak dış şeklime,
 Hantal zavallı Baydılda,
 Çekmiş, diyorlar Midin’e.*

*Dönmeden gitti hırçın vakit,
 Hasta gibi kafam şişer.
 Benden aşağı kimseler,
 Yücelip bazen akıllı olur.
 Azalıp gidiyor yavaşça,
 Baydıke deyip durdukları vakit.*

*Eski sevdikleri vakit gibi,
 Dönerek hâl hatır sormadan,
 Değerimin sindiği kara söz,
 Hürmet bekleyip, sır açmadan,
 Kaçar oldu görünce,
 Kurt gören oğlak gibi.*

*Çekerek kendisine,
 İç deyip dururken arağım,
 Omuz atarak koluma,
 İçme deyip durur eşim.
 Gönlünü kırmayıp onların,*

Köö mee bolup baratam.

*Kıyalkeç qızday nazdanıp,
Qıltıñdap tursa arağım,
Tumşuqqa qoyup içüdüy,
Tultuñdap turat ayalım.
“A” tamğa attuu eköönön,
Ayabay bayke cadadım.*

*Balıqtay duduq arağım,
Baqırçaaq töödöy ayalım.
Kimisine cağamın,
Kiminin tilin alamın,
Düñgüröp eki qulağım,
Dülöy bolup baramın.*

*Ar caqtan sağa Midike,
Aytsam köp bolğon coruqtu,
Ayalım menen arağım,
Ayığışqan “küñdös” boluştu
Eköo teñ cetken er eken,
Eldeşe albay koyuştu.*

*Anıqtap salıp tekşersem,
Aqılğa, oyğo, sezimge,
Alarda qılday küñöö coq,
Ayıptın baarı özümdö.
Al-küçüm cetet, işenem,
Araqtı “çanıp” ketüügö.*

*Ayalım bolso, ayalım,
Apası tört-beş balamın.*

Delirmeye başladım.

Hayalci kız gibi nazlanıp,
Göbek atsa arağım,
Kafamı kıracak gibi,
Gönül koyuyor yârim.
“A¹³⁵” harfli adlı ikisinden,
Abiciğim çok yoruldu.

Balık gibi dilsiz arağım,
Bağırğan deve gibi kadını.ım.
Kiminin hoşuna giderim,
Kiminin sözünü dinlerim,
Çınlıyor iki kulağım,
Sağır olmaya başladım.

Öbür taraftan sana Midike,
Anlatsam bütün yaptıklarımı,
Eşim ile arağım,
Kinlenen “kuma” oldular
İkisi de tam erkekmiş,
Bir türlü barışamadılar.

Analiz edip incelesem,
Aklı, düşünceyi, sezgiyi,
Onlarda kıl kadar günah yok,
Suçun hepsi kendimde.
Halim gücüm yeter, inanıyorum,
Arağı “terk edip” gitmeye.

Eşimse eşim,
Anası dört beş çocuğumun.

¹³⁵A, Kırgız Türkçesinde *arak* “içki” ve *ayal* “eş” kelimesin baş harfi.

*Aq kirdi qara çaçına
Ansız men qayda baramın...
Acırap “cindi suu” menen,
Açsam dep cüröm kabağın.*

*Cumgaldıq Midin sen eleñ,
Talastıq iniñ men elem.
Keremet aqın sen eleñ,
“Keşigiñ” içken men elem.
Adam bolsoq, bolğonu
Ardağım sensiñ deer eleñ.*

*Arakkeç mendey iniñe,
“Ataa” dep içten küygön bar.
Açılbay catqan sıyrımdı,
Aytpasam dele bilgen bar.
Añgekke qulap ölsö dep,
Artımdan tilep cürgön bar...*

*Kep-sözdü kimder uqpağan,
Kemçilik kimge cuqpağan...
Bıqşığan qabaq cıttanbay,
Buyursa atır cıttanam.
Baş iybey tolğon tosqoolğo,
Baardığın ceñet mıktı adam.*

*Ketkenge kelbeyt caşığım,
Keñ qılsın anın aqırın.
Kekirtek cağım bolboso,
Kem ele kimden aqılum...
Corğomdon tanıp qalsam da,*

*Ak düştü kara saçına
Onsuz ben nereye giderim...
Ayrılıp “cindi suu” ile,
Moralini düzeltsem diye çabalarım.*

*Cumgallı Midin sen idin,
Talaslı kardeşin ben idim.
Muhteşem şair sen idin,
“Keşiğ”¹³⁶ini içen ben idim.
Adam olursak, sadece
Adamım sensin, der idin.*

*Benim gibi ayyaş kardeşine,
“Babaa” deyip içten yanan var.
Açılmadan duran sırrımı,
Anlatmasam da bilen var.
Çukura düşüp ölse diye,
Arkamdan dileyenler var...*

*Lafı sözü kimler işitmemiş,
Eksiklik kime bulaşmamış...
Pis çöplük gibi kokmadan,
İnşallah parfüm kokarım.
Baş eğmeden pek çok engele,
Hepsini yener güçlü adam.*

*Geçmişe istemem ağlamayı,
Hayırlı etsin onun sonunu.
Boğaz yönüm olmasa,
Kimden eksikti aklım...
Yorgamda (yürüyüşümde)
yanılmaya başlasam da,*

¹³⁶ Keşik, başka birileri tarafından toya katılmayanlara ayrılan pay.

Cortoqço bardır basıgım.

*Zamanam barat zaqımdap,
Ay emes Küngö caqımdap.
Mezgildin qalbay artında,
Men dağı cönöym taqımdap.
“Ottuu suu” menen Midike,
Oynoboyım emi “caşınmaq”.*

*Bir kezde cetim, caş elem,
Kiyimsiz elem, aç elem.
Düşmanım koydu tumşuqqa,
Tuuğanğa dele cat elem.
Baqıtqa meni cetkirdi,
Partiya bolup ata-enem.*

*Cañulbaym emi Midike,
Cazuuçu bolom columdan.
Karagör tartıp alğıca,
Kalemim tüşpöyt qolumdan.
Qayrılısam qayra araqqa,
Qalğanım adam bohuudan...*

*Başına cetpey maqsattın,
Köp içtiñ sen da, az cazdıñ,
Erte ölböy tirüü bolğondo,
Emgiçe közüñ “açmaqıñ”.
El süyüp başqa cazdağan,
Eçen bir kitep cazmaqıñ.
Köp aytqan menen payda coq,
Körünmök beleñ aytqanda...
Qayrılmaq beleñ eliñe,*

Vardır hızlıca yürüyüşüm.

Zamanım geçer hıphızlı,
Aya değil Güneşe yaklaşıp.
Zamanın kalmayıp ardında,
Ben bile takip ederim dörtnala.
“Ateşli su¹³⁷” ile Midike,
Oynamam artık “saklambaç”.

Bir zamanlar yetim, genç idim,
Elbisesiz idim, aç idim.
Düşmanım vurdu yüzüme,
Akrabama bile yad idim.
Bahta beni ulaştırdı,
Parti¹³⁸ oldu ana babam.

Dönmem artık Midike,
Yazar olacağım yolumdan.
Kara mezar çekip alıncaya kadar,
Kalemim düşmeyecek elimden.
Dönersem tekrar arağa,
Kalmışımıdır adam olmaktan...

Başına ulaşamayıp maksatın,
Çok içtin sen de, az yazdın,
Erken ölmeyip, sağ olsaydın,
Şimdiye dek gözünü “açardın”.
Halkın sevip yastığına sakladığı,
Nice kitaplar yazardın.
Çok anlatmakta fayda yok,
Görünecek misin (sanki) anlatınca...
Dönecek misin halkına,

¹³⁷Ateşli su, olarak burada şairimiz alkölden kastedmiştir.

¹³⁸ Parti, burada Sosyal Komünist Partrisi kastediliğyor.

*Qançalıq kel dep cazsam da,
Ömür, baq qaalaym talanttuu,
Özüñdöy ötkür caştarğa.*

*Qaltırbay arman, sııımdı,
Qat menen sağa ciberdim.
Col Qaratıp aqıytpay,
Coobun tez salıp cibergiñ.
Çındıgın “oşol düynönün”,
Çındıq qat kelse bileermin.*

*Bul caqtın aytıp qabarın,
Al caqtan qabar suradım.
Bardıgın toluq bayanda,
Bar ele bir top çıdamın
Ortodon cıyırma cıl öttü,
Özgörgön coqpu turağın?*

*Ulğayğan kee adam,
Unutçaaq bolot körünöt...
Caşağan üyüñ nomersiz,
Cañılıp cazdım köp iret.
“Alıbayev Midinge,
ALA-ARÇA GÖRÜSTÖNÜ” dep.*

Ne kadar gel, diye yazsam da,
Ömür, baht dilerim yetenekli,
Senin gibi (dili) keskin gençlere.

Bırakmayıp derdimi, sırrımı,
Mektupla sana gönderdim.
Yola baktırıp bekletmeden,
Cevabını çabucak gönderiver.
Gerçeğini “o dünyanın”,
Gerçek mektup gelirse bilirim.

Buranın anlatıp haberini,
O taraftan haber sordum.
Her şeyi tam beyan et,
Var idi çok dayanıklılığın
Aradan yirmi yıl geçti,
Değişmedi mi adresin?

Yaşlanınca bazı insanlar,
Unutkan oluyor galiba...
Yaşadığın ev numarasız,
Yanlış yazdım çok defa.
“Alıbayev MİDİN’E,
ALA-ARÇA MEZARLIĞI” diyerek.

SONUÇ

Baydılda Sarnogoyev ortaya koyduğu eserleriyle Kırgız halkını derinden etkilemiş ve halkın zihninde kalıcı izler bırakmış bir şairdir. Onun şiirleri, döneminde uyandırdığı millî yükseliş ve birliktelik ruhu ile halk arasında yaygınlık kazandığı gibi, günümüz Kırgız halkının hafızasında da geniş olarak yer edinmiştir. Kırgız halkı onun neredeyse bütün şiirlerini ezbere bilmektedir. Ayrıca birçok şiiri bestelenmiştir ve halk tarafından büyük beğeni kazanmıştır. Bu yönüyle Baydılda Sarnogoyev hem erken dönem şairliğinde ün kazanmasıyla geçmiş yılların, hem de ölümünden sonra bile hâlâ okunup güncelliğini koruyor olmasıyla da günümüzün şairi durumundadır.

Baydılda Sarnogoyev edebî bir şahsiyet olarak şairlik hayatı boyunca hem ele aldığı konular hem de şiirlerinde kullandığı dil ve üslûbuyla çağdaşı olduğu diğer sanatçılardan farklı bir yerde durmaktadır. Yaşamı boyunca şiir dünyasındaki lirik, epik ve satirik yönlerini bütünleştirerek bu yönde bir sentez oluşturmuş olması, onu çağdaşı olan diğer şairlerden ayırmış ve çağdaş Kırgız edebiyatında ayrı bir yere taşımıştır. Şiirlerinde Kırgız halkına yönelik getirdiği yapıcı ve bütünleştirici eleştirilerle ise bir taraftan Kırgız halkının millî yükselişine kaynaklık ederken, diğer taraftan çağdaş Kırgız edebiyatına yeni bir boyut kazandırmış, edebiyatın gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Elbette belli bir kültür ve gelenekselleşmiş kalıpsal düşünce yapısındaki bir halka yönelik çarpıcı nitelikte eleştirilerde bulunmak güç bir iştir. Sarnogoyev'in Kırgız halkına yönelttiği bu nitelikteki eleştirileri, bu bakımdan onun edebiyattaki cesur tutumunu gözler önüne sermektedir. Onun eleştirileri daha çok eğitim, ahlak, millî kültür öğeleri gibi konularda karşımıza çıkmaktadır.

Baydılda Sarnogoyev'in şiirleri ele aldığı konular bakımından oldukça zengin ve niteliklidir. O, şiirlerinde halkı bir arada tutacak, millî birliği sağlayacak olan milliyetçilik, vatan sevgisi temalarının yanı sıra halkın eğitimine de büyük önem vermiş ve didaktik nitelikte şiirler de yazmıştır. Toplumun yarısını kadınlar oluşturur ve kadınları cahil kalan bir millet geri kalmaya mahkumdur. Bu nedenle Baydılda şiirlerinde aile ile birlikte eş, sevgili, kardeş ve anne olarak kadına da geniş yer vermiştir. Şairin üzerinde durduğu konulardan biri de ana dil meselesidir. Sarnogoyev ana dil konusunu Sovyet döneminde dile getirebilen tek şair olmuş, ana dilin ikinci plâna itilmesinden şikâyet ederek Kırgızların en azından kendi aralarında ana dilde konuşması gerektiğini dile getirmiştir. Kırgızistan doğasının güzelliği, havasının temizliği, dağları ve nehirleriyle ünlü bir ülkedir. Elbette bir şairin bu manzaraya

kayıtsız kalması mümkün değildir. Sarnogoyev de gördüğü bu tabiatın harikası manzara karşısında hissettiği duyguları dile getirmiş, özellikle de “dağ” konulu şiirler yazmıştır. Şairin ele aldığı temalardan biri de “insanoğlunun yaş dönemleri” ve özellikle de “gençlik”tir. Sarnogoyev şiirlerinde gençliğin önemi ve faydası üzerinde durmuş, gençliğin kıymetinin yaşlanınca anlaşıldığını ifade etmiştir. Bunların yanı sıra mizah, eleştiri, dostluk, vefa ve karşılaştırma da şairin üzerinde durduğu temalardan bazılarıdır. Şair toplumda gördüğü aksaklıkları, kadın ve erkeklerde bulunan olumsuz özellikleri açıkça dile getirmiş, toplumu doğru, dürüst ve ahlaklı olmaya davet etmiştir. Baydılda’nın üzerinde durduğu temalardan biri de elbette “aşk” ve “sevgi”dir. Baydılda da herkes gibi sevmiş, sevilmiş ve aşk duygusunu tatmıştır. Şair aşk temalı şiirlerinde aşık olduğu kadının güzelliği karşısında hissettiği duyguları, aşkın güzelliğini bütün samimiyetiyle dile getirir. Ancak aşk bütün güzelliğine rağmen her zaman mutluluk getirmez. Şair aşkına karşılık bulamadığında hissettiği acı duyguları da açık yüreklilikle şiirlerine yansıtmıştır.

Baydılda Sarnogoyev poemalar da yazmıştır. Bunlar arasında *Bayas* “Bayas”, *Açıq Qat* “Açık Mektup”, *Üzülbögön Ümüttör* “Üzülmeyen Umutlar”, *Borborum Senin Cüz Cılıñ*, *Bolsun Dep Tileym Miñ Qılım* “Başkentim Senin Yüz Yılın, Olsun Diye Dilemekteyim Bin Asır”, *Çatqal Bayanı* “Çatkal Beyanı”, *Midinge Qat* “Midin’e Mektup”, *Kök Arıq* “Kök Arıq” adlı poemalar sayılabilir. Şairin bunun dışında *Ayaldar Cönündö Terme* “Kadınlar Hakkında koşuk” ve *Erkekler Cönündö Terme* “Erkekler Hakkında Koşuk” adlı iki satirik destanı da vardır.

Her ne kadar şiirlerinde Kırgız halkına yönelik eleştiriler ön plâna çıksa da Baydılda Sarnogoyev halk tarafından büyük bir sevgiyle karşılanmış ve benimsenmiştir. Halkına yönelik samimi duygularını eserlerinin hemen tamamında yansıtması ve aynı zamanda halkın günlük hayatını esas alan konulara temas etmesi, onun halkın içinden biri olarak görülmesine kaynaklık etmiştir. Gerçekten de hem yaşam biçimi ve toplumun geleneksel değerlerine bakışıyla, hem de edebî üretimlerinde kullandığı saf diliyle Baydılda Sarnogoyev Kırgız halkının içinden biri olarak yaşamış ve bunu da eserlerine yansıtmıştır. Kırgız halkı da kendi öz evladını geçmişte olduğu gibi bugün de unutmamıştır.

KAYNAKLAR

- AKMATALİYEV, A., (1997,1998). *Tandalmalar*, 1 ve 2.Cilt Şam Yayınları.
- ABRAMZON, S., (1971). *Kırgızı i ih etnogenetiçeskie i istoriko-kulturnie svyazi*, Leningrad.
- ALİMOV, U., (2013). *Kırgız Sözlü Geleneği, Eski Yeni, T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Kültür Dergisi*, Yıl: 5, S. 49.
- AKBARTEGİN, A., (1994). *Baydilda Akın Basıptır*, Aalam, Temmuz.
- AKBARTEGİN, A., (1991). *Kolunda Koykondogon Kalem Sabı*, Asaba, Şubat.
- ARTIKBAYEV, K., (1974). *Çığarmalar cana Oylor*, Frunze.
- ARTIKBAYEV, K., (1991). *Akıykat Sabağı*, Adabiyat Yayınları, Bişkek.
- ARTIKBAYEV, K. (2013). *XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi*. çev. Mayramgül Dıykanbayeva, Bengü Yayınları, Ankara.
- BAPAYEV, H., (1981). *Kırgız Satirasının Ayrım Maseleleri*, Kırgızstan Yayınları, Frunze.
- BARTOLD, V.V. (2006). *Orta-Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*. haz. Kazım Yaşar Koprıman, İsmail Aka, Ankara: TTK.
- BAHTİN, M., (1977). *Voprosı Poetiki İ Estetiki*, Hudojstvennaya Literatura, Moskova.
- BAYTOK, A., (2016). *“Tarihten Günümüze Kırgızlar ve Kırgız Edebiyatı”*, *Padam yayınları*, Ankara.
- BAYDILDA, (1992). *Kırgız Dep Kelgem Düynögö, Kırgız Dep Ketet Düynödön (sohbet)*, Ak Bata.
- BAYDILDA, (1992). *Kolunda Koykondogon Kalem Sabı,(sohbet)*, Kırgız Ruhı.
- BORBOGULOV, M., (1964). *Apologiya Starını ili Pravda Jizni*, Sovetsky Kırgızıya.
- BERNŞTAM, A., (1941). *Arheologičeskiy oçerk severnoy Kırgızii*, Frunze.
- BERNŞTAM, A., (1942). *İstoriçeskoie prošloe kırgızskogo naroda*, Frunze.
- BORBOGULOV, M., (1964). *Apologiya Starını İli Pravda Cizni*, Sovyet Yayınları, Kırgızıya.
- CİGİTOV, S., (1970). *Irlar cana Akındar*, Frunze.
- CİGİTOV, S., (1991). *Keçeekekinin Sabaktarı, Bugünkünün Talaptarı*, Adabiyat

- Yayınları, Frunze.
- CİGİTOV, S., (1970). *Irlar Cana Cıldar*, Kırgızstan Yayınları, Frunze.
- CIRTAUTAS, İ., (1993). *Kirghiz*. Washington.
- ÇETİN, N., (2015). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DAUTOV, K., (1984). *Söz Önörünün Estetikası*, KırgızstanYayınları, Frunze.
- DAUTOV, K., (1991). *Tereñdikter Cana Biyiktikter*, Adabiyat Yayınları, Frunze.
- DAUTOV, K., (1997). *Akındın Akındığı*, Bişkek.
- DAUTOV, K., (1984). *Söz Önörünün Estetikası*, Kırgızstan Yayınları, Frunze.
- DAUTOV, K., (1997). *Akındın Akındığı, Baydılda*, Kırgızstan Yayınları, Bişkek.
- ERCİLASUN, A. B., (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*, (Ferhat Tamir, Kazak Türkçesi). Ankara.
- ERKEBAYEV, A., (1989). *Eldik Epostan Adabiy Eposka*, Adabiyat, Bişkek.
- ERKEBAYEV, A., (1999). *Kırgız Poeziyası Kılımdar Kıyırında*, Kırgıstan Soros Fondu, Bişkek.
- GÖMEÇ, S., (1999). *Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KARA, F., (2013). *Kırgız Sovyet Devletinin Oluşması*, The Journal of Academic Social Science Studies TASS, Volume 6, Issue 2, p. 1749-1767.
- KARAEV, O., (1968). *Arapskie i persidskie istoçniki. IX-XII vv. o kirgizah i Kirgizii*, Frunze.
- KARIMŞAKOV, S., (1978). *Körköm Söz Önöründö*, Mektep Yayınları, Frunze.
- KAZIMOĞLU, S., (1994). *Türk Topulukları Edebiyatı I*. Ankara: ECDAD.
- KOCAKAPLAN, İ., (2011). *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- MARGULAN, A., (1959). *Vistuplenie Na Sessii Po Etnogenezu Kırgızskogo Naroda*, Tr. Kirg. arheol.-etnogr. ekspeditsii.
- MURATOV, A., ŞERİYEV, C., (1997). *Kırgız Adabiyatının Tüşündürmө Sөzdүgү*, Bişkek.
- NURUŞEV, E., (1986; 20 Şubat). *Bayronmes, Baydılda*, Kırgızstan Madaniyatı.
- NURUŞEV, E., (1983). *Çınıgı Talant*, Sovettik Kırgızstan.
- ÖMÜRKANOV, A., (1997). *Baydılda Degen Bulaktan, Baarızızğa Ir Akkan*, Kırgız Tuusu.

- ÖZKAN, N., (2007). *Türk Dilinin Yurtları, Akçağ Yayınları*, Ankara.
- SADIKOV, A. (1980). *Cetiliüü Saptarında*, Kırgızstan.
- SARNOGOYEV, B., *Kırgız Barda Adabiyat Ölböyt*, Kırgız Tuusu.
- SARNOGOYEV, B., (1997). *Baydılda Tandalmalar*, Kırgızstan Yayınları, Bişkek.
- SARNOGOYEV, B., (1961). *Ak Kalpak*, Kırgızmambas Yayınları, Frunze.
- SARNOGOYEV, B., (1989). *Aşuudan Bergen Otçetum*, Adabiyat Yayınları, Frunze.
- SARNOGOYEV, B., (1956). *Bala Mergen*, Kırgızmambas Yayınları, Frunze.
- SARNOGOYEV, B., (1956). *Bayas*, Kırgızmambas Yayınları, Frunze.
- SARNOGOYEV, B., (1958). *Goryaçee Ozero*, Sovetskiy Pisatel Yayınları, Moskva.
- SARNOGOYEV, B., (1987). *Gnezdo Sokola*, Sovetskiy Pisatel Yayınları, Moskva.
- SIDIKBKOV, T., (1982; 9 Ekim). *Aşuudağı Akınga Eki Ooz Söz*, Sovettik Kırgızstan.
- ŞERİYEY, C., (1968). *Stil cana Çeberçilik*, Kırgızstan Madaniyatı.
- ŞERİYEY, C., (1972). *Azrıki Kırgız Poeziyasındağı Çeberçilik Maselesi*. Frunze.
- ŞERİYEY, C., (1991). *Turmuşka Eldin Közü Menen Karagan Akın*, AlaToo.
- TABIŞALİEV, S., (1989). *Voprosu o Proishocdenii Kırgızskogo Naroda*, Frunze.
- TDK., (2009). *Türkçe Sözlük*, Ankara.
- TVARDAVSKİY, A., (1976). *Soçineniye*, Moskva.
- TOKTOMUŞEV, A., (1984). *El Sıyı Cerde Catıppı*, Ala-Too. No 7.
- TOKTOGULOV, A., (1997). *Taberik*, KSE, Bişkek.
- VALİHANOV.Ç., (1904). *Zapiski İrgoPo Otdeleniyu Etnografii*, T. 29. Spb.
- VİNOGRADOV, V., (1968). *Poeziya i Misl*, Moskva.

İnternet

<http://sozluk.gov.tr>.

www.tyup.net/.

www.students.com.kg.

www.azattyk.org.

ÖZ GEÇMİŞ**KİMLİK
BİLGİLERİ**

Adı Soyadı : Rashid MADAKEEV

DoğumYeri : Karakol/KIRGIZİSTAN

DoğumTarihi : 07.09.1993

E-posta : madakeev@bk.ru

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Aden İstambekov Orta Mektebi

Lisans : Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak
Üniversitesi/Türkçe ve İngilizce Öğretmenliği

Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Anabilim Dalı

Yabancı Dil ve Düzeyi: Rusça (çok iyi derecede), İngilizce (iyi derecede)